

PROCENA POSTOJEĆEG STANJA I LOKALNIH MEHANIZAMA

ZA SISTEMSKU PODRŠKU SAKUPLJAČIMA OTPADA, KAO I KAPACITETA
PRUŽALACA USLUGA U ODABRANIM JEDINICAMA LOKALNE SAMOUPRAVE

**PROCENA POSTOJEĆEG STANJA I LOKALNIH MEHANIZAMA
ZA SISTEMSKU PODRŠKU SAKUPLJAČIMA OTPADA, KAO I KAPACITETA
PRUŽALACA USLUGA U ODABRANIM JEDINICAMA LOKALNE SAMOUPRAVE**

Autori

Prof. dr Ksenija Petovar

Nevena Novaković

Njegoš Vujadinović

Mesto i godina

Beograd, jul 2024.

Izradu ovog izveštaja omogućila je Vlada Švajcarske u okviru programa „PRO – Lokalno upravljanje za ljude i prirodu“, koji zajednički sprovode agencije Ujedinjenih nacija u Srbiji – UNOPS, UNICEF, UNFPA i UNEP, u saradnji sa Vladom Republike Srbije. Sadržaj ovog izveštaja isključiva je odgovornost Fondacije Centar za demokratiju i ne predstavlja nužno zvanični stav Vlade Švajcarske, Vlade Republike Srbije ili UN agencija.

SADRŽAJ

UVOD.....	8
Okvir za sprovođenje procene stanja i lokalnih mehanizama za sistemsku podršku sakupljačima otpada i kapaciteta pružalaca usluga u odabranim jedinicama lokalne samouprave	8
Osnovni podaci o demografskim obeležjima i socijalnim pokazateljima u JLS	10
PROCENA POSTOJEĆEG STANJA I LOKALNIH MEHANIZAMA ZA SISTEMSKU PODRŠKU SAKUPLJAČIMA OTPADA, KAO I KAPACITETA PRUŽALACA USLUGA U ODABRANIM JEDINICAMA LOKALNE SAMOUPRAVE	14
Metodologija i obuhvat sprovođenja procene	14
OPŠTINA APATIN.....	17
Aktivnosti u sektoru socijalne zaštite	17
Finansijske mogućnosti i podrška	19
Zdravstvena zaštita	19
Mogućnost obrazovanja	20
Zaposlenje	21
Sakupljači otpada.....	22
Potrebe porodica sakupljača otpada	23
Zaključak	25
OPŠTINA BAČ.....	27
Aktivnosti u sektoru socijalne zaštite	27
Finansijske mogućnosti i podrška	28
Zdravstvena zaštita	29
Mogućnosti obrazovanja	29
Zaposlenje	30
Sakupljači otpada.....	31
Potrebe porodica sakupljača otpada	31
Zaključak	33
OPŠTINA KULA	36
Aktivnosti u sektoru socijalne zaštite	36
Finansijske mogućnosti i podrška	37
Zdravstvena zaštita	38
Mogućnosti obrazovanja	39
Zaposlenje	39
Sakupljači otpada.....	40
Potrebe porodica sakupljača otpada	41
Zaključak	43
GRAD LOZNICA.....	45
Aktivnosti u sektoru socijalne zaštite	45
Finansijske mogućnosti i podrška	47
Zdravstvena zaštita	47

Mogućnosti obrazovanja	47
Zaposlenje	48
Sakupljači otpada.....	49
Potrebe porodica sakupljača otpada	49
Zaključak	51
OPŠTINA OBRENOVAC	53
Aktivnosti u sektoru socijalne zaštite	53
Finansijske mogućnosti i podrška	54
Zdravstvena zaštita	54
Mogućnost obrazovanja	54
Zaposlenje	55
Sakupljači otpada.....	55
Potrebe porodica sakupljača otpada	56
Zaključak	58
OPŠTINA ODŽACI	60
Aktivnosti u sektoru socijalne zaštite	60
Finansijske mogućnosti i podrška	61
Zdravstvena zaštita	61
Mogućnosti obrazovanja	61
Zaposlenje	62
Sakupljači otpada.....	63
Potrebe porodica sakupljača otpada	63
Zaključak	65
OPŠTINA PRIJEPOLJE	67
Aktivnosti u sektoru socijalne zaštite	67
Finansijske mogućnosti i podrška	68
Zdravstvena zaštita	68
Mogućnosti obrazovanja	69
Zaposlenje	69
Sakupljači otpada.....	69
Potrebe porodica sakupljača otpada	70
Zaključak	72
OPŠTINA RUMA.....	75
Aktivnosti u sektoru socijalne zaštite	75
Finansijske mogućnosti i podrška	76
Zdravstvena zaštita	76
Mogućnosti obrazovanja	77
Zaposlenje	77
Sakupljači otpada.....	78

Potrebe porodica sakupljača otpada	78
Zaključak	80
GRAD SREMSKA MITROVICA.....	83
Aktivnosti u sektoru socijalne zaštite	83
Finansijske mogućnosti i podrška	84
Zdravstvena zaštita	85
Mogućnosti obrazovanja	85
Zaposlenje	85
Sakupljači otpada.....	86
Potrebe porodica sakupljača otpada	86
Zaključak	89
OPŠTINA ŠID	91
Aktivnosti u sektoru socijalne zaštite	91
Finansijske mogućnosti i podrška	92
Zdravstvena zaštita	92
Mogućnosti obrazovanja	92
Zaposlenje	93
Sakupljači otpada.....	93
Potrebe porodica sakupljača otpada	93
Zaključak	96
OPŠTINA UB.....	98
Aktivnosti u sektoru socijalne zaštite	98
Finansijske mogućnosti i podrška	99
Zdravstvena zaštita	99
Mogućnosti obrazovanja	100
Zaposlenje	100
Sakupljači otpada.....	101
Potrebe porodica sakupljača otpada	101
Zaključak	104
GRAD VALJEVO	106
Aktivnosti u sektoru socijalne zaštite	106
Finansijske mogućnosti i podrška	107
Zdravstvena zaštita	108
Mogućnosti obrazovanja	108
Zaposlenje	108
Sakupljači otpada.....	108
Potrebe porodica sakupljača otpada	109
Zaključak	111
ZAKLJUČNA RAZMATRANJA	113

SPISAK SKRAĆENICA

AFD	<i>Agence Française de Développement /</i> Francuska agencija za razvoj
CEEPUS	<i>Central European Exchange Program for University Studies /</i> Srednjoevropski program univerzitetske razmene
CSR	Centar za socijalni rad
DZ	Dom zdravlja
EBRD	<i>European Bank for Reconstruction and Development /</i> Evropska banka za obnovu i razvoj
JKP	Javno komunalno preduzeće
JLS	Jedinica lokalne samouprave
LRP	<i>Livelihood Restoration Plan /</i> Plan obnove sredstava za život
NSZ	Nacionalna služba za zapošljavanje
OŠ	Osnovna škola
Program PRO	Lokalno upravljanje za ljude i prirodu
RWMC	<i>Regional Waste Management Centres /</i> Regionalni reciklažni centri
RZS	Republički zavod za statistiku
SKGO	Stalna konferencija gradova i opština
SŠ	Srednja škola
SWP	<i>Solid Waste Programme /</i> Program čvrstog otpada
ZC	Zdravstveni centar

UVOD

Okvir za sprovođenje procene stanja i lokalnih mehanizama za sistemsku podršku sakupljačima otpada i kapaciteta pružalaca usluga u odabranim jedinicama lokalne samouprave

Procena kapaciteta i usluga socijalne zaštite postojećeg stanja i postojanje lokalnih mehanizama potrebnih za sistemsku podršku sakupljačima otpada, kao i kapaciteta pružalaca javnih usluga u odabranim jedinicama lokalne samouprave (JLS) sprovedena je u okviru Programa „**PRO – Lokalno upravljanje za ljude i prirodu**“ (Program PRO). Ovaj program zajednički sprovode agencije Ujedinjenih nacija u Srbiji (UNOPS, UNICEF, UNFPA i UNEP) u saradnji sa Vladom Republike Srbije, a uz finansijsku podršku Vlade Švajcarske, u periodu od 1. januara 2023. godine do 31. decembra 2026. godine.

Cilj Programa PRO je da doprinese **poboljšanju dobrobiti i kvaliteta života građana i građanki** kroz uspešnije lokalno upravljanje, socijalnu inkluziju i zaštitu životne sredine u 110 gradova i opština širom Srbije.

Program PRO će istovremeno pružiti podršku i određenom broju sakupljača otpada koji su pogođeni procesom modernizacije sistema upravljanja otpadom na teritoriji onih jedinica lokalne samouprave (JLS) koje su uključene u Program čvrstog otpada, sufinansiranog od strane Evropske banke za obnovu i razvoj (EBRD) i Francuske agencije za razvoj (AFD). Ishod Programa PRO usmeren je na jačanje kapaciteta JLS za postizanje sistemskog odgovora na prava i potrebe sakupljača otpada, njihovo ekonomsko osnaživanje sa ciljem postizanja održivosti u ostvarenju prihoda, kao i poboljšanje položaja sakupljača otpada i članova njihovih porodica kroz bolji pristup socijalnoj zaštiti, obrazovanju i zdravstvenim uslugama.

Program čvrstog otpada (SWP) ima za cilj poboljšanje sistema upravljanja otpadom u Srbiji, zatvaranjem 15 opštinskih deponija i razvojem šest regionalnih reciklažnih centara koji će obuhvatati 42 JLS, kao i multiregionalnog primarnog sistema sortiranja otpada. Otpad će biti preusmeren u šest regionalnih reciklažnih centara, što će za posledicu imati da mnogi sakupljači otpada izgube sredstva za život. U okviru Programa čvrstog otpada, razvijen je Plan obnove sredstava za život (LRP) u skladu sa državnim legislativom, kao i socijalnim politikama i politikama zaštite životne sredine EBRD i AFD. Plan obnove sredstava za život je služio kao vodič za razvoj ove aktivnosti.

Uprkos ograničenjima u vezi sa pristupom pouzdanim statističkim podacima o sakupljačima otpada, procenjeno je da je između 30.000 i 50.000 individualnih sakupljača otpada aktivno u Republici Srbiji, većinom članova romske populacije.

Aktivnosti sakupljača otpada čine nešto više od 80% ukupne aktivnosti u vezi sa bilo kakvim oblikom reciklaže u Republici Srbiji. Prikupljanje otpada obezbeđuje značajne prilike za osobe koje imaju malo ili nimalo tržišnih veština i nizak nivo obrazovanja. Međutim, njihov status na tržištu rada ostaje neformalan zbog toga što oni nisu zvanično zaposleni kao radnici, niti deo registrovanog preduzeća ili korporacije za prikupljanje otpada ili reciklažu. Uz to, pored nebezbednih uslova za rad zbog opasnog otpada, njihovi uslovi života su otežani ograničenim pristupom zdravstvenoj nezi, obrazovanju, uslugama socijalne zaštite, što sve vodi u dalju i dublju društvenu stigmatizaciju i marginalizaciju ovih grupa. Konačno, iako JLS imaju očiglednih koristi od rada sakupljača otpada, jedinicama lokalne samouprave često nedostaju kapaciteti da uključe sakupljače otpada u opštinski/gradski sistem organizacije otpada (to su uglavnom javna komunalna preduzeća, JKP) i da razviju inkluzivne politike fokusirane na pravno i socijalno prepoznavanje sakupljača otpada.

Fondacija Centar za demokratiju angažovana je od strane Populacionog fonda UN (UNFPA) u Srbiji da sprovede mapiranje kapaciteta i usluga socijalne zaštite u 12 JLS u kojima žive i rade sakupljači otpada koji su u okviru Programa PRO definisani kao prioritetne grupe.

Ova sveobuhvatna procena kapaciteta obuhvatila je sprovođenje intervjua i konsultacija u zajednici sa: lokalnim zainteresovanim stranama, JLS, centrima za socijalni rad (CSR), filijalama Nacionalne službe za zapošljavanje (NSZ), poslodavcima, ustanovama primarne zdravstvene zaštite, zavodima za javno zdravlje, romskim zdravstvenim medijatoricama i romskim koordinatorima u 12 JLS. Cilj je bio da se proceni situacija kako sakupljača otpada, tako i članova njihovih porodica. Nalazi dobijeni u intervjuima i razgovorima obuhvataju trenutne kapacitete i potrebe lokalnih zajednica, postojanje lokalnih mehanizama neophodnih za sistemsku podršku sakupljačima otpada, kao i kapacitete pružalaca usluga socijalne i zdravstvene zaštite unutar ovih zajednica. Pored toga, podaci prikupljeni u JLS putem apliciranja preko grantova prate Procenu lokalnih zajednica sakupljača otpada. Ova inicijativa ima za cilj da podrži JLS u oblastima gde sakupljači otpada imaju prebivalište, kroz uspostavljanje mehanizama upravljanja i koordinacije. Ovi mehanizmi će olakšati razvoj i implementaciju efektivnih mera da bi obezbedili održiva sredstva za život sakupljačima otpada.

Ishod izveden iz Procene lokalnih zajednica sakupljača otpada služiće kao temeljna referentna tačka, pružajući značajne uvide za lokalne institucije. Ovi uvidi će ih osnažiti u formulisanju politika i implementaciji ciljanih akcija, uspešno adresirajući specifične potrebe sakupljača otpada i članova njihovih porodica.

Osnovni podaci o demografskim obeležjima i socijalnim pokazateljima u JLS

Tokom pripreme za sprovođenje intervjua, ekspertski tim Fondacije Centar za demokratiju izvršio je uvid u demografska obeležja i socijalne pokazatelje u JLS koje su bile predmet mapiranja. Korišćeni su podaci Republičkog zavoda za statistiku Republike Srbije (RZS) – DevInfo baza, koje ovde prikazujemo radi uvida u objektivne pokazatelje stanja u JLS.

Broj stanovnika, broj naselja i gustina naseljenosti. Postoje znatne razlike između 12 JLS u pogledu **broja stanovnika** (najmanja opština Bač ima 11.494 stanovnika, a najveća JLS Valjevo ima 82.413 stanovnika). Podatak o **broju naselja** na teritoriji JLS značajan je u analizi socijalnog razvoja, dostupnosti usluga od javnog interesa i aktivnih programa u oblasti socijalne zaštite. Najviše naseljenih mesta je u JLS Prijepolje i Valjevo – 80 odnosno 78, a najmanje u JLS Apatin (5), Bač (6), Kula (7) i Odžaci (9). Broj naseljenih mesta u administrativnoj i teritorijalnoj organizaciji (ukršten sa podacima o površini JLS, broju stanovnika i gustini naseljenosti) ukazuje na potrebu disperzovane organizacije socijalnih službi i intenzivnije korišćenje mobilnih usluga i mobilnih timova u organizovanju usluga u sektoru obrazovanja, zdravstvene i socijalne zaštite. U odnosu na prosečnu **gustinu naseljenosti** u Republici Srbiji (86 stanovnika/km²), iznad proseka su JLS sa većim opštinskim/gradskim centrom (Sremska Mitrovica – 96, Obrenovac – 168, Valjevo – 91). JLS sa niskim gustinama naseljenosti (Bač – 31 st/km², Prijepolje – 39 st/km², Šid – 41 st/km²), naročito one sa naseljima koja imaju mali broj stanovnika, suočene su sa neprekidno prisutnom dilemom – da li osnovne socijalne usluge (zdravstvena zaštita, predškolsko i osnovno obrazovanje, socijalna zaštita) organizovati za srazmerno mali broj korisnika u samom naselju, ili koristiti mobilne forme organizovanja (subvencioniran i dobro organizovan javni prevoz do većeg naselja, mobilni timovi, mobilna sredstva kao što su mobilne laboratorije, mamografi, učionice i sl.).

Prosečan broj članova domaćinstva u većini posmatranih JLS kreće se oko (već niskog) republičkog proseka (2,55 članova), ali je nešto veći u JLS koje se nalaze u regionu Centralne Srbije. Takav prosek ukazuje na visok udeo samačkih i dvočlanih, većinom staračkih domaćinstava, koja nemaju podršku i pomoć mlađih ukućana u zadovoljavanju nekih od osnovnih potreba u svakodnevnom životu. Staračkim domaćinstvima, naročito u seoskim naseljima, podršku bi trebalo da pruže javne službe.

Prosečna starost stanovništva u većini posmatranih JLS je oko proseka u Republici Srbiji (44 godine), što ukazuje na odmakle procese starenja stanovništva i na visok udeo staračkih domaćinstava.

Nezaposlenost: U posmatranim JLS evidentne su velike razlike u broju registrovanih nezaposlenih osoba na hiljadu stanovnika. Ispod republičkog proseka (61 nezaposlen stanovnik na hiljadu stanovnika) su Sremska Mitrovica (32) i Ruma (42), i JLS u Centralnoj Srbiji – Ub (33), Obrenovac (38) i Valjevo (45). Sve ostale JLS su oko republičkog proseka (Loznica – 64, Kula i Odžaci po 67, Šid – 62), dok su neke značajno iznad proseka (Prije polje – 116, Bač – 106, Apatin – 99). Sažeto, u pogledu ovog indikatora nema pravilnosti koja bi se mogla povezati sa regionalnom pripadnošću, brojem stanovnika i sl.

Bez pravilnosti su i razlike u **rashodima korisnika budžetskih sredstava za socijalnu zaštitu** po stanovniku. Većina posmatranih JLS obezbeđuje značajno manje novca za ovu namenu u odnosu na prosek u Republici Srbiji (4.010 RSD po stanovniku) – Sremska Mitrovica (1.288 RSD), Šid (1.213 RSD), Odžaci (1.082 RSD), Bač (1.440 RSD), Loznica (1.396 RSD), Valjevo (859 RSD), Ub (979 RSD), a tek nekoliko znatno više od republičkog proseka (Ruma – 6.071 RSD; Apatin – 5.980 RSD; Prije polje – 6.374 RSD).

Obrazovna struktura stanovništva starog 15 i više godina u posmatranim JLS slična je republičkom proseku. Bez završene osnovne škole je više žena (udeo po JLS kreće se od 6% do 9%), izuzev u opštinama Bač (udeo žena bez završene osnovne škole je 13%) i Ub (14%). Udeo muškaraca bez završene osnovne škole kreće se od 2% do 4%, a najviši je u opštinama Bač (7%) i Ub (9%). Udeo žena sa završenom osnovnom školom u svim JLS, izuzev Loznice i Valjeva, veći je od republičkog proseka (19%) i kreće se u rasponu od 20% do 22% (Sremska Mitrovica, Ruma, Kula, Odžaci, Obrenovac), pa do 27% (Šid), odnosno 31% (Bač). Udeo muškaraca sa završenom osnovnom školom je nešto niži u poređenju sa ženama (16% je prosek u Republici Srbiji), a znatno je iznad republičkog proseka u opštinama Šid (23%), Bač (28%) i Ub (26%). Žene imaju bolja postignuća u visokom obrazovanju (18%) u poređenju sa muškarcima (15%). U svim posmatranim JLS udeo i žena i muškaraca sa visokim obrazovanjem niži je od republičkog proseka.

Velike su razlike u posmatranim JLS i u pogledu **dostupnosti obrazovnih i vaspitnih ustanova**. **Obuhvat dece starosti do 3 godine predškolskim vaspitanjem i obrazovanjem** u Republici Srbiji je 37% kontingenta, a u gotovo svim posmatranim JLS je niži od toga (sa izuzetkom opština Kula – 39,8% i Obrenovac – 43,1%). **Obuhvat dece uzrasta 3 godine do polaska u pripremni predškolski program** je 68% kontingenta u Republici Srbiji, a u nekoliko posmatranih JLS je znatno viši (Ruma – 80,7%, Šid – 86,8%, Apatin – 77,7%, Kula – 72,7%), dok je u četiri od pet posmatranih JLS u Centralnoj Srbiji znatno ispod proseka (Loznica, Valjevo, Ub, Prije polje). **Neto stopa obuhvata kontingenta osnovnim obrazovanjem u Republici Srbiji** je 95,2%, a manji obuhvat je u opštinama Ub (90,4%) i Prije polje (93,5%). **Stopa završavanja osnovne škole** u Republici Srbiji je 96,4%, a nižu stopu imaju JLS: Ruma (90,4%), Šid (94,3%), Apatin (88,8%), Odžaci (90,8%), Bač (89,3%), Loznica (94,9%), Valjevo (93,5%), Ub (93,1%) i Prije polje (94,8%). Od 12 posmatranih JLS, svega tri imaju

obrazovnu ustanovu u kojoj su osnovnim obrazovanjem obuhvaćena deca sa smetnjama u razvoju i invaliditetom: Sremska Mitrovica (44 deteta), Šid (17 dece), Obrenovac (62 deteta). Podaci o obuhvatu ove dece su za 2023. godinu.

Broj lekara na hiljadu stanovnika u Republici Srbiji je 3,1, a u posmatranim JLS se kreće od 1,0 (Kula i Bač), 1,2 (Odžaci), 1,3 (Ruma, Apatin, Obrenovac, Ub), 1,4 (Šid) do tri i više lekara (Loznica – 3,2, Valjevo – 3,7, Prijepolje – 3, Sremska Mitrovica – 3,8).

Od **indikatora socijalne podrške izdvajaju se** sledeći:

- **Udeo korisnika socijalne zaštite u ukupnom stanovništvu.** Ovaj procenat u Republici Srbiji je 10,3%, a u posmatranim JLS kreće se od 3,4% (Valjevo), 5,0% (Ub), 8,4% (Sremska Mitrovica), do preko 15% (Apatin, Odžaci, Bač, Ruma);
- **Udeo korisnika novčane socijalne pomoći u ukupnoj populaciji** u Republici Srbiji je 2,5%. Procenti u posmatranim JLS kreću se od 0,5 i 0,6 (Prijepolje i Obrenovac), 1% do 1,9% (Loznica, Valjevo), 2% do 3,9% (Sremska Mitrovica, Bač, Kula, Šid, Ub), 4% do 5% (Odžaci, Ruma) i više od 5% (Apatin – 7,6%);
- **Udeo korisnika dečjeg dodatka u ukupnoj populaciji dece** u Republici Srbiji je 12,7%. Niži udeo od tog procenta je u JLS: Valjevo (3,6%), Obrenovac (7,0%), Ub (8,9%), Sremska Mitrovica (9,8%), Ruma (9,7%), a iznad republičkog proseka su JLS: Šid (19,3%), Apatin (21,0%), Kula (18,8%), Odžaci (20,4%), Bač (26,0%), Loznica (27,9%) i Prijepolje (36,4%).

Procenat **žena odbornica u skupštinama opština i gradova** (podatak za 2020. godinu) iznosio je u Republici Srbiji 37,1%. Iznad republičkog proseka bile su JLS: Sremska Mitrovica (41,0%), Ruma (44,1%), Šid (43,6%), Odžaci (44,4%), Loznica (45,8%), Valjevo (39,2), i Obrenovac (43,5%), a ispod republičkog proseka bile su JLS: Apatin (31,0%), Kula (27,0%), Bač (36,0%), Ub (33,3%) i Prijepolje (31,7%).

Broj Roma. U tabeli u Prilogu naveden je broj Roma u posmatranim JLS prema Popisu 2022. godine. Apsolutni broj dovoljan je kao indikacija broja građana koji su se izjasnili kao Romi u pogledu etničke pripadnosti. Računanje procentualnog učešća Roma u ukupnom stanovništvu JLS ne bi dalo neki relevantan podatak. Realan broj Roma u ukupnom stanovništvu nije precizan. Romske organizacije procenjuju da se stvarni broj Roma u Republici Srbiji kreće između 400 i 600 hiljada. Prema podacima Popisa 2022. godine, broj stanovnika koji su se nacionalno izjasnili kao Romi bio je 131.936, i taj broj je za 15.668 manji od podatka o broju Roma u Popisu 2011. godine (147.604). Pretpostavka je da se kao etnički Romi izjašnjavaju pripadnici ove zajednice koji stanuju u teritorijalno prepoznatljivim (izolovanim i segregiranim) romskim enklavama i u substandardnim uslovima, a da se integrisani, socijalno i ekonomski uspešniji Romi većinom ne izjašnjavaju kao Romi, odnosno da prikrivaju svoju romsku etničku pripadnost.

Tabela: Podaci o broju Roma po opštinama i gradovima, prema Popisu 2022.

	Broj Roma
Republika Srbija	131.936
Apatin	416
Bač	817
Kula	282
Loznica	590
Obrenovac	1.426
Odžaci	1.172
Prijepolje	199
Ruma	1.376
Šid	190
Sremska Mitrovica	1.328
Ub	795
Valjevo	1.275

Izvor: Stanovništvo prema nacionalnoj pripadnosti i polu, po opštinama i gradovima. RZS, Popis 2022.

U Republici Srbiji su 2016. godine identifikovana 583 podstandardna romska naselja, a broj popisnih krugova u kojima se nalaze ta naselja iznosi 1.062. Broj Roma koji su evidentirani u ovim popisnim krugovima je 65.784.¹ Kada imamo u vidu da se u Popisu 2022. godine oko 132.000 građana izjasnilo kao Romi, sledi da gotovo polovina njih živi u podstandardnim naseljima. Kada tome dodamo i Rome koji žive u manjim grupacijama u urbanim džepovima, disperzovanim udžericama i improvizovanim objektima na periferijama gradskih i seoskih naselja, onda se približavamo tezi o selektivnom izjašnjavanju o etničkoj pripadnosti Roma koji su u kategoriji siromašnih.

¹ Đorđević, dr Aleksandar, *Podstandardna romska naselja u Srbiji. Pregled podataka Geografskog informacionog sistema za 2016. godinu*, Misija OEBS u Beogradu, Beograd, 2017, str. 20.

PROCENA POSTOJEĆEG STANJA I LOKALNIH MEHANIZAMA ZA SISTEMSKU PODRŠKU SAKUPLJAČIMA OTPADA, KAO I KAPACITETA PRUŽALACA USLUGA U ODABRANIM JEDINICAMA LOKALNE SAMOUPRAVE

Metodologija i obuhvat sprovođenja procene

Zatvaranje neformalnih deponija suočiće sakupljače otpada sa gubitkom izvora prihoda. Program PRO ima za cilj da predloži mere i pruži podršku sakupljačima otpada kroz nove forme i obnavljanje njihovih izvora prihoda, kao i da analizira uslove za unapređenje i bolji pristup javnim uslugama relevantnim za socijalnu uključenost, naročito siromašnih slojeva stanovništva (zdravstvo, obrazovanje i socijalna zaštita). U tom cilju, mapiranje stanja o kapacitetima JLS, uslugama i programima socijalne zaštite koji postoje u JLS, sprovedeno je kroz intervjue sa ključnim akterima u JLS.

Radi sprovođenja strukturisanih intervjua sa identifikovanim relevantnim akterima u JLS pripremljen je upitnik koji se sastoji od 44 pitanja, polustrukturisanog tipa, i tematski je podeljen na šest celina:

1. Aktivnosti u sektoru socijalne zaštite

2. Finansijske mogućnosti i podrška

3. Zdravstvena zaštita

4. Mogućnosti obrazovanja

5. Zaposlenje

6. Sakupljači otpada

Skup pitanja iz upitnika posvećen **socijalnoj zaštiti i socijalnim uslugama** je najopširniji i ne odnosi se isključivo na ranjive grupe. Istraživači su tokom intervjua posebnu pažnju posvetili pitanju da li u JLS postoje sledeće usluge: **dnevni boravak** (za decu i mlade, odrasle i starije), **pomoć u kući** (za decu i mlade, odrasle i starije), **lični pratilac deteta** (za decu sa smetnjama u razvoju i invaliditetom), **svratište** (za decu u uličnoj situaciji, odnosno za decu koja veći deo dana provode i rade na ulici), **personalna asistencija za odrasle osobe sa invaliditetom**, **stanovanje uz podršku za mlade koji se osamostaljuju, odnosno napuštaju sistem socijalne zaštite**, **stanovanje uz podršku za osobe sa invaliditetom**, **smeštaj u prihvatilište** (za decu i mlade, odrasle i starije, žrtve nasilja, žrtve trgovine ljudima), „**predah smeštaj**“, **savetovalište**, **porodični saradnik**, **SOS telefonsko savetovanje**, **porodično orijentisane rane intervencije**. Sa sagovornicima je razgovarano o tome koje su od navedenih usluga organizovane u JLS i kako funkcionišu. Cilj ove grupe pitanja bilo je mapiranje usluga

socijalne zaštite čiji su pružaoci različite institucije, a najčešće centri za socijalni rad u JLS.

Deo upitnika posvećen **finansijskoj podršci** kao vidu ostvarivanja socijalnih prava fokusiran je na specifične vidove finansijske podrške na koju se građani iz ranjivih grupa oslanjaju.

Deo upitnika o **dostupnosti zdravstvene zaštite** obuhvata sve vidove zdravstvene zaštite koji su dostupni na različitim delovima teritorije JLS sa fokusom na posebne programe za ranjive grupe.

Segment upitnika o **mogućnostima obrazovanja** ima za cilj mapiranje obrazovnih kapaciteta posebno namenjenih pripadnicima ranjivih grupa, odnosno socijalno ugroženom stanovništvu. Podrazumeva opis i analizu afirmativnih mera i podsticaje za decu pripadnika ranjivih grupa, kao i programe dokvalifikacije, prekvalifikacije i obrazovanja odraslih u JLS. Na taj način adresirana su dva problema: izgledi i kontinuitet školovanja dece pripadnika ranjivih grupa i mogućnosti promene radnog mesta (odnosno zapošljavanja) za odrasle pripadnike ranjivih grupa, na osnovu dopunskog obrazovanja.

Dve teme u **sektoru zapošljavanja** bile su predmet ovog istraživanja: budući radni status sakupljača otpada i zapošljavanje pripadnika ranjivih grupa, uključujući i građane romske etničke pripadnosti.

Mapiranjem je obuhvaćeno 12 JLS koje će biti uključene u **četiri** regionalna reciklažna centra:

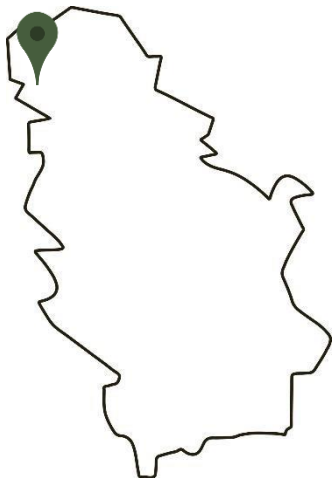
- **Regionalni reciklažni centar u Somboru** (uključene JLS Kula, Odžaci, Bač, Apatin)
- **Regionalni reciklažni centar u Sremskoj Mitrovici** (uključene JLS Sremska Mitrovica, Ruma, Šid)
- **Regionalni reciklažni centar u Kaleniću** (uključene JLS Ub, Obrenovac, Loznica, Valjevo)
- **Regionalni reciklažni centar Duboko** (JLS Prijepolje)

U periodu od 10. aprila do 10. maja 2024. godine sprovedeni su intervjui sa relevantnim akterima u 12 JLS u kojima je evidentiran veći broj porodica sakupljača otpada: Obrenovac, Ub, Valjevo, Apatin, Odžaci, Kula, Bač, Sremska Mitrovica, Ruma, Šid, Loznica i Prijepolje. Intervjui su obavljani sa predstavnicima lokalne samouprave, centara za socijalni rad, Nacionalne službe za zapošljavanje, domova zdravlja, komunalnih preduzeća, obrazovnih institucija, organizacije „Crveni krst“, Saveta za javno zdravlje, sa romskim zdravstvenim medijatorkama i poslodavcima.

Zadatak istraživača bio je da prikupe podatke o stanju socijalnih usluga i kapacitetima u jedinicama lokalne samouprave, isključivo na osnovu intervjua sa

lokalnim relevantnim akterima. Tako dobijena obaveštenja nose određeni rizik nepreciznosti, jer su sagovornici neretko koristili neprecizne nazive usluga, najčešće nisu bili upoznati sa tačnim podacima, na primer o broju korisnika određenih usluga, ili sa time koji dokumenti javnih politika postoje ili koji su istekli, što je s jedne strane otežavalo dobijanje preciznih informacija, ali s druge strane govori i o kapacitetu lokalne samouprave. Istraživači su dobijene informacije nastojali da prikažu verno, kako su ih sagovornici prikazali, s tim što su određene činjenice proveravali prilikom izrade ovog izveštaja u meri u kojoj je to bilo moguće.

OPŠTINA APATIN

Prema podacima Popisa stanovništva 2022, zvanični procenjeni broj Roma u Republici Srbiji je **131.936**. Prema informacijama sa terena, taj broj nije najprecizniji, kako se Romi često zbog stigmatizacije izjašnjavaju na drugačiji način od popisa do popisa. **Opština Apatin prema zvaničnim podacima Republičkog zavoda za statistiku (RZS) ima 23.274 stanovnika, od čega 416 romskog porekla.**

Prema Popisu stanovništva 2022. godine (RZS), prosečna starost stanovništva u opštini Apatin iznosi **46,46** godina. Teritorija opštine Apatin se prostire na **380 km²** i broji **5 naselja**.

Prema nezvaničnim informacijama, ali i saznanjima pripadnika opštine Apatin, broj Roma u ovoj JLS daleko prelazi broj koji je evidentiran Popisom stanovništva 2022. godine. U procenama interesnih strana od kojih su se prikupljale informacije o opštinskim kapacitetima i uslugama, na osnovu rada službi i iskustva na terenu, navodi se realnija situacija prema kojoj **oko 2.000 Roma stanuje u opštini Apatin**. Naglasak interesnih strana je na tome da se raniji pripadnici romske populacije u novijim popisima više ne izjašnjavaju kao Romi iz različitih razloga: sramota zbog stigme, nepoznavanje ili nedovoljno poznavanje svojih prava, i slično. **Kada se radi o neformalnim sakupljačima otpada, procena je da ih na deponiji uvek ima između 15 i 30.**

U opštini Apatin intervjui na teme socijalne zaštite, finansijskih mogućnosti i podrške u JLS, zdravstvene zaštite u JLS, mogućnosti obrazovanja i zaposlenja, sa posebnim naglaskom na sakupljače otpada, vođeni su sa zaposlenima u opštini, CSR, DZ, školi za osnovno obrazovanje odraslih, NSZ, filijali Apatin, i JKP „Naš dom“. Aktivno učešće na sastancima uzelo je 17 učesnika, 13 žena i 4 muškaraca.

Aktivnosti u sektoru socijalne zaštite

Predmet ovog poglavlja su ranjive grupe stanovništva, koje su prepoznate u gradu/opštini, kao i usluge u sektoru socijalne zaštite. Navedene su i opisane usluge, kao i prava u sektoru socijalne zaštite koje pripadnici ranjivih grupa mogu da ostvare, kao i usluge koje se najčešće koriste. Pored toga, u ovom delu naznačeni su i manjkavosti i problemi sa kojima se susreće JLS i ocena sagovornika o mogućnostima za poboljšanje usluga i organizovanje novih oblika usluga. Naglasak ovog poglavlja jeste na postojećim uslugama, mogućnostima njihovog poboljšanja i potrebama JLS za uslugama koje u ovom času nisu organizovane.

Opština Apatin prepoznaje nekoliko kategorija ranjivih grupa – siromašno romsko stanovništvo, deca sa smetnjama u razvoju, osobe sa invaliditetom, žrtve nasilja, svi korisnici socijalne pomoći generalno i starije stanovništvo. Sagovornici su istakli da su

Planom razvoja, koji je u izradi, obuhvaćeni i Plan za Rome, Plan za rodnu ravnopravnost, kao i Strategija za socijalne usluge. Međutim, naknadnom proverom utvrđeno je da Plan razvoja još nije usvojen.²

Usluge socijalne zaštite u opštini Apatin pruža uglavnom opštinski CSR, te su sagovornici na temu socijalne zaštite bili zaposleni u CSR. **Najčešće korišćene usluge CSR su jednokratne novčane pomoći i redovna finansijska podrška za određene kategorije korisnika.** Prema navodima sagovornika iz CSR opštine Apatin, korisnici su najčešće motivisani da ostvare prava na novčana davanja, naročito kod romske populacije.

Ostale usluge kojima raspolaže CSR opštine Apatin su: **dnevni boravak za mlade i odrasle** (ne i decu), **usluga dodatne podrške za decu u razvoju** (logoped i psiholog), **pomoć u kući za starija ili lica sa invaliditetom**, **lični pratilac deteta**, **socijalno stanovanje u zaštićenim uslovima** (postoje 3 objekta sa tzv. socijalnim stanovima), **senzorne sobe za decu**, **mobilni timovi** za sve socijalne usluge (ovu vrstu usluge pruža dežurni socijalni radnik) i **usluge podrške hraniteljskim porodicama koje su namenjene pružaocima, a ne primaocima usluga.** Nisu organizovane usluge svratište, ni prihvatilište, niti personalna asistencija za odrasle. Stambena podrška i stambeno zbrinjavanje mladih koji izlaze iz sistema socijalne zaštite formalno nije organizovana. Međutim, CSR ovu potrebu ispunjava korišćenjem raspoloživih socijalnih stanova. **Porodični saradnik** je usluga koju je CSR nekada imao, ali je ukinuta, jer je bila projektno organizovana. Pored toga što je ova usluga bila dobro organizovana i veoma korisna, ona je ukinuta sa završetkom projektnog finansiranja zbog nedostatka finansijskih sredstava.

Kao **najveći problem rada** i omogućavanja kvalitetnih usluga socijalne zaštite, CSR opštine Apatin navodi **manjak finansijskih sredstava i manjak stručnih kadrova**, koji je uzrokovan zabranom zapošljavanja novih radnika. Iako opština Apatin budžetski odvaja 15% za usluge socijalne zaštite, što ukazuje na znatan fokus na sektor socijalne zaštite, taj novac nije dovoljan da se pokriju sve potrebe stanovništva opštine Apatin. Pored toga, zaposleni u CSR veruju da bi njihov rad bio efikasniji ukoliko bi imali veći broj stručnih kadrova: socijalnih radnika, psihologa, defektologa, logopeda, pedagoga.

Važno je naglasiti da su **sve usluge u jednakoj meri organizovane teritorijalno na svim delovima opštine Apatin**, ali su ipak dostupnije stanovnicima koji žive u opštinskom centru ili u blizini CSR.

Pored svega navedenog, poseban naglasak je i na mladima u opštini Apatin. Naime, prema informacijama zaposlenih u opštini Apatin, za mlade postoji poseban Akcioni plan kao dokument javne politike (iako se na internet sajtu opštine Apatin

² Spisak dokumenata javne politike dostupan je na internet stranici opštine Apatin: <https://www.soapatin.org/ostali-dokumenti>.

može naći informacija o tome da je lokalni akcioni plan za mlade kao dokument javne politike istekao 2020. godine). Pored toga, postoji **klub za mlade**, gde oni mogu kvalitetno da provode svoje slobodno vreme. Organizacija civilnog društva Srednjoevropski program univerzitetske razmene (*Central European Exchange Program for University Studies – CEEPUS*) posebno se bavi problemom mladih i marginalizovanih, a organizacije civilnog društva „Dobre vile“, „Ruže crvene“ i „Mali princ“ posvećeno se bave osobama sa smetnjama u razvoju, naročito decom.

Finansijske mogućnosti i podrška

Građani iz ranjivih grupa u opštini Apatin mogu da koriste finansijsku podršku koja se određuje na osnovu njihovog socijalnog i ekonomskog statusa. **Finansijska podrška je najčešći i najzastupljeniji vid socijalne usluge među građanima koji pripadaju ranjivim grupama, a naročito među romskim stanovništvom, koje je najbrojnije u grupi sakupljača otpada.**

Finansijska podrška, kao usluga socijalne zaštite, koristi se u dva oblika: kao jednokratna finansijska pomoć i kao kontinuirana, redovna novčana podrška. Oba vida podrške izuzetno su zastupljena u opštini Apatin.

Pored vida direktne novčane podrške, država subvencionise i energetski ugroženog kupca, prema određenim kriterijumima. Opština obezbeđuje besplatan vrtić i besplatne udžbenike za školovanje dece iz ranjivih grupa, sredstva za različite nagrade, stipendije, kao i druge afirmativne mere za decu iz ranjivih grupa. Takođe, opština Apatin dodeljuje i jednokratnu ili kontinuiranu novčanu pomoć u vidu nagrade ili manje stipendije studentima i đacima iz ranjivih grupa, ali i mladima iz opšte populacije.³

Specijalizovani programi namenjeni posebno osetljivim grupama

Opština Apatin obezbeđuje besplatan vrtić i besplatne udžbenike za školovanje dece iz ranjivih grupa. Opština dodeljuje i jednokratnu ili kontinuiranu novčanu pomoć u vidu nagrade ili manje stipendije studentima i đacima iz ranjivih grupa.

Zdravstvena zaštita

U opštini Apatin postoji dom zdravlja (DZ) sa ambulantama u svakom selu koje pripada opštini. DZ organizuje redovne preventivne zdravstvene preglede na kojima građani gotovo svakog vikenda mogu da obave kontrolu zdravstvenog stanja. Ti pregledi namenjeni su opštoj populaciji i uključuju i ranjive grupe. Ne postoje posebno namenjeni pregledi za ranjive grupe. Pripadnici ranjivih grupa, socijalno ugroženi, siromašni građani i Romi, najčešće imaju zdravstvene knjižice, ali one često

³ Sagovornici nagradom nazivaju i stipendiranje studenata, kako bi omogućili da njihovi studenti imaju i opštinsku stipendiju (nagradu) i zvaničnu državnu stipendiju. Istovremeno, nagrade su i jednokratna novčana davanja koja mladi dobijaju za učešće na školskim takmičenjima.

nisu overene. Uprkos tome, sistem zdravstvene zaštite u opštini Apatin ih uvažava i prima pacijente na preglede.

Obaveštenja o preventivnim zdravstvenim pregledima i uslugama DZ objavljuju se na internet sajtu opštine Apatin i društvenim mrežama, a posebnu pomoć za komunikaciju sa ranjivim društvenim grupama pružaju CSR i romska koordinatorica kada se radi o obaveštavanju romskog stanovništva.

Glavni problem sa kojim se susreće zdravstveni sistem ove opštine jeste nedostatak lekara u primarnoj zdravstvenoj zaštiti, naročito pedijatar. Organizacija zdravstvene zaštite sa postojećim brojem lekara je logistički utemeljena na poznavanju lokalnog konteksta i ličnoj inicijativi medicinskih radnika, rečeno je u DZ.

Zaposleni u DZ u opštini Apatin istakli su problem službene (zvanične) norme za definisanje srazmere između broja lekara i specijalizacija prema broju stanovnika, umesto prema starosnoj strukturi stanovništva i objektivnom broju korisnika. Razlog za ovakav kritički stav je proces starenja stanovništva, a time i povećanje potrebe za primarnom zdravstvenom zaštitom i različitim specijalizacijama. Nedostatak ovih službi za posledicu ima da se veliki broj pacijenata upućuje u veće gradove, čime se, zbog transporta, povećava opterećenost opštinske službe hitne pomoći. Kao ilustracija ovog problema može da posluži podatak da u DZ imaju psihijatra, pulmologa i radiologa i pored toga što prema novom Zakonu o zdravstvenoj zaštiti ovi specijalisti nisu predviđeni u opštinama sa manjim brojem stanovnika, kakva je opština Apatin. Nakon što ovo troje lekara ode u penziju (za nekoliko godina), opština Apatin će ostati bez ovih specijalista.

Sagovornici su pozitivno ocenili saradnju sa opštinom i CSR, kao i opremljenost DZ.

Ne postoje programi preventivne zdravstvene zaštite, u vidu podizanja svesti o zdravstvenoj zaštiti i preventivi, niti su obezbeđena osnovna higijenska sredstva i oprema za sakupljače otpada na deponiji.

Mogućnost obrazovanja

Opština Apatin je jedna od retkih opština koja ima školu za obrazovanje odraslih (Škola za osnovno obrazovanje odraslih Sombor). Na taj način su programi završavanja osnovne škole, koju ranjive grupe stanovništva često nemaju, finansirani iz budžeta opštine. Takođe, u okviru ovih programa i u saradnji sa NSZ dostupni su i različiti vidovi prekvalifikacije ili dokvalifikacije zainteresovanog stanovništva. Najčešći vid obuka koje se organizuju jesu obuke za jednostavna zanimanja, koje ne samo da nisu zahtevne, već i vremenski kratko traju.

Uprkos raspoloživim mogućnostima, osnovni problem je manjak interesovanja za unapređenje obrazovnih performansi. Pored toga, problem je i što nemali broj korisnika koji započnu pohađanje određenog programa koji nudi škola za

obrazovanje odraslih, taj program i ne završi, odnosno ne stekne potvrdu o završetku obuke.

Najzastupljenija grupa u ovom vidu školovanja su Romi, ali je motivacija izuzetno slaba. Sagovornici smatraju da je potrebno podizanje svesti o završenoj osnovnoj školi kao minimalnom uslovu za zapošljavanje.

Na problemu podizanja svesti rade svi stručni kadrovi, kojima su sagovornici zadovoljni i posebno ističu značaj andragoškog asistenta, koji pomaže u prevazilaženju kulturne i jezičke barijere, kao i održavanju motivacije za ostanak u programu školovanja. Kao poseban problem navode da se forme i sadržaji obuka utvrđuju na republičkom nivou, a ne na osnovu potreba tržišta rada u lokalnoj sredini.

Zaposlenje

NSZ u opštini Apatin intenzivno saraduje sa CSR i sa školom za obrazovanje odraslih, pre svega kada se radi o ranjivim grupama, posebno pripadnicima romske nacionalne manjine.

Sektori u kojima su potrebni radnici su, kao i u većini manjih opština u Srbiji, stručni kadrovi (lekari, ekonomisti, pravnici, inženjeri) koji se nakon završetka školovanja ne vraćaju u opštinu. Pored toga, postoji stalna potreba za jednostavnim zanimanjima poput varilaca, bravara i kuvara, a stalno su otvorena radna mesta u tekstilnoj industriji zbog česte fluktuacije radnika zbog težine posla. Sagovornici iz NSZ navode da je, ipak, primarni problem što su ovi poslovi slabo plaćeni i da je to osnovni razlog zbog koga ih nezaposleni građani, uključujući i pripadnike ranjivih grupa, odbijaju i radije ostaju na sistemu socijalne novčane podrške. Takva praksa egzistencije na sredstvima socijalne pomoći je održiva zbog ostvarivanja dodatnog prihoda od prodaje materijala ili gotovih predmeta dobijenih prikupljanjem otpada na deponiji. Sa zatvaranjem deponija i otvaranjem reciklažnih centara, ovakva praksa više neće biti moguća.

NSZ u saradnji sa zainteresovanim poslodavcima organizuje šestomesečne kurseve obuke za konkretna zanimanja koja su sertifikovana: graver, pekar, administrativni radnik i slično, i snosi pun trošak te obuke.

Pored toga, **NSZ u opštini Apatin organizuje posebne programe za romsko stanovništvo.** Redovno se objavljuju javni pozivi za zapošljavanje Roma. Postoje i posebni programi u kojima žene imaju prioritet prilikom zapošljavanja.

Sagovornici ukazuju na paradoksalnu situaciju nepopunjenih radnih mesta (radnici u obližnjim fabrikama, pekari, zanatlije, radnici u prodaji ili službenici na pozicijama sa manje odgovornosti), odnosno nezainteresovanih nezaposlenih žitelja opštine Apatin da dobiju trajno zaposlenje. Taj problem se rešava zapošljavanjem inostranih nekvalifikovanih radnika iz država Azije (Nepal).

Posebni programi za Rome

NSZ u opštini Apatin organizuje posebne programe za romsko stanovništvo. U opštini Apatin **redovno se objavljuju javni pozivi za zapošljavanje namenjeni isključivo romskom stanovništvu.**

Sakupljači otpada

Sakupljači otpada će u najvećoj meri biti pogođeni otvaranjem regionalnih reciklažnih centara zbog gubitka primarnih i neregistrovanih izvora prihoda. U ovom delu upitnika, fokus je bio na kontekstualizaciji njihove situacije. Naglasak je na broju deponija (formalnih i neformalnih) i broju porodica kojima je ovo primarni izvor prihoda. Podaci su dobijeni od zaposlenih u službama opštine, JKP, CSR, kao i od drugih zainteresovanih strana za ovu temu. Istraživači su tražili informacije o potencijalnim planovima opštine za rešavanje problema prikupljanja otpada i formalizaciju saradnje sakupljača otpada i JKP. Na osnovu prikupljenih podataka, urađena je neformalna procena finansijskih mogućnosti, odnosno organizovanja i finansiranja novog broja zaposlenih, implementacije postojećih strategija (ukoliko postoje) i eventualne saradnje sa reciklažnim centrima.

Prema nezvaničnim informacijama i na osnovu saznanja sagovornika u opštini Apatin, sakupljači otpada su, većinom, romskog porekla. Dodaju da je broj Roma u ovoj opštini daleko veći od broja utvrđenog u Popisu 2022. godine. Procena sagovornika, na osnovu rada službi i iskustva na terenu, je da je broj Roma oko **2.000** u opštini Apatin. Sagovornici iznose tezu da pripadnici romske populacije koji su se ranije izjašnjavali kao Romi to više ne čine iz različitih razloga: sramota zbog prisutne stigmatizacije ove etničke grupe u delu javnosti, ali i zbog nepoznavanja ili nedovoljnog poznavanja svojih prava. Kada se radi o sakupljačima otpada, procena je da ih na deponiji uvek ima **između 15 i 30.**

JKP opštine Apatin „Naš dom“ navodi da su upoznati sa planom otvaranja Regionalnog reciklažnog centra u Somboru, ali dodaju da će opština Apatin imati reciklažno dvorište, kao i transfer stanicu ka Somboru. Reciklažno dvorište omogućava sortiranje i zadržavanje jednog dela otpada u opštini za potrebe opštine, dok transfer stanica služi isključivo za prenos otpada u reciklažni centar. Za sve ove nove objekte i poslove, biće potrebni novi radnici. Osnovna ideja je da se sakupljačima otpada ponudi posao u oblasti sortiranja i rada sa otpadom u formalnim centrima JKP. Na taj način bi sakupljači imali zaposlenje, a njihove radne aktivnosti bi bile regulisane. Pored mogućnosti zapošljavanja na ovim poslovima, u JKP trenutno postoji potreba i za radnicima gradskog zelenila.

Ograničenje u zapošljavanju dodatnih radnika u JKP uslovljeno je nedostatkom finansijskih sredstava, jer se aktivnosti preduzeća finansiraju iz republičkog budžeta. Međutim, JKP u opštini Apatin očekuje da će se sredstva za njihovo poslovanje uvećati sa uvođenjem novih centara za sortiranje i transfer otpada, a da će samim

tim i povećati mogućnosti zaposlenja novih radnika. Dodatni problem zbog koga se sakupljači otpada i dalje zadržavaju u sferi sive ekonomije su ugovori o privremenom i povremenom poslu. Ti ugovori su nesigurni i kratkotrajni, a potpisivanjem ugovora o zaposlenju gubi se pravo na socijalnu pomoć, kao i mogućnost za njeno ponovno sticanje godinu dana od prestanka radnog odnosa, ukoliko je radni odnos okončan sporazumno ili na zahtev zaposlenog.

Potrebe porodica sakupljača otpada

U opštini Apatin porodični asistent je ispitivao potrebe **četiri porodice** sakupljača otpada. Ispitivanje njihovih potreba vršeno je neposrednim posmatranjem i boravkom u domaćinstvu i sprovođenjem unapred pripremljenih intervjua sa svakim od članova domaćinstva. U Apatinu je ukupno ispitano **27 osoba**, od čega 15 muškog i 12 ženskog pola. Prosečan broj članova domaćinstva u Apatinu je 6,85 (oko sedam), s tim da je potrebno istaći da jedna porodica ima 14 članova, ostale tri porodice imaju 7, 4 i 2 člana. Porodice su uglavnom višegeneracijske, izuzev jedne dvočlane koju čine supružnici.

Struktura domaćinstava i uslovi stanovanja

Svi objekti u kojima stanuju članovi porodica iz Apatina su u njihovom privatnom vlasništvu (ili vlasništvu nekog od starijih članova porodice koji ne boravi u istom objektu). Većina stambenih objekata ovih porodica (njih tri od četiri) evidentirana je u katastru. Samo jedna porodica raspolaže izuzetno malim prostorom od 22 m² (dvočlana), dok ostale raspolažu sa 40 m², 65 m² i 80 m² (prostor od 80 m² sastoji se od dva objekta od 20 m² + 60 m²). Međutim, najveća porodica od 14 članova raspolaže sa samo 65 m². Sve porodice imaju struju i vodu u svojim stambenim objektima i svi raspolažu osnovnim nameštajem i belom tehnikom, neophodnom za dostojanstven život i adekvatan nivo lične higijene i prehrane. Samo jedna porodica je kasnila sa izmirivanjem računa za struju. Tokom zime za zagrevanje se koriste peći na drva.

Prema izjavama sagovornika, mesečni prihodi iznose između 20.000 i 40.000 RSD. Najmanji prihod od 20.000 RSD prijavila je najbrojnija porodica od 14 članova. Osnovni izvori prihoda ovih porodica su penzija (tamo gde ima penzionera), povremeni poslovi i materijalna primanja iz sistema socijalne zaštite. Kao najveći mesečni trošak uglavnom navode ishranu.

Ostvarena socijalna prava i usluge – posed ličnih dokumenata

Svi punoletni članovi sve četiri porodice u opštini Apatin imaju ličnu kartu, a svi članovi imaju overene zdravstvene knjižice što im omogućava pristup uslugama socijalne i zdravstvene zaštite. U većini porodica ostvarena su socijalna prava i usluge u vidu dečijeg dodatka i novčane socijalne pomoći.

Polovina porodica (dve od četiri) smatra da ima dovoljno dobre energetske uslove u domaćinstvu. Dve od četiri porodice ne znaju da li imaju pravo na status energetski ugroženog kupca, dok samo jedna taj status ostvaruje. Neobaveštenost o statusu o energetske ugroženosti može implicirati neostvarenost ovog prava koje im je potrebno.

Informisanje o pravima, uslugama koje postoje u njihovoj opštini u sektoru socijalne zaštite, zdravstva, raznih beneficija (popusta), mogućnosti dobijanja besplatnih paketa ili drugih povoljnosti, porodice ostvaruju uglavnom putem medija, javnih glasila (poput televizije, novina, interneta), preko komšija, prijatelja i rodbine ili pisanih obaveštenja na oglasnim tablama u opštini, CSR, DZ, na tržištu rada, u firmi, u organizaciji „Crvenog krsta“ i sl.

Mapiranje i kontekstualizacija životnih uslova i ostvarenih socijalnih prava i usluga odraslih članova domaćinstva koji su radno sposobni (od 15 do 65 godina)

Radno sposobni članovi domaćinstva u većini domaćinstava čine manje od polovine ukupnog broja članova. Od 27 ukupno ispitanih članova porodica sakupljača otpada u opštini Apatin, samo njih 11 je radno sposobno. Svaka porodica ima radno sposobne članove. U najgoroj situaciji je porodica od 14 članova u kojoj je radno sposobno samo njih petoro. U radno sposobno stanovništvo spadaju i četiri osobe ženskog pola, koje uglavnom ne prikupljaju otpad, a deklarišu se kao domaćice koje zbog brige o deci i domaćinstvu nisu u mogućnosti da rade i/ili pohađaju bilo koju vrstu obuke ili prekvalifikacije. Ukoliko izuzmemo ove četiri žene, broj radno sposobnih i spremnih za radno angažovanje smanjuje se na samo sedam od ukupno 27 članova svih porodica sakupljača otpada koje su ispitane u opštini Apatin.

Izuzev jedne porodice u kojoj su obojica radno sposobnih muškaraca formalno obrazovana (završena dvogodišnja ili trogodišnja srednja škola u slučaju jednog i završena četvorogodišnja srednja škola u slučaju drugog), svi ostali radno sposobni članovi ispitanih porodica u opštini Apatin imaju završenu samo osnovnu školu ili manje i od toga. Oni koji nisu formalno obrazovani uglavnom tvrde da uspešno koriste oba pisma (čitanje i pisanje). Druge veštine i kvalifikacije koje poseduju radno sposobni članovi ispitanih domaćinstava svode se uglavnom na korišćenje interneta i računara; nekolicina je naučila neki zanat (poput moleraja ili manikira) ili (isključivo muškarcima) imaju i vozačku dozvolu B kategorije.

Iako se ne bave svi prikupljanjem otpada, sva domaćinstava u opštini Apatin dele zajednički stav da ne žele da kao sakupljači pristupe zadrugama. Međutim, većina izražava želju za nekom prekvalifikacijom. Muškarcima uglavnom žele prekvalifikaciju u zanimanje profesionalnih vozača (taksisti i vozači kamiona) ili na neki od zanata (stolari, moleri i sl.). Sa druge strane, radno sposobne žene izražavaju želju za prekvalifikaciju u zanimanja poput manikirki. Oni koji nisu zainteresovani za

prekvalifikaciju kao glavni razlog navode da nemaju vremena za obuku, jer moraju da obezbede prihod za izdržavanje sebe i ostalih članova porodice.

Potrebe i ostvarena socijalna prava i usluge članova domaćinstva koji nisu radno sposobni ili su 65+ godina starosti

Članovi domaćinstva koji nisu radno sposobni ili su stariji od 65 godina u svim domaćinstvima čine manjinu. Samo pet osoba nije radno sposobno od ukupno 27 ispitanih članova domaćinstava sakupljača otpada u opštini Apatin. Međutim, nijedna od tih pet osoba nije navršila 65 godina starosti. Najmlađa osoba koja nije radno sposobna ima 41, dok najstarija ima 63 godine. Svaka porodica u opštini Apatin ima makar jednog člana koji nije radno sposoban i kome je potrebna dodatna nega i pažnja.

Razlozi iz kojih nisu radno sposobni su zdravstvene prirode (hronične i teške bolesti poput neke vrste invaliditeta, dijabetesa, problema sa kičmom ili angine pektoris).

Mapiranje potreba dece u domaćinstvu

Samo dve od četiri porodice u opštini Apatin u svojim domaćinstvima imaju decu. Broj dece u ta dva domaćinstva je 10 (po petoro muškog i ženskog pola). Najviše dece, njih sedmero, pripada domaćinstvu od 14 članova, dok preostalo troje dece živi u domaćinstvu sa najprostranijim stambenim objektom. Sva deca imaju overene zdravstvene knjižice i redovno pohađaju školu, ukoliko su školskog uzrasta. Najmlađe dete ima jednu, dok najstarije dete ima 14 godina.

Zaključak

Opština Apatin prepoznaje nekoliko kategorija ranjivih grupa – siromašno romsko stanovništvo, deca sa smetnjama u razvoju, osobe sa invaliditetom, žrtve nasilja, svi korisnici socijalne pomoći generalno i starije stanovništvo. **Planom razvoja, koji je u izradi, obuhvaćeni su i Plan za Rome, Plan za ravnopravnost, kao i Strategija za socijalne usluge.** Romsko stanovništvo, kao velika ranjiva grupa, **prema informacijama pripadnika opštine Apatin čini oko 2.000 građana od ukupnih 23.274, a procena je da među njima ima sigurno 15 do 30 sakupljača otpada, koji će nakon formiranja Regionalnog reciklažnog centra u Somboru ostati bez izvora prihoda.**

Opština Apatin raspolaže širokim spektrom usluga socijalne zaštite, uključujući i aktivnosti na poboljšanju uslova života ranjivih grupa, kao što su programi prekvalifikacije, dokvalifikacije i povećanja dostupnosti radnih mesta za niže kvalifikovane radnike. Planom razvoja opštine Apatin, koji je još u izradi, biće obuhvaćeno i odlaganje čvrstog otpada.

Kada se radi o uslugama socijalne zaštite i delatnosti CSR u opštini Apatin, najčešće su finansijske podrške, odnosno usluge jednokratne novčane ili redovne novčane pomoći za socijalno ugroženo stanovništvo. Pored toga, opština pruža i različite finansijske olakšice pripadnicima ranjivih grupa: besplatan vrtić, besplatni udžbenici,

nagrade za đake i studente, i slično. Među uslugama socijalne zaštite težište je na podršci deci iz ranjivih grupa, kao i deci i odraslima sa nekom vrstom invaliditeta.

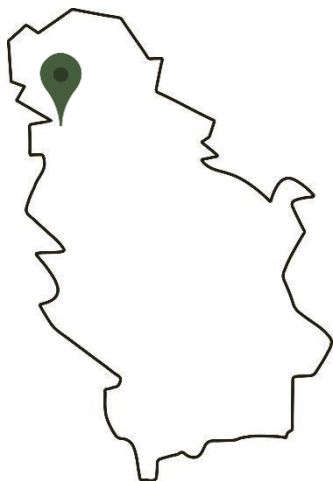
NSZ u opštini Apatin intenzivno saraduje sa CSR i sa školom za obrazovanje odraslih Sombor, pre svega kada se radi o romskom stanovništvu, sa posebnim javnim pozivima namenjenim romskoj populaciji. Sektoru u kojima postoji mogućnost zaposlenja su tekstilna industrija i jednostavna zanimanja, a prema informacijama JKP i rad u gradskom zelenilu.

Problem sakupljanja čvrstog otpada biće unet u Plan razvoja opštine Apatin. U pogledu statusa sakupljača otpada, veruju da će otvaranje Regionalnog reciklažnog centra u Somboru, a potom i reciklažnog dvorišta i transferne stanice u Apatinu, otvoriti nove mogućnosti zapošljavanja sakupljača otpada.

Opština Apatin ima potrebu za povećanjem budžeta, odnosno povećanjem finansijskih sredstava, povećanjem stručnih kadrova, a posebno broja socijalnih radnika i lekara, kao i za proširenjem raspona usluga socijalne zaštite, kako bi ove usluge bile kvalitetnije i obuhvatnije.

U opštini Apatin stanuju četiri porodice koje se bave prikupljanjem otpada. Sve porodice se nalaze u lošoj finansijskoj situaciji, međutim sve porodice imaju radno sposobne, a radno neangažovane članove, koji bi mogli da utiču na to da se finansijski status porodice popravi. Prostor za život, mada mali, u svakom domaćinstvu opremljen je strujom, vodom i osnovnim uređajima bele tehnike. Svi članovi porodica obuhvaćenih istraživanjem u opštini Apatin poseduju lične karte i overene zdravstvene knjižice. Mada nisu spremni da se pridruže zadruzi sakupljača otpada i udruže oko zanimanja kojim se već bave, radno sposobni članovi porodica izražavaju želju da se prekvalifikuju. Članovi porodica koji nisu radno angažovani su osobe sa teškim i hroničnim zdravstvenim problemima, što dodatno opterećuje domaćinstvo. Svaka porodica u opštini Apatin ima makar jednog člana koji nije radno sposoban i kome je potrebna dodatna nega i pažnja. Samo dve od četiri porodice u opštini Apatin u svojim domaćinstvima imaju decu. Sva deca imaju overene zdravstvene knjižice i redovno pohađaju školu, ukoliko su školskog uzrasta.

OPŠTINA BAČ

Prema zvaničnim podacima Republičkog zavoda za statistiku Republike Srbije (RZS), opština Bač ima **12.529** stanovnika, od čega **817** romskog porekla.

Prema Popisu stanovništva 2022. godine (RZS), prosečna starost stanovništva u opštini Bač iznosi **45,10** godina. Teritorija opštine Bač prostire se na **367 km²** i broji **6** naselja.

Prema nezvaničnim informacijama, broj Roma u opštini Bač veći je od broja dobijenog u Popisu stanovništva 2022. godine. Naime, sagovornici u opštini Bač procenjuju **da u najvećem romskom naselju u blizini Bača živi oko 2.500 građana, ali da se izjašnjavaju kao Rumuni da bi izbegli stigmatu.**

Sagovornici procenjuju da je broj porodica koje se bave prikupljanjem otpada u opštini Bač daleko veći od procenjenog broja (dve porodice), te da se radi o **najmanje 30 do 40 sakupljača.**

Opština ima usvojen Plan razvoja, koji važi do 2028. godine. **Plan za inkluziju Roma, koji uključuje oblasti zaposlenja, obrazovanja, stanovanja, zdravstvene zaštite,** istekao je krajem 2023. godine i u procesu je obnove.

U opštini Bač postoji jedna zvanična, mada neregistrovana, ali regulisana gradska (komunalna) deponija, kao i još 12 neformalnih („divljih“) deponija koje spontano nastaju na teritoriji opštine. Javno komunalno preduzeće ove deponije čisti i uklanja kada se pojave.

U opštini Bač intervjui na teme socijalne zaštite, finansijskih mogućnosti i podrške u JLS, zdravstvene zaštite u JLS, mogućnosti obrazovanja i zaposlenja, sa posebnim naglaskom na sakupljače otpada, vođeni su sa zaposlenima u opštini, CSR, „Crvenom krstu“, DZ, OŠ, NSZ, JKP „Tvrđava“ i sa članovima udruženja građana „Javni radovi“. Aktivno učešće na sastancima uzelo je 17 učesnika, 9 žena i 8 muškaraca.

Aktivnosti u sektoru socijalne zaštite

U sektoru socijalne zaštite, opština Bač fokus stavlja na inkluziju nacionalnih manjina, dece i svih ranjivih grupa generalno. Kao ranjive grupe prepoznati su starije stanovništvo, romsko stanovništvo, sakupljači otpada, socijalno ugrožena deca, deca primalaca novčane socijalne pomoći.

Od operativnih usluga socijalne zaštite, pored najzastupljenije – finansijske podrške, navedene su: **pomoć u kući, lični pratilac deteta, dnevni boravak za decu sa posebnim potrebama, mobilni tim za rad sa staračkim domaćinstvima, mobilni tim za psihosocijalnu podršku, pomoć starijim osobama u kući, razvojno savetovaništvo i**

socijalno stanovanje (opština Bač raspolaže sa 13 stanova, od kojih je 12 popunjeno, kao i novom zgradom sa 32 socijalna stana). Kroz razgovor sa sagovornicima iz opštine Bač stekao se utisak da, mada je pomoć u kući jedan tip usluge, razdvajaju pomoć u kući namenjenu starijim osobama od pomoći u kući namenjene ostalim ranjivim licima. Pored ovih usluga, CSR pruža **usluge psihologa i logopeda**. Postoje posebni programi za žene, posebno žene žrtve nasilja, ali oni su uglavnom projektno finansirani. Kada se u nekoj porodici registruje nasilje, CSR pravi plan rešavanja ili zbrinjavanja ugroženih lica i pokriva troškove boravka u Sigurnoj kući, budući da opština Bač nema takvu ustanovu. Posebni programi za romsku decu ne postoje, oni su obuhvaćeni programima namenjenim svoj deci, ali **postoji usluga pedagoškog asistenta za rad sa romskom decom**.

Sve navedene usluge su ravnomerno organizovane i u seoskim naseljima van opštinskog centra, ali su dostupnije stanovnicima u gradu. Usluga koju ocenjuju kao najbolje organizovanu, vrlo kvalitetnu i za kojom postoji i najveća potražnja, je **pomoć starijim osobama u domaćinstvu**. Tu uslugu pruža desetak gerontodomaćica i korisnici su zadovoljni. Međutim, da bi svo staračko stanovništvo ostvarilo potrebu pomoći u kući neophodno je zaposliti još najmanje pet gerontodomaćica.

Usluga za kojom postoji velika potražnja, a koja ostvaruje najviše boljitka i za korisnika i za njegovu porodicu, je usluga ličnog pratioca. Sagovornici smatraju da ovu uslugu, kao i uslugu dnevnog boravka za decu sa smetnjama u razvoju, treba unaprediti, proširiti, i u dnevnom boravku zaposliti još stručnih radnika za rad sa decom.

Pored svega navedenog, održavaju se i tribine o prevenciji nasilja, međutim one su uglavnom projektnog tipa i organizuju se samo kada su aktivni projekti u kojima opština učestvuje. Nasilje se registruje, kako u porodicama, tako i u školama. Školama nedostaje veći broj psihologa za rad sa decom.

U celosti, za adekvatno i kvalitetno pružanje socijalne podrške i zaštite u opštini Bač, neophodna su znatno veća sredstva i veći broj stručnih kadrova.

Pored CSR, u opštini Bač **usluge nekog vida socijalne pomoći pruža i „Crveni krst“ u vidu paketa hrane**, koje dobijaju socijalno ugrožene porodice.

Finansijske mogućnosti i podrška

Stanovnici iz ranjivih grupa u opštini Bač mogu da apliciraju za finansijsku podršku, koja se određuje na osnovu njihovog socijalnog i finansijskog statusa. Kada se radi o toj vrsti pomoći, ona je najzastupljeniji vid socijalne usluge i ostvarivanja socijalnog prava među stanovnicima koji pripadaju ranjivim grupama, a posebno kada se radi o romskom stanovništvu, koje predstavlja najčešće sakupljače otpada.

Financijska podrška, kao usluga socijalne zaštite, koristi se u dva oblika: kao jednokratna financijska pomoć i kao kontinuirana redovna novčana podrška. Oba vida podrške su izuzetno zastupljeni u opštini.

Pored ovog vida direktne novčane podrške, država subvencionira energetske ugroženog kupca. Opština obezbeđuje besplatne udžbenike za školovanje dece iz ranjivih grupa, kao i različite nagrade, stipendije i afirmativne mere za decu iz ranjivih grupa. U opštini Bač postoji organizovana podrška za upis dece u predškolske ustanove. Potvrda toga je da je u romskom naselju Vajska ostvaren veliki obuhvat dece upisane u vrtić, što je relativno retko za romsku populaciju.

Specijalizovani programi namenjeni posebno osetljivim grupama

Opština Bač obezbeđuje besplatne udžbenike za školovanje dece iz ranjivih grupa, kao i različite nagrade, stipendije i druge afirmativne mere za decu iz ranjivih grupa.

Zdravstvena zaštita

U opštini Bač postoji **dom zdravlja**, a **svako selo koje pripada opštini ima svoju ambulantu**. Redovno se organizuju preventivni pregledi namenjeni opštoj populaciji. DZ aktivno saraduje sa CSR i odaziva se na sve pozive CSR.

DZ opštine Bač je dobro opremljen medicinskim aparatima i sa trenutnim kapacitetima uspeva da pokrije sve potrebe stanovništva bez čekanja na preglede. Međutim, zaposleni u DZ naglašavaju da im **nedostaju lekari. Za sada ima ukupno 75 zaposlenih u DZ, dok je ranije bilo 100 zaposlenih, što je omogućavalo efikasniji rad, naročito u seoskim naseljima.**

Sagovornici iz DZ smatraju da bi kućno lečenje trebalo da bude zastupljenije, da se na taj način mogu smanjiti gužve i uvećati komfor lečenja. U DZ se rade manje hirurške intervencije, ali se za složenije lečenje pacijenti moraju prevoziti u veće gradove.

Kada se radi o sakupljačima otpada, o preventivnim pregledima ih obavestavaju lekari u ambulantama ili lekari koji često, gotovo redovno, intervenišu na deponiji. Svakodnevno se obavi određeni broj hirurških obrada povreda od rada na deponiji. Lekari koji rade u romskim naseljima i koji izlaze na teren da saniraju povrede zadobijene prilikom rada na deponiji, procenjuju da oko **2.000** ljudi živi od prikupljanja raznog otpada. Posebno pominju naselje **Vajska**.

Mogućnosti obrazovanja

Kada se radi o mogućnostima obrazovanja u opštini Bač, one se svode na **redovno ili vanredno školovanje ili obuke koje organizuje Nacionalna služba za zapošljavanje**. Škole za osnovno obrazovanje odraslih nisu zastupljene u opštini Bač, te se ono u takvim okvirima ne održava.

Kada se radi o mogućnostima školovanja dece iz kategorije ranjivih grupa, za njih je organizovana podrška u vidu obezbeđivanja **besplatnih udžbenika**. Jedna osnovna i jedna srednja škola iz centra Bača su za potrebe inkluzije i kvalitetnog provođenja slobodnog vremena svojih đaka organizovale **prostor za okupljanje**: kutak za sedenje u školi, za sekcije, druženje i razgovore, hol za druženje i malu čitaonicu. Pored toga, škole često organizuju i okupljanja i izlete. Ne postoji klub za mlade, ali se mladi okupljaju oko sportskih klubova i udruženja, a druže se u sportskoj hali, na tvrđavi i u školskom dvorištu. Prosvetni radnici sa kojima je obavljen razgovor smatraju da u školama **nedostaju psiholozi**, koji su neophodni u cilju smanjivanja nasilja i diskriminacije. Dece romskog porekla nema mnogo u školama koje se nalaze u gradu. Naglašavaju da učenici romske nacionalnosti koji se upišu i koji pohađaju osnovnu školu, školu i završavaju.

Školama nedostaju stručni kadrovi koji treba da zamene zaposlene koji uskoro odlaze u penziju.

Što se tiče mogućnosti obrazovanja odraslih, za njih postoje **prakse koje organizuje NSZ, kao i obuke za dodatno poslovno obrazovanje na zahtev poslodavaca.**

Zaposlenje

Najranjivije grupe koje prepoznaje NSZ u opštini Bač su, pre svega, **Romi**, za koje sagovornici smatraju da su u najnepovoljnijem položaju, potom **žene koje imaju samo osnovno obrazovanje, osobe sa invaliditetom i osobe koje su duže od 12 meseci na evidenciji NSZ** i spadaju u kategoriju teže zapošljivih lica. Ukoliko je neko lice pripadnik ranjive grupe postoji afirmativna mera prilikom potraživanja subvencija za započinjanje samostalnog posla. **Veći broj Roma u opštini Bač želi da se samozaposli, odnosno da se registruje kao preduzetnik, ali je problem u tome što su za dobijanje sredstava neophodni žiranti (njih tri), a niko ne želi da bude žirant.** Dosta preduzetničkih ideja bilo je u vezi sa održavanjem i demontažom vozila, sečenjem drva, proizvodnjom rakije, frizerskim uslugama, otvaranjem poslastičarnica, proizvodnjom mrtvačkih sanduka i sl.

Prema informacijama iz NSZ opštine Bač, **nema oblasti u kojima nedostaju radnici**, osim kada se radi o stručnim zanimanjima. Konkursa je malo, a konkursi za teže zapošljiva lica oglašavaju se na zahtev poslodavca. Sve više poslodavaca, međutim, ima zahteve za javne pozive. **Najveći problem sa zapošljavanjem u opštini Bač jeste dostupnost radnog mesta, odnosno loša saobraćajna povezanost sela sa gradom, kao i činjenica da je opština Bač u trećoj kategoriji po industrijskim kapacitetima, odnosno da je slaba potražnja za radnim mestima u ovom sektoru, što dodatno ograničava izgleda za zapošljavanje.**

Prema podacima JKP „Tvrđava“ Bač, preduzeće ima dovoljan broj zaposlenih, ali ima potrebu za obavljanjem sezonskih poslova (na primer, čišćenje snega). JKP već obavlja separaciju otpada kada se radi o PET ambalaži i za to imaju odgovarajući

aparatu/opremu. Međutim, prema planu, **Regionalni reciklažni centar u Somboru će dobiti sav otpad iz opštine Bač**. To bi značilo da novih radnih mesta i dodatne potrebe za radnom snagom najverovatnije neće ni biti.

Pored JKP, jednim vidom reciklaže bavi se i udruženje građana „Javni radovi“. Udruženje „Javni radovi“ je neprofitna organizacija građana, koja reciklažom kesa i PET ambalaže stvara i prodaje nove praktične predmete. Na taj način recikliraju, ali i stvaraju novu vrednost recikliranom materijalu. **Uz adekvatna i povećana sredstva od projekta ili opštine Bač, ovo udruženje moglo bi da postane neki vid socijalnog preduzeća**, gde bi se mogli zaposliti polukvalifikovani i nekvalifikovani radnici. Do sada, udruženje je uglavnom **zapošljavalo osobe sa invaliditetom i lica kojima nedostaje nekoliko godina do ostvarivanja penzije**. Udruženje „Javni radovi“ zainteresovano je za saradnju na obezbeđivanju radnih mesta licima koja će izgradnjom Regionalnih reciklažnih centara ostati bez zaposlenja.

Posebni programi za Rome

U opštini Bač nema posebnih programa zapošljavanja, prekvalifikacije ili dokvalifikacije za Rome, uprkos tome što ih NSZ prepoznaje kao jednu od najranjivijih kategorija stanovnika u Baču.

Sakupljači otpada

Opština Bač, prema zvaničnim podacima Republičkog zavoda za statistiku Republike Srbije (RZS) ima **12.529** stanovnika, od čega **817** romskog porekla.

Zaposleni u opštini navode da ima oko **2.500** stanovnika samo u najvećem romskom naselju u blizini Bača i smatraju da je broj porodica koje se bave prikupljanjem otpada u opštini Bač daleko veći od procenjenog broja (dve porodice), te da **se radi o najmanje 30 do 40 sakupljača**.

Prema informacijama dobijenim u JKP „Tvrđava“ Bač, kao i u opštini, postoji **jedna javna deponija**, koja nije ograđena, niti ima nadzor da bi bila ispunila uslove za formalnu komunalnu deponiju, ali se na taj način koristi. Pored te jedne „zvanične“, postoji još 12 deponija koje se saniraju po nastanku, ili po potrebi. **Trajno rešenje bi bilo osnivanje preduzeća koje bi zapošljavalo sakupljače otpada. Ipak, treba imati u vidu da je objektivni problem sadašnji i budući manjak potrebe za radnom snagom, ukoliko opština Bač bude direktno dostavljala otpad u Regionalni reciklažni centar u Somboru.**

Potrebe porodica sakupljača otpada

U opštini Bač porodični asistent je ispitivao potrebe **dve porodice** sakupljača otpada. Ispitivanje njihovih potreba vršeno je neposrednim posmatranjem i boravkom u domaćinstvu, i sprovođenjem unapred pripremljenih intervjua sa svakim od članova domaćinstva. U Baču je ukupno ispitano **9 osoba**, od čega pet muškog i četiri ženskog pola. Broj članova u ispitanim porodicama je 4 i 5.

Struktura domaćinstava i uslovi stanovanja

Svi objekti u kojima stanuju članovi porodica iz Bača su u njihovom privatnom vlasništvu. Nijedan od stambenih objekata ovih porodica nije evidentiran u katastru. Porodice raspolažu prostorom od 30 m² i 50 m². Sve porodice imaju struju i vodu u svojim stambenim objektima, ali se prema ostalim karakteristikama stambenog objekta dosta razlikuju. Nijedna porodica nije kasnila sa izmirivanjem računa za struju. Stanovi se zagrevaju putem peći na drva.

Sve porodice raspolažu prihodima koji iznose između 25.000 i 30.000 RSD mesečno. Ključni izvor prihoda ovih porodica je sakupljanje otpada. Najveći deo mesečnih troškova izdvaja se za ishranu, a potom za odeću i obuću ili lekove.

Ostvarena socijalna prava i usluge – posed ličnih dokumenata

Svi punoletni članovi obe porodice u opštini Bač imaju ličnu kartu, svi članovi porodica imaju overene ili neoverene zdravstvene knjižice, što im omogućava pristup uslugama socijalne i zdravstvene zaštite. U jednoj nisu ostvarena nikakva socijalna prava ili usluge, dok druga porodica ima ostvarena socijalna prava i usluge u vidu novčane socijalne pomoći.

Obe porodice smatraju da nemaju dovoljno dobre energetske uslove u domaćinstvu. Obe porodice ne znaju da li imaju status energetske ugroženog kupca. Neobaveštenost porodica o svom statusu o energetske ugroženosti može implicirati neostvarenost prava koje im je potrebno.

Ispitani nisu obavješteni o pravima, uslugama socijalne zaštite koje postoje u njihovoj opštini, zdravstvenim uslugama, raznim beneficijama (popustima), mogućnostima dobijanja besplatnih paketa ili drugih povoljnosti za porodicu.

Mapiranje i kontekstualizacija životnih uslova i ostvarenih socijalnih prava i usluga odraslih članova domaćinstva koji su radno sposobni (od 15 do 65 godina)

Radno sposobni članovi domaćinstva čine gotovo polovinu ukupnog broja ispitanika. Od 9 ukupno ispitanih članova porodica sakupljača otpada u opštini Bač, njih četvoro je radno sposobno (po dvoje u svakoj od dve porodice). U radno sposobno stanovništvo spadaju i dve osobe ženskog pola koje, po pravilu, ne prikupljaju otpad a deklarišu se kao domaćice koje zbog brige o deci i domaćinstvu nisu u mogućnosti da rade i/ili pohađaju bilo koju vrstu obuke ili prekvalifikacije. Ukoliko izuzmemo ove dve žene, broj radno sposobnih i spremnih za radni angažman smanjuje se na samo dva od ukupno devet članova svih porodica sakupljača otpada koje su ispitane u opštini Bač.

Radno sposobni članovi ispitanih porodica u opštini Bač nemaju formalno obrazovanje ili imaju završenu samo osnovnu školu ili manje i od toga. Oni koji nisu formalno obrazovani uglavnom tvrde da uspešno koriste oba ili jedno pismo (čitanje i pisanje), dok im računanje (matematička pismenost) teže ide. Druge veštine i

kvalifikacije većina radno sposobnih članova ovih domaćinstava nema. Samo jedna osoba poseduje zanat (nije precizirano koji) i vozačku dozvolu B kategorije.

Iako se svi članovi ne bave prikupljanjem otpada, svi članovi domaćinstava u opštini Bač su ujedinjeni u stavu da ne žele da kao sakupljači pristupe zadrugama. Međutim, većina izražava želju za prekvalifikacijom. Muškarci žele prekvalifikaciju za vozača ili za neki drugi fizički posao (proizvodnja hrane, na primer). Sa druge strane, radno sposobne žene izražavaju želju za prekvalifikacijom u zanimanja poput manikirki, krojačica, ali i rada u prodaji stoke i živine. Većina članova ispitanih porodica u opštini Bač objasnila je da nema mogućnosti da pristupi prekvalifikaciji zbog izdržavanja porodice ili čuvanja dece i održavanja domaćinstva.

Potrebe i ostvarena socijalna prava i usluge članova domaćinstva koji nisu radno sposobni ili su 65+ godina starosti

Članovi domaćinstva koji nisu radno sposobni ili su stariji od 65 godina čine manjinu. Samo jedna osoba nije radno sposobna od ukupno devet ispitanih članova domaćinstava sakupljača otpada u opštini Bač. Međutim, ta osoba nije navršila 65 godina starosti. Samo jedna porodica u opštini Bač ima člana koji nije radno sposoban i kome je potrebna dodatna nega i pažnja. Razlog radne onesposobljenosti je hronična bolest.

Mapiranje potreba dece u domaćinstvu

Obe ispitane porodice u opštini Bač imaju decu u svojim domaćinstvima. Ukupan broj dece u ta dva domaćinstva je četvoro (po dvoje u domaćinstvu), tri muškog i jedno ženskog pola. Sva deca u jednoj porodici imaju overene zdravstvene knjižice, dok ih deca iz druge porodice nemaju, iako su u jednom delu intervjua naveli kako svi imaju overene zdravstvene knjižice. Najmlađe dete ima tri, dok najstarije dete ima sedam godina. Sva deca ne idu u vrtić, jer kako navode to ne žele.

Zaključak

Opština Bač je relativno mala opština. Prema zvaničnim podacima Republičkog zavoda za statistiku Republike Srbije (RZS) ima **12.529** stanovnika, od čega **817** romskog porekla.

Međutim, prema nezvaničnim informacijama i procenama dobijenim od sagovornika, broj Roma u ovoj opštini je znatno veći od broja utvrđenog Popisom stanovništva 2022. godine. Naime, sagovornici u opštini navode da ima oko **2.500 stanovnika samo u najvećem romskom naselju u blizini Bača, ali da se izjašnjavaju drugačije, odnosno kao Rumuni kako bi izbegli stigmatu.** Zaposleni i u JKP „Tvrđava“ i u opštini smatraju da se u opštini Bač **najmanje 30 do 40 osoba bavi sakupljanjem otpada.**

Kao ranjive grupe prepoznate su: starije stanovništvo, romsko stanovništvo, neformalni sakupljači sekundarnih sirovina, socijalno ugrožena deca, deca

primalaca novčane socijalne pomoći, osobe sa invaliditetom, žene sa nezavršenom i/ili samo završenom osnovnom školom.

Socijalne usluge u opštini Bač su, uzevši u obzir veličinu opštine, opsežne. U njih spadaju: **pomoć u kući, lični pratilac deteta, pedagoški asistent za rad sa romskom decom, dnevni boravak za decu sa posebnim potrebama, mobilni tim za rad sa staračkim domaćinstvima, mobilni tim za psihosocijalnu podršku, pomoć starijim osobama u kući, razvojno savetovalište i socijalno stanovanje.** Takođe, CSR opštine Bač pruža **usluge psihologa i logopeda.** Sa druge strane, za kvalitetnije i sveobuhvatnije pružanje usluga socijalne zaštite neophodna su veća finansijska sredstva i više stručnih kadrova.

Pored usluga socijalne zaštite, opština Bač je pružalac i socijalne finansijske pomoći u vidu jednokratne novčane pomoći i redovnih socijalnih davanja. Ovaj vid ostvarivanja socijalnih prava je najzastupljeniji. Pored toga, finansijske olakšice obezbeđuje država za energetski ugroženog kupca, a opština obezbeđivanjem besplatnih udžbenika i „Crveni krst“ obezbeđivanjem paketa hrane.

Mogućnosti obrazovanja u opštini Bač svode se na **redovno ili vanredno školovanje ili obuke koje organizuje NSZ.** Škole za osnovno obrazovanje odraslih nisu zastupljene u opštini Bač.

U opštini Bač postoji DZ, a **svako selo koje pripada opštini ima svoju ambulantu.** Redovno se organizuju preventivni pregledi namenjeni opštoj populaciji. DZ aktivno saraduje sa CSR.

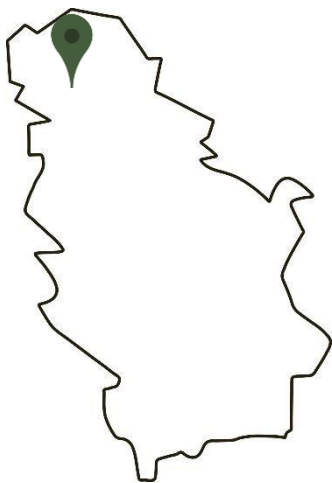
Nacionalna služba za zapošljavanje, zbog nedovoljno razvijene industrije u opštini Bač, ističe problem slobodnih radnih mesta, te ukazuje na značajan manjak stručnjaka, kako u CSR, tako i u školama i DZ. Što se tiče mogućnosti obrazovanja odraslih, za njih postoje **prakse koje organizuje NSZ, kao i obuke za dodatno poslovno obrazovanje na zahtev poslodavaca.**

JKP „Tvrđava“ Bač trenutno nema potrebe za novim radnicima, i sumnjaju da će ta potreba nastati u budućnosti, s obzirom da bi opština Bač, prema planiranom projektu, trebalo da vrši transfer svog otpada u Regionalni reciklažni centar u Somboru.

Izuzetna situacija jeste postojanje udruženja „Javni radovi“ u opštini. Udruženje „Javni radovi“ je neprofitna organizacija građana, koja reciklažom kesa i PET ambalaže stvara i prodaje nove praktične predmete. Na taj način recikliraju, ali i stvaraju novu vrednost recikliranom materijalu. Uz adekvatna i povećana sredstva od projekata ili opštine, ovo udruženje moglo bi da postane neki vid **socijalnog preduzeća,** gde bi mogli da se zaposle polukvalifikovani i nekvalifikovani radnici i da ostvaruju dobit od reciklaže.

U opštini Bač stanuju dve porodice sakupljača otpada koje su obuhvaćene intervjuima sa porodičnim asistentima. Obe porodice se nalaze u lošoj finansijskoj situaciji, međutim imaju radno sposobne članove, koji se bave prikupljanjem otpada. Prostor za život, mada mali, u svakom domaćinstvu opremljen je strujom, vodom, i omogućeno je grejanje na drva. Svi radno sposobni članovi porodica obuhvaćeni istraživanjem u opštini Bač poseduju lične karte i overene zdravstvene knjižice, ali ne i sva deca. Mada nisu spremni da se pridruže zadruzi sakupljača otpada i udruže oko zanimanja kojim se već bave, radno sposobni članovi porodica izražavaju želju da se prekvalifikuju. Samo jedna porodica ima člana koji nije radno sposoban.

OPŠTINA KULA

Prema zvaničnim podacima Republičkog zavoda za statistiku Republike Srbije (RZS), opština Kula ima **34.198** stanovnika, od čega **282** romskog porekla.

Prema Popisu stanovništva 2022. godine (RZS), prosečna starost stanovništva u opštini Kula iznosi **44,93** godine. Teritorija opštine Kula prostire se na **481 km²** i broji **7** naselja.

Iako je prema zvaničnoj statistici evidentirano manje od 300 Roma, sagovornici u opštini, CSR, školama i udruženju „Plava ptica“ procenjuju da **u Kuli živi oko 1.000 Roma**. Nije im poznato, niti mogu da procene koliki je broj građana uključujući i lica romskog porekla, koji se bave prikupljanjem otpada.

Prema informacijama dobijenim od NSZ, filijala Kula u opštini Kula, **prikupljanjem otpada bavi se nekoliko desetina građana** i oni uglavnom prodaju gvožđe otkupljivačima. U opštini Kula postoji **jedna ograđena deponija**.

U opštini je usvojen **Plan razvoja (2022–2028)**, koji identifikuje ranjive grupe, a **poseban naglasak stavljen je na njihovo zaposlenje**.

U opštini Kula intervjui na teme socijalne zaštite, finansijskih mogućnosti i podrške u JLS, zdravstvene zaštite u JLS, mogućnosti obrazovanja i zaposlenja, sa posebnim naglaskom na sakupljače otpada, vođeni su sa zaposlenima u opštini, CSR, „Crvenom krstu“, DZ, OŠ, NSZ, filijala Kula, JKP „Komunalac“ i sa članovima udruženja građana „Plava ptica“. Aktivno učešće na sastancima uzelo je 14 učesnika, 9 žena i 5 muškaraca.

Aktivnosti u sektoru socijalne zaštite

U opštini Kula u kategoriju ranjivih grupa svrstane su: **osobe sa invaliditetom, materijalno ugrožena lica, Romi, lica iz disfunkcionalnih porodica** (uglavnom deca). Usluge socijalne zaštite kojima opština raspolaže su sledeće: **dnevni boravak za decu i odrasle sa smetnjama u razvoju, stanovanje uz podršku za mlade koji se osamostaljuju, pomoć i nega u kući, lični pratilac, savetovalište za porodicu i rani razvoj, dom za starije i penzionere** (na nivou AP Vojvodina), **socijalni stanovi** (16 useljenih stanova na nivou opštine). Pored ovih, „Crveni krst“ u opštini Kula pruža usluge **dnevnog boravka za decu koji uključuje užinu, pomoć pri učenju i druge inkluzivne aktivnosti – sa naglaskom na uključivanju romske dece**. Pored ovih usluga, postoje programi i obuke aktivnog podizanja svesti žena o borbi protiv nasilja.

Sagovornici kažu da je potreban **veći broj saradnika**, kako bi se realizovali svi programi, a naročito je potrebno **više ličnih pratilaca, defektologa, više gerontodomaćica** za pomoć u kući (kako bi svaka negovateljica mogla duže da se

zadrži u kući starijih lica). Takođe, potrebno je organizovati i rad mobilnih timova u cilju povećanja prostorne dostupnosti pojedinih usluga. Usluga koja **nedostaje u opštini je usluga dnevnog boravka za starije osobe**, jer su oni socijalno izolovani, a njihove potrebe ne može da zadovolji isključivo pomoć u kući. Potrebno je naglasiti da je većina ovih usluga dostupna samo u opštinskom centru, ali ne i u seoskim naseljima. Usluge pomoć u kući i lični pratilac zastupljene su i u mesnim zajednicama, dok za korisnike dnevnog boravka za odrasle sa smetnjama u razvoju iz seoskih naselja postoji prevoz koji obezbeđuje opština.

Sve usluge socijalne zaštite koje su dostupne u opštini Kula ispunjavaju neophodne uslove i standarde, ali prema rečima sagovornika svaka može i treba da se unapredi. **Ono što je najpotrebnije jeste dodatni prostor i dodatna sredstva za sve usluge, kao i prostor i sredstva za situacije urgentnog zbrinjavanja ugroženih lica.** Za razliku od većine drugih opština obuhvaćenih ovom procenom, u opštini Kula nema potrebe za dodatnim psiholozima i pedagozima, međutim **nedostaju, kao i u drugim opštinama, socijalni radnici.** Prema rečima sagovornika, godinama se ne popunjavaju otvorene pozicije.

Kada se radi o socijalnim uslugama koje se projektno finansiraju, glavni problem je što je njihovo trajanje kratkog roka. Dobre prakse prilikom realizacije ovih projekata na koje se korisnici naviknu i koje pokažu primenljivost i dobre rezultate prekidaju se zbog isteka projekta, odnosno izvora finansiranja, i nedostatka sredstava iz drugih izvora.

Udruženje građana „Plava ptica“ prima žrtve nasilja i godinama je „produžena ruka“ CSR sa kojim, pored škola i DZ, redovno i kvalitetno saraduje.

Finansijske mogućnosti i podrška

Građani iz ranjivih grupa u opštini Kula mogu da koriste finansijsku podršku, koja se određuje na osnovu njihovog socijalnog i ekonomskog statusa. Finansijska podrška je najčešći i najzastupljeniji vid socijalne usluge među građanima koji pripadaju ranjivim grupama, a naročito među romskim stanovništvom, koje je najbrojnije u grupi neformalnih sakupljača otpada.

Finansijska podrška kao usluga socijalne zaštite postoji u dva oblika: kao jednokratna finansijska pomoć i kao redovna novčana socijalna pomoć. Oba vida podrške zastupljena su u opštini.

Kada se radi o kriterijumima za sticanje prava na novčanu socijalnu pomoć, CSR i zainteresovani korisnici suočeni su sa novim problemima nastalim uvođenjem socijalne karte. Socijalna karta predstavlja automatizovan sistem koji određuje podobnost lica za primanje socijalne pomoći. Od trenutka uvođenja socijalne karte javilo se mnogo problema, jer ih i neznatne promene na računima korisnika socijalne pomoći izbacuju iz sistema socijalne zaštite. Korisnici socijalne pomoći nisu dovoljno upoznati sa detaljima novog sistema i prava na socijalnu zaštitu. Rad „na crno“,

uplata novca za druga lica, ili za neke druge namene (tzv. „pozajmljivanje računa“) automatski eliminiše korisnike iz sistema socijalnih davanja.

Pored vida direktne novčane podrške, država subvencionise i **energetski ugroženog kupca**, prema određenim kriterijumima. Opština obezbeđuje **besplatne udžbenike za prvake**, kao i različite **nagrade** za studente i školska takmičenja. Studentski **dom za najbolje studente je besplatan, javni prevoz za svu decu je besplatan, a za decu sa nekom vrstom smetnji u razvoju su sve raspoložive usluge u opštini besplatne (javni prevoz, udžbenici, vrtić, užina).**

O uslugama socijalne zaštite i ostvarivanju drugih socijalnih prava, korisnici se mogu obavestiti putem **lokalnog glasila, lokalne televizije, oglasne table u mesnim zajednicama ili u zgradi opštine Kula, a ponekad se šalju i direktna obaveštenja korisnicima putem poruka ili poziva.**

Specijalizovani programi namenjeni posebno osetljivim grupama

Za decu sa nekom vrstom smetnji u razvoju sve raspoložive usluge u opštini su besplatne (javni prevoz, udžbenici, vrtić, užina).

Zdravstvena zaštita

Pitanja o zdravstvenoj zaštiti odnose se na sve vidove zdravstvene zaštite i dostupnost na različitim delovima teritorije opštine, sa fokusom na posebne programe za ranjive grupe.

Kada se radi o zdravstvenoj zaštiti ranjivih grupa u opštini Kula, zaštitu pruža DZ. **Preventivni zdravstveni pregledi redovno se održavaju za građane.** Ne organizuju se posebni pregledi za ranjive grupe. **Terenska služba je više u dodiru sa ranjivim grupama, kao i služba Hitne pomoći.** Sagovornici kažu da je posebna pažnja posvećena razvoju pedijatrije i savetovalištu za roditelje zbog ranog usmeravanja i rada sa decom koja imaju probleme u razvoju (naglašavaju da su rano otkrivanje i blagovremena terapija do 3. godine starosti najvažniji).

U svim seoskim naseljima postoji ambulanta, ali nemaju sve ambulante pedijatra. Veliki je deficit stručnih kadrova, **nedostaje više od 10 lekara.** Pored toga, nedostaju kvalitetniji i savremeniji medicinski aparati i oprema, a nemaju ni dovoljan broj vozila za službu Hitne pomoći.

Pored preventivnih pregleda, DZ organizuje i **obuke i informativna predavanja, kao i obuku za prvu pomoć.** Osim toga, organizuju se i različite edukativne akcije, predavanja i tribine o bezbednosti u saobraćaju, o prevenciji bolesti zavisnosti i slično, a posebni programi namenjeni su za penzionere.

Građani se o aktivnostima DZ obaveštavaju na društvenim mrežama i putem sajta DZ. Formalna i stalna saradnja sa CSR ne postoji, ona je tek sporadična.

Mogućnosti obrazovanja

U sektoru obrazovanja postoji **redovno** ili **vanredno školovanje** i **osnovno obrazovanje odraslih** (program „Druga šansa“). Alternativno postoje programi **prekvalifikacija** i **dokvalifikacija koje organizuje NSZ**, kao i posebni programi **informatičke obuke** koji se organizuju za lica sa invaliditetom radi radnog osposobljavanja.

U OŠ nema mnogo dece iz ranjivih grupa, posebno nema učenika romske nacionalnosti. Ova deca i kada se upišu, retko završavaju osnovno obrazovanje, jer dolazi do napuštanja školovanja zbog dečijeg rada, putovanja porodice u inostranstvo, kao i rano sklopljenih brakova. Samim tim malo njih upisuje srednju školu. Međutim, pripadnici romske zajednice koji je upišu, istovremeno i završe srednju školu.

Opština Kula obezbeđuje **besplatne udžbenike za prvake**, kao i različite **nagrade** za studente i školska takmičenja. **Studentski dom za najbolje studente sa teritorije opštine je besplatan, prevoz za svu decu je besplatan, a za decu sa nekom vrstom smetnje u razvoju sve usluge su besplatne.**

Obuhvat dece u vrtićima daleko je veći nego ranije, i to se odnosi i na decu pripadnika ranjivih grupa stanovništva.

Zaposlenje

Uslovi zapošljavanja analizirani su iz nekoliko aspekata. Imajući u vidu očekivani gubitak izvora prihoda sakupljača otpada, zbog otvaranja regionalnih reciklažnih centara, potrebno je istražiti mogućnost zapošljavanja u drugim sektorima u kojima postoji potreba za radnom snagom. Pored toga, treba istražiti i mogućnosti zadržavanja sakupljača otpada u oblastima u kojima već obavljaju svoje privredne delatnosti, sa akcentom na legalizaciju rada i udruživanje u okvirima regionalnih reciklažnih centara.

NSZ kao opštu ranjivu grupu vidi sve građane bez zaposlenja, a kao posebno ranjive označili su osobe sa zdravstvenim problemima.

Evidentna je promena u strukturi radnih mesta, jer nedostaje radna snaga za pojedine grupe poslova. Nedostatak radne snage prijavljuju veliki poslodavci („Magna i Fiorano“), kojima su potrebni **šivači**. Manjak radnika postoji i u proizvodnji nameštaja (nedostaju **tapetari i stolari**). Pored navedenih, postoji deficit radne snage i u **poljoprivrednom sektoru**.

Kada se radi o tipu radnih ugovora koji se nude, najmanje zastupljeni su ugovori na neodređeno vreme koji pružaju mogućnost stalnog zaposlenja. Najčešće se nude ugovori na određeno vreme, ugovori o privremeno-povremenim poslovima i sezonskim poslovima.

NSZ svake godine organizuje obuke **dokvalifikacije** i **prekvalifikacije**, najčešće su to **informatičke obuke** za osobe sa invaliditetom, potom obuke za zavarivače i kuvare. U slučaju da ti profili postoje u školama, NSZ obuke prepušta školskom sistemu i školama za obrazovanje odraslih.

Sagovornici kažu da je veći broj građana, posebno među sakupljačima otpada, zainteresovan da se uz subvencije prijavi kao preduzetnik. Postoje inicijative, ali još uvek nije započeta njihova realizacija.

Sagovornici iz JKP „Komunalac“, Kula, kažu da postoji jedna ograđena komunalna deponija na koju dolazi oko **desetak sakupljača**. Ta deponija će se ugasiti kada bude otvoren Regionalni reciklažni centar u Somboru, a još uvek ne postoji plan o formiranju reciklažnog dvorišta ili nekog sličnog lokalnog pristupa skladištenju prikupljenog otpada.

JKP „Komunalac“, Kula, nedostaju zaposleni u sektoru za zelenilo, a nedovoljan je i broj kamiona za odnošenje smeća. Ugovori sa nekvalifikovanim radnicima su uglavnom o privremenom i povremenom zaposlenju, a zarade na javnim radovima koji se organizuju su oko 30.000 dinara mesečno. Za takav rad nema interesovanja, jer je novčano neisplativ, a izuzetno je naporan. JKP „Komunalac“, Kula, **zapošljava pripadnike ranjivih grupa**. To su najčešće osobe sa invaliditetom. Romi nisu zainteresovani za rad u ovom preduzeću, jer prema rečima sagovornika ne žele da budu obavezani ugovorom. Sagovornici iz JKP navode da su spremni na saradnju u vezi sa uspostavljanjem Regionalnih reciklažnih centara, ali izražavaju veliku skepsu u pogledu spremnosti sakupljača otpada da formalizuju svoje aktivnosti. Naglašavaju takođe i potrebu organizacije edukacija o važnosti formalizovanja radnih mesta i statusa zapošljavanja.

Posebni programi za Rome

U opštini Kula, ne postoje posebno organizovani programi zapošljavanja za romsko stanovništvo.

Sakupljači otpada

Prema zvaničnim podacima Republičkog zavoda za statistiku Republike Srbije (RZS), opština Kula ima **34.198** stanovnika, od čega **282** romskog porekla.

Iako je prema zvaničnoj statistici evidentirano manje od 300 Roma, na osnovu saznanja zaposlenih u opštini, CSR, školama i udruženju „Plava ptica“, **u opštini Kula živi oko 1.000 Roma**.

Procena sagovornika je da **nekoliko desetina Roma živi od sakupljanja otpada. Registrovanih sakupljača nema**. Prema informacijama NSZ, registrovana je jedna preduzetnička radnja u tom sektoru. Otkupljivači otpada najčešće kupuju gvožđe, a postoji i velika firma „Metalopromet“ koja se bavi otkupom i reciklažom metalnog

otpada. Pored toga postoje i manji otkupljivači za PET i staklo. Postoji jedna ograđena deponija.

Potrebe porodica sakupljača otpada

U opštini Kula porodični asistenti su ispitivali potrebe **četiri porodice** sakupljača otpada. Ispitivanje njihovih potreba vršeno je neposrednim posmatranjem i boravkom u domaćinstvu, i sprovođenjem unapred pripremljenih intervjua sa svakim od članova domaćinstva. U Kuli je ukupno ispitano **28 osoba**, od čega 13 muškog i 15 ženskog pola. Obuhvaćene porodice su imale 6, 7 i 14 članova, dok je jedno domaćinstvo bilo samačko. Porodice, izuzev samačkog domaćinstva, uglavnom su nuklearne, dok je jedna vertikalno proširena (živi više od dve generacije pod istim krovom).

Struktura domaćinstava i uslovi stanovanja

Svi objekti u kojima stanuju članovi porodica iz Kule su u njihovom privatnom vlasništvu (ili vlasništvu nekog od starijih članova porodice koji ne boravi u istom objektu). Većina stambenih objekata ovih porodica (njih troje od četvoro) evidentirana je u katastru. Samo jedno domaćinstvo raspolaže manjim prostorom od 37 m² (samačko), dok ostala domaćinstva raspolažu sa 80 m², 120 m² i 130 m². Najbrojnija porodica sa čak 14 članova raspolaže najvećim prostorom. Sve porodice imaju vodu u svojim stambenim objektima, većina osim jednog (samačkog domaćinstva) ima i struju. Osim samačkog domaćinstva, sva ostala imaju kupatilo, ali i okućnicu oko kuće. Sva domaćinstva koja imaju struju redovno izmiruju svoje obaveze. Za zagrevanje koriste peći na drva.

Sve porodice raspolažu prihodima koji iznose između 20.000 i 100.000 RSD mesečno. Kao i sa stanovanjem, samačko domaćinstvo je u najgoroj situaciji sa prihodom od 20.000 RSD. Tri domaćinstva imaju takođe izrazito niske prihode, dok samo jedno ima 100.000 RSD. Osnovni izvori prihoda ovih porodica su povremeni poslovi i materijalna primanja iz sistema socijalne zaštite. Kao najveći mesečni trošak uglavnom navode ishranu, stanovanje i odevanje.

Ostvarena socijalna prava i usluge – posed ličnih dokumenata

Svi punoletni članovi sve četiri porodice u opštini Kula imaju ličnu kartu, ali nemaju svi overene zdravstvene knjižice. Samačko domaćinstvo nema zdravstvenu knjižicu. U većini porodica ostvarena su socijalna prava i usluge u vidu dečijeg dodatka i novčane socijalne pomoći.

Samo jedno domaćinstvo smatra da ima dovoljno dobre energetske uslove u domaćinstvu, i to ono koje ima i najveće prihode. Nijedna porodica nema status energetske ugroženog kupca, uprkos tome što smatraju da nemaju zadovoljavajuće energetske uslove u svojim domaćinstvima.

Kada je u pitanju informisanje o pravima, uslugama koje postoje u njihovoj opštini, u vezi sa socijalnom zaštitom, zdravstvom, raznim beneficijama (popustima), mogućnostima dobijanja besplatnih paketa ili drugih povoljnosti, porodice se obaveštavaju uglavnom putem medija, javnih glasila (poput televizije, novina, interneta), preko pisanih obaveštenja na oglasnim tablama u opštini, CSR, DZ, na tržištu rada, u firmi, u organizaciji „Crvenog krsta“ i sl., ili direktno preko službenika ovih ustanova, ali i preko komšija, prijatelja i rodbine.

Mapiranje i kontekstualizacija životnih uslova i ostvarenih socijalnih prava i usluga odraslih članova domaćinstva koji su radno sposobni (od 15 do 65 godina)

Radno sposobni članovi domaćinstava porodica sakupljača iz opštine Kula čine u zbiru polovinu svih članova, odnosno njih 14 od 28 su radno sposobni. Međutim, samo jedna porodica ima većinu članova koji su radno sposobni, dok porodice od 7 i 14 članova imaju samo dva, odnosno šest radno sposobnih članova, što njihov život dodatno otežava. Osoba koja čini samačko domaćinstvo je radno sposobna. U radno sposobno stanovništvo spada i sedam osoba ženskog pola, koje se uglavnom deklarišu kao domaćice i izuzetno retko prikupljaju otpad sa ostalim članovima porodice. One zbog brige o deci i domaćinstvu nisu u mogućnosti da rade i/ili pohađaju bilo koju vrstu obuke ili prekvalifikacije. Ukoliko bismo izuzeli ovih sedam žena, broj radno sposobnih i spremnih za radni angažman smanjuje se na samo sedam od ukupno 28 članova svih porodica sakupljača otpada koje su ispitane u opštini Kula.

Mlađi članovi jedne od porodica imaju završenu dvogodišnju ili trogodišnju srednju školu i četvorogodišnju srednju školu. Izuzetna je situacija da u toj porodici četvorogodišnju srednju školu ima devojka, starosti 19 godina. Osoba koja čini samačko domaćinstvo ima završenu dvogodišnju (ili trogodišnju) srednju školu za mašinlimara. Izuzev ova tri slučaja, svi ostali radno sposobni članovi domaćinstava ispitani u opštini Kula nemaju formalno obrazovanje ili imaju osnovnu školu i manje. Svi koji nisu formalno obrazovani tvrde da uspešno koriste oba pisma (čitanje i pisanje). Druge veštine i kvalifikacije koje poseduju radno sposobni članovi ispitanih domaćinstava svode se uglavnom na korišćenje interneta i računara, nekolicina ima zanat (nedefinisano koji), a poneki (isključivo muškog pola) imaju i vozačku dozvolu B kategorije. Nekolicina je navela poznavanje povrtarstva i cvečarstva.

Iako se ne bave svi članovi domaćinstava prikupljanjem otpada, zajednički stav je da ne žele kao sakupljači otpada da pristupe zadrugama. Većina radno sposobnih muškaraca u ovim domaćinstvima bavi se prikupljanjem otpada, sa izuzetkom žena i obrazovanih mladih pojedinaca. Većina izražava želju za prekvalifikacijom. Osobe muškog pola zainteresovane su za zanimanja u vezi sa stočarstvom ili povrtarstvom, ili zanimanje automehaničara. Sa druge strane, radno sposobne žene izražavaju želju za prekvalifikaciju u zanimanja poput kozmetičarki. Oni koji nisu zainteresovani za prekvalifikaciju kao glavni razlog navode da nemaju vremena za obuku, jer

moraju da obezbede prihod za svoje porodice obavljajući sezonske poslove, a žene navode brigu o deci i domaćinstvu.

Potrebe i ostvarena socijalna prava i usluge članova domaćinstva koji nisu radno sposobni ili su 65+ godina starosti

Članovi domaćinstva koji nisu sposobni ili su stariji od 65 godina u svim domaćinstvima čine manjinu. Samo dve osobe nisu radno sposobne od ukupno 28 ispitanih članova domaćinstava sakupljača otpada u opštini Kula. Obe osobe su penzioneri i spadaju u grupu stanovništva starijeg od 65 godina. Samo dve porodice imaju po jednog člana koji nije radno sposoban (jedan je penzioner). Jedna osoba tvrdi da ima zdravstvene probleme (hroničnu ili tešku bolest), a obe imaju zdravstvenu knjižicu.

Mapiranje potreba dece u domaćinstvu

Sve porodice, osim samačkog domaćinstva u opštini Kula, imaju decu u svojim domaćinstvima. Pribeleženi broj dece u ta tri domaćinstva je 13 (šest muškog i sedam ženskog pola). Najviše dece, njih sedam, pripada domaćinstvu od 14 članova. Petoro dece živi u sedmočlanom domaćinstvu sa roditeljima, dok jedno dete živi u domaćinstvu sa najobrazovanijim članovima u šestočlanoj porodici. Sva deca imaju overene zdravstvene knjižice i redovno pohađaju školu, ukoliko su školskog uzrasta. Najmlađe dete je rođeno 2024. godine, dok najstarije dete ima 14 godina.

Zaključak

Prema informacijama zaposlenih u opštini Kula, nema velikog broja neformalnih sakupljača otpada. Opština je fokusirana na rešavanje pitanja zaposlenja, starijih i dece.

Socijalne usluge u opštini Kula veoma su opsežne, pre svega zahvaljujući udruženju „Plava ptica“ koje je produžetak rada CSR, i bez kojih većina usluga ne bi mogla da se obezbedi.

U opštini Kula, u kategoriji ranjivih grupa prepoznate su **osobe sa invaliditetom, materijalno ugrožena lica, Romi, lica iz disfunkcionalnih porodica** (uglavnom deca). Usluge socijalne zaštite kojima opština raspolaže su sledeće: **dnevni boravak za decu i odrasle sa smetnjama u razvoju, stanovanje uz podršku za mlade koji se osamostaljuju, dom za decu, pomoć i nega u kući, lični pratilac, savetovanište za porodicu i rani razvoj, dom za starije i penzionere, socijalni stanovi**. Pored ovih, „Crveni krst“ Kula pruža i uslugu **dnevnog boravka za decu koja uključuje užinu, pomoć pri učenju i druge inkluzivne aktivnosti**.

Finansijska podrška, kao usluga socijalne zaštite, postoji u dva oblika: kao jednokratna finansijska pomoć i kao redovna novčana socijalna pomoć. Oba vida podrške su najzastupljenija u ostvarivanju socijalnih prava.

Zdravstvenu zaštitu ranjivih grupa u opštini Kula pruža DZ. **Preventivni zdravstveni pregledi održavaju se redovno za opštu populaciju**, ali se ne organizuju posebni pregledi za ranjive grupe. **Terenska služba je više u dodiru sa ranjivim grupama, kao i služba hitne pomoći.**

Kada se radi o obrazovanju, ono je moguće steći **redovnim** ili **vanrednim školovanjem, osnovnim obrazovanjem odraslih** (program „Druga šansa“), a alternativno **prekvalifikacijama i dokvalifikacijama koje organizuje NSZ.**

Ponuda poslova se promenila u odnosu na raniji period. Postoji ozbiljan **manjak radne snage**. Kao sektor u kome nedostaje radna snaga mogu se navesti veliki poslodavci: „Magna i Fiorano“, gde su potrebni **šivači**. Manjak radnika postoji i kada se radi o proizvodnji nameštaja, nedostaju **tapetari i stolari**. Pored velikih poslodavaca, za radnom snagom ima potrebu i **poljoprivredni sektor**. Dosta ljudi, posebno među sakupljačima otpada, nameravalo je da se uz subvencije prijavi kao preduzetnik. Postoji inicijativa koja još uvek nije realizovana. Procena je da nekoliko **desetina Roma živi od sakupljanja otpada. Registrovanih sakupljača uglavnom nema.**

Kada se radi o potrebama opštine radi boljeg pružanja usluga socijalne i zdravstvene zaštite, neophodna su veća finansijska sredstva, više prostora, veći broj stručnjaka iz oblasti socijalnog rada, kao i daleko veći broj lekara od postojećeg. Opština Kula će sav otpad preko transfer stanice prevoziti u Regionalni reciklažni centar u Somboru, što će umanjiti izgleda za zapošljavanje kada se deponija u Kuli zatvori.

U opštini Kula četiri porodice pripadaju kategoriji sakupljača otpada. Sve porodice se nalaze u lošoj finansijskoj situaciji, međutim sve porodice imaju radno sposobne, a radno neangažovane članove, koji bi mogli da poboljšaju finansijski položaj porodice. Stambeni prostor svakog domaćinstva ima vodu i, osim jedne porodice, svi imaju struju. Svi članovi porodica obuhvaćeni istraživanjem u opštini Kula poseduju lične karte i zdravstvene knjižice, s tim da nisu svima zdravstvene knjižice i overene. Mada nisu spremni da se pridruže zadruzi sakupljača otpada i udruže oko zanimanja kojim se već bave, radno sposobni članovi porodica izražavaju želju da se prekvalifikuju. Članovi porodica koji nisu radno angažovani su osobe koje su u penziji. Tri porodice u opštini Kula imaju decu. Sva deca imaju overene zdravstvene knjižice i redovno pohađaju školu, ukoliko su školskog uzrasta.

GRAD LOZNICA

Grad Loznica ima 54 naselja (59 mesnih zajednica), što je čini jednom od većih JLS u Republici Srbiji. Prema podacima Republičkog zavoda za statistiku Republike Srbije (RZS), u gradu Loznici je prema Popisu stanovništva 2022. godine živelo **72.062** stanovnika (Srbi – 67.202; Bošnjaci 123; Muslimani 265; Romi 590).

Prema Popisu stanovništva 2022. godine (RZS), prosečna starost stanovništva u gradu Loznici iznosi **44,08** godina. Teritorija grada Loznice prostire se na **612 km²** i broji **54** naselja.

Prema informacijama dobijenim od sagovornika iz grada Loznice, broj Roma u ovoj JLS veći je od broja utvrđenog u Popisu stanovništva 2022. godine.

Naime, zaposleni u JLS navode da **se Romi odnedavno izjašnjavaju drugačije, odnosno kao Bošnjaci ili Srbi muslimani, kako bi izbegli stigmatu**. Sagovornici procenjuju da je broj ljudi koji se bave prikupljanjem otpada na deponiji oko 13, a da bi tom broju trebalo dodati još 5–6 koji prikupljaju otpad direktno iz kanti za smeće. Iako su formalno registrovane samo dve porodice koje prikupljaju otpad, sagovornici kažu da ih je nešto više.

U Loznici je usvojen **Plan razvoja** za period 2024–2030. Pored tog dokumenta, postoji i **Akcioni plan za mlade**, kao i Kancelarija za mlade, **Akcioni plan za prevenciju nasilja**, **Lokalni akcioni plan za socijalno uključivanje Roma i Romkinja**, **preventivni program za mlade protiv bolesti zavisnosti**, kao i **Akcioni plan za podršku ranom razvoju dece kao dokumenti javne politike**. **Prikupljanje otpada, kao i uključivanje JLS u Regionalni reciklažni centar u Kaleniću, obuhvaćeni su Lokalnim planom razvoja**. Uprkos tome, još uvek nije bilo konkretnih akcija u vezi sa neformalnim prikupljanjem otpada.

U gradu Loznici intervjui na teme socijalne zaštite, finansijskih mogućnosti i podrške u JLS, zdravstvene zaštite u JLS, mogućnosti obrazovanja i zaposlenja, sa posebnim naglaskom na sakupljače otpada, vođeni su sa zaposlenima u JLS, CSR, ZC, OŠ, SŠ, NSZ, filijala Loznica, JKP „Naš dom“, i sa članovima udruženja građana „Svetionik“. Aktivno učešće na sastancima uzelo je 15 učesnika, 10 žena i 5 muškaraca.

Aktivnosti u sektoru socijalne zaštite

U gradu Loznici kao ranjive grupe prepoznati su: **Romi, staračka i samačka domaćinstva, deca iz hraniteljskih porodica i domova, deca sa smetnjama u razvoju, deca iz porodica ispod granice siromaštva**. Od usluga socijalne zaštite grad raspolaze: **dnevnom boravkom „Sunce“ za decu i odrasle sa smetnjama u razvoju** (18 stalnih korisnika, 3 zaposlena, prostorije površine 87m², potrebna je obnova

licence i dodatni prostor), uslugom **pomoć i nega u kući**, a u gradu postoje i usluge **lični pratilac deteta** (39 korisnika), **socijalno stanovanje u zaštićenim uslovima**, **socijalno-psihološko savetovalište**, **SOS centar** u kome je angažovan samo jedan dežurni saradnik zaposlen u CSR i **mobilni tim za rad sa Romima**. U Loznici postoji i **narodna kuhinja koja je u nadležnosti JKP „Naš dom“ i koja broji 138 korisnika**.

Najuspešnije usluge su dnevni boravak i pomoć i nega u kući. Međutim, potrebe za uslugama socijalne zaštite znatno su veće, kako u pogledu prostora, tako i u pogledu broja zaposlenih. Kako bi se omogućila sveobuhvatna dostupnost ovih usluga svim potencijalnim štíćenicima, neophodno je više kapaciteta, kako prostornih, tako i novčanih. Na tzv. usluzi „predah smeštaja“ se radi i planirano je da se uvede kao vid usluge socijalne zaštite u toku 2024. godine. Pored toga, postoji i potreba za velikim brojem drugih usluga i proširenjem postojećih zbog velikog broja potencijalnih korisnika, koji ne mogu biti obuhvaćeni postojećim kapacitetima institucija socijalne zaštite. Navedena je potreba za velikim brojem drugih usluga i proširenjem postojećih usluga: proširenje dnevnog boravka za decu i odrasle sa smetnjama u razvoju, pedagoški asistent (pokazao se uspešnim za zadržavanje dece iz ranjivih grupa u školama), zdravstveni medijator, dodatni broj gerontodomaćica radi proširenja obima usluge pomoć u kući, porodični savetnik, personalni asistenti, stanovanje uz podršku za mlade koji izlaze iz sistema socijalne zaštite, psihološko savetovalište kao vid odvojene usluge, personalna asistencija za odrasle i povećanje broja ličnih pratilaca dece sa smetnjama u razvoju. Iako uslugu lični pratilac deteta koristi 39 dece, u gradu Loznici evidentirano je 180 dece sa smetnjama u razvoju, što znači da veliki broj dece ne može biti pokriven ovom uslugom.

Mesne zajednice nisu dobro pokrivenе uslugama socijalne zaštite. Udruženje „Svetionik“ pomaže kada se radi o usluzi pomoć u kući u ruralnim sredinama, ali samo uz pomoć projektnog finansiranja, ali ne i finansijske podrške iz JLS.

Sagovornici iz osnovnih i srednjih škola u gradu Loznici nezadovoljni su radom CSR, i smatraju da ova ustanova ne reaguje na vreme, posebno kada je u pitanju nasilje i apeli škola. CSR ne uvažava mišljenje zaposlenih u školama uopšteno. Prema rečima sagovornika iz JLS, dosta korisnika usluga CSR je takođe nezadovoljno.

Pored udruženja „Svetionik“, u gradu Loznici postoji i romsko udruženje „Romska sreća“ koje se bavi predupređivanjem diskriminacije Roma. Ipak, prema rečima sagovornika iz grada, ovo udruženje slabo i periodično funkcioniše.

Kada se radi o uslugama socijalne zaštite i društvenim delatnostima, procena je da nedostaje trećina u odnosu na sadašnji broj zaposlenih radnika, kako bi sve usluge bile adekvatno pružene korisnicima kojima su neophodne. Pored ovoga, sagovornici iz JLS smatraju da su projekti sjajna prilika za proširenje kapaciteta, ali da kratko traju i da se zbog ograničenog budžeta dobri programi socijalne zaštite gase.

Finansijske mogućnosti i podrška

Finansijska podrška, kao usluga socijalne zaštite, postoji u dva oblika: kao jednokratna finansijska pomoć i kao redovna novčana socijalna pomoć. Oba vida podrške izuzetno su zastupljeni u gradu Loznici, daleko zastupljeniji od ostalih usluga socijalne zaštite.

Pored direktne novčane socijalne pomoći, omogućeno je i subvencionisanje energetske ugroženog kupca. Osetljivim grupama otpisuje se trošak za komunalne usluge. Grad Loznica sam finansira neke vidove olakšica za pripadnike ranjivih grupa: **deci sa invaliditetom finansiraju se javni prevoz i udžbenici, deci čiji su roditelji korisnici socijalne pomoći takođe je obezbeđen besplatan javni prevoz. Pored toga, obezbeđeni su im besplatna užina i udžbenici. Grad Loznica finansira stipendije za mlade i romsku decu, i gradske nagrade za studente i đake.**

Specijalizovani programi namenjeni posebno osetljivim grupama

Grad Loznica omogućio je otpisivanje dela troškova komunalnih usluga. Pored toga, grad sam finansira i olakšice poput: besplatnog javnog prevoza i udžbenika za decu sa invaliditetom, besplatnog javnog prevoza za decu čiji su roditelji korisnici socijalne pomoći, pored toga obezbeđeni su i besplatna užina i udžbenici za decu korisnika socijalne pomoći. Grad Loznica finansira i stipendije za romsku decu po principu afirmativnih podsticajnih mera.

Zdravstvena zaštita

Zdravstvenu zaštitu u gradu Loznici pruža Zdravstveni centar Loznica. U ZC **organizuju se preventivni pregledi redovno** za opštu populaciju, a **posebno za penzionere i za Rome**. Romi imaju prednost, ali retko dolaze na preventivne preglede namenjene njima. Potrebno je organizovati seminare i aktivnosti o značaju preventivnih zdravstvenih pregleda.

ZC ima 17 ambulanti u mesnim zajednicama / seoskim naseljima, što se smatra dovoljnim, ali imaju manjak stručnog kadra. Odsutne zaposlene (bolest, godišnji odmor) nema ko da odmeni. **ZC nedostaje 21 lekar** (kardiolozi, internisti, urolozi), uključivši i specijalizante. Logopeda, zbog zakonskih i normativnih ograničenja, nije moguće zaposliti. Rešenje se vidi u izgradnji nove zgrade i većem angažovanju specijalizanata. Medicinska oprema je generalno zastarela, a nedostaje i EKG uređaj. **Potrebno je dodatno finansiranje za nabavku medicinske opreme.** Ovom treba dodati i da ambulante u seoskim naseljima imaju značajno goru opremu.

Mogućnosti obrazovanja

Deca pripadnika ranjivih grupa, kao i deca iz romskih porodica, dosta izostaju iz škole. Ipak, u poređenju sa ranijim periodima, danas češće završavaju osnovnu školu. Najviše izostaju i napuštaju školovanje nakon 5. razreda osnovne škole. **Tek 40% dece romskog porekla završi osnovnu školu.** Razlog za osipanje nije poznat, kako škole

nemaju pravo da proveravaju takve informacije, međutim sagovornici iz osnovnih škola u Loznici naveli su da su dva najveća razloga za napuštanje školovanja, prema njihovim neformalnim saznanjima, maloletnički brak i česte migracije u inostranstvo radi zarade. Potreba za osnovnim obrazovanjem odraslih postoji, ali u gradu ono nije organizovano. Obrazovanje mladih iz ranjivih grupa podstiče se i ekonomski: **deci čiji su roditelji korisnici socijalne pomoći obezbeđeni su besplatan javni prevoz, užina i udžbenici**, a postoje i **stipendije za mlade i romsku decu, i gradske nagrade za studente i đake**.

NSZ organizuje program **funkcionalnog obrazovanja**, koji je najbliži sticanju osnovnih poslovnih veština i osnovnog obrazovanja. Pored toga, NSZ organizuje i programe **dokvalifikacije iz oblasti informatičkih veština poput digitalnog marketinga**, koji su dostupni i onlajn.

Zaposlenje

NSZ grada Loznice registruje nekoliko teže zapošljivih, a samim tim i ranjivih grupa: (1) osobe sa **nižim nivoom obrazovanja**, i za njih se organizuje poseban program funkcionalnog obrazovanja radi radnog osposobljavanja; (2) **štićenici CSR** – uglavnom korisnici novčane socijalne pomoći; (3) **Romi**; (4) **lica koja su napustila hraniteljske porodice i stupila na tržište rada**; (5) **starija lica** i (6) **žene iz ruralnih područja**. NSZ, kao što je u prethodnom poglavlju pomenuto, organizuje i programe **dokvalifikacije iz oblasti informatičkih veština poput digitalnog marketinga**, koje su dostupne i onlajn.

Ističe se činjenica da je smanjen broj korisnika novčane socijalne pomoći, odnosno da su lica koja su bila korisnici novčane socijalne pomoći uspešno zaposlena. Rad na crno je takođe umanjen. Povećao se broj preduzetničkih radnji, što znači da su se i subvencije za preduzetnike isplatile. **Lica romskog porekla su povlašćena u programima subvencionisanja i samozapošljavanja**. Sagovornici upozoravaju da „preduzeća nisu voljna da zapošljavaju Rome zbog njihovog neredovnog dolaska na posao i slabog zalaganja na radnom mestu“.

Sektor u kome ima prostora za zapošljavanje niže kvalifikovane radne snage su velike fabrike, poput „Minta“, koje su u skorije vreme otvorene u Loznici. Međutim, kako građani ne žele da rade u tim fabrikama (verovatno zbog niskih zarada, dužine radnog vremena i dr.), tu se zapošljavaju imigranti – Kurdi, Pakistanci, Egipćani, kao i pripadnici drugih nacionalnosti koji su došli u Srbiju tražeći bolju priliku za život.

Osetan je manjak stručnjaka, nedostaju inženjeri, pravnici, stručnjaci iz različitih oblasti u industriji, ali i manjak zaposlenih stručnjaka u gradu u oblasti usluga od opšteg interesa i socijalne zaštite.

JKP „Naš dom“ zapošljava lica sa invaliditetom. Saradnja sa CSR je ranije bila daleko intenzivnija. Zbog izmena u zakonskoj regulativi, ukoliko štíćenici CSR prihvate posao, makar i sa nezavidnim ugovorom i slabo plaćenim poslovima na određeno vreme ili

o privremenim i povremenim poslovima, oni gube pravo na socijalnu novčanu pomoć na duži vremenski period, čak i u slučaju prekida zaposlenja.

Pripadnici ranjivih grupa imaju najviše izgleda da se zaposle u JKP, jer ono za veliki broj poslova ne zahteva kvalifikacije. JKP „Naš dom“, međutim, nedostaje kvalifikovana stručna radna snaga, kao i u nekim drugim službama u gradu.

JKP „Naš dom“ planira, u okviru projekta sa Regionalnim reciklažnim centrom u Kaleniću, formiranje reciklažnog dvorišta (prostora za primarnu selekciju otpada u samoj JLS Loznica), koje će otvoriti radna mesta za ljude koji se trenutno bave prikupljanjem otpada. Ovo preduzeće već ima potpisan ugovor sa „Ekotamnavom“ iz Uba koja će biti nadležna za Regionalni reciklažni centar u Kaleniću.

Posebni programi za Rome

Romi su povlašćeni u programima subvencionisanja i samozapošljavanja. Međutim, kada se radi o zaposlenju, preduzeća nisu voljna da zapošljavaju Rome zbog neredovnog dolaska na posao i slabog zalaganja na radnom mestu.

Sakupljači otpada

Prema procenama, broj **ljudi koji se bave prikupljanjem otpada na deponiji je oko 13, a njima treba dodati još njih 5–6 koji prikupljaju otpad direktno iz kanti za smeće.** Iako se, navodno, samo dve porodice bave prikupljanjem otpada iz uličnih kontejnera, taj broj je ipak nešto veći. Sakupljači otpada ne žele da daju svoje podatke, jer ne žele da budu identifikovani. Pored osećanja stida što se bave ovim poslom, boje se da ih to neće preporučiti za posao kasnije.

JKP „Naš dom“ i grad Loznica u celosti su od sakupljača otpada imali dosta koristi, jer su jedino oni do sada vršili nekakvu selekciju otpada. JKP je pokušavalo da napravi registar i da saraduje neformalno sa sakupljačima, međutim bezuspešno. Povremeno bi im davali rukavice i prsluke radi povećanja bezbednosti i higijenske zaštite.

U Agenciji za separaciju otpada u okviru reciklažnog dvorišta, koje će biti organizovano kao centar za sortiranje otpada pre transfera u Regionalni reciklažni centar u Kaleniću, može se očekivati otvaranje novih radnih mesta koja neće zahtevati velike promene u radu i nova znanja u odnosu na ona koja imaju sakupljači otpada.

Potrebe porodica sakupljača otpada

U gradu Loznici porodični asistent je ispitivao potrebe **osam porodica** sakupljača otpada. Ispitivanje njihovih potreba vršeno je neposrednim posmatranjem i boravkom u domaćinstvu, i sprovođenjem unapred pripremljenih intervjua sa svakim od članova domaćinstva. U Loznici su ukupno ispitane **43 osobe**, od čega 27 muškog i 16 ženskog pola. Prosečan broj članova domaćinstva je 5,4, ali treba napomenuti

da je uzorak iskrivljen jednom porodicom od 11 članova. Ostale porodice imaju 7, 5, 4 ili 3 člana. Samačkih domaćinstava u Loznici nema. Porodice su uglavnom višegeneracijske.

Struktura domaćinstava i uslovi stanovanja

Objekti u kojima stanuju članovi porodica iz Loznice nisu uvek u njihovom privatnom vlasništvu (ili vlasništvu nekog od starijih članova porodice koji ne boravi u istom objektu). Često porodice žive u socijalnim stanovima koje su dobili na korišćenje od grada ili su zakupci. Nisu svi objekti evidentirani u katastru. Dve porodice raspolažu izuzetno malim prostorom (pogotovo s obzirom na broj članova) od 14 m² (tročlana porodica), 20 m² (sedmočlana porodica) i 30 m² (tročlana porodica). Ostale porodice raspolažu stambenim prostorom površine 40 m² do 84 m². Mnogim porodicama je u trenutku ispitivanja bila isključena struja; porodice koje imaju struju, redovno plaćaju račune. Deo stanova priključen je na daljinsko grejanje, a jedan broj se greje putem peći na drva.

Čak četiri porodice prijavljuju da nemaju nikakve prihode, dok ostale raspolažu prihodima koji iznose između 18.000 i 45.000 RSD mesečno. Osnovni izvori prihoda ovih porodica su materijalna primanja iz sistema socijalne zaštite i penzije. Kao najveći mesečni trošak uglavnom navode troškove stanovanja, ishranu i lekove.

Ostvarena socijalna prava i usluge – posed ličnih dokumenata

Nemaju svi punoletni članovi porodica u gradu Loznici ličnu kartu, niti svi imaju overene zdravstvene knjižice, što dodatno ugrožava njihov socijalni, finansijski i zdravstveni položaj. U većini porodica ostvarena su socijalna prava i usluge u vidu novčane socijalne pomoći.

Većina porodica smatra da nema dovoljno dobre energetske uslove u domaćinstvu. Međutim, nijedna porodica nema status energetske ugroženog kupca.

Informisanje o pravima, uslugama socijalne zaštite u njihovom gradu, zdravstvenim uslugama, raznim beneficijama (popustima), mogućnosti dobijanja besplatnih paketa ili drugih povoljnosti, porodice uglavnom dobijaju putem medija, javnih glasila (poput televizije, novina, interneta), preko komšija, prijatelja i rodbine, ili pisanih obaveštenja na oglasnim tablama u opštini, CSR, DZ, na tržištu rada, u firmi, u organizaciji „Crvenog krsta“, i sl. i direktno od službenika u različitim ustanovama.

Mapiranje i kontekstualizacija životnih uslova i ostvarenih socijalnih prava i usluga odraslih članova domaćinstva koji su radno sposobni (od 15 do 65 godina)

Radno sposobni članovi u većini domaćinstava čine manje od polovine ukupnog broja članova. Od 43 ukupno ispitanih članova porodica sakupljača otpada u gradu Loznici, samo njih 20 je radno sposobno. Svaka porodica ima radno sposobne članove. U najgoroj situaciji je porodica od 11 članova u kojoj je radno sposobno samo njih četvoro. U radno sposobno stanovništvo spada i šest osoba ženskog pola

koje, po pravilu, ne prikupljaju otpad i deklarišu se kao domaćice, koje zbog brige o deci i domaćinstvu nisu u mogućnosti da rade i/ili pohađaju bilo koju vrstu obuke ili prekvalifikacije. Ukoliko bismo izuzeli ovih šest žena, broj radno sposobnih i spremnih za radni angažman smanjuje se na samo 14 od ukupno 43 člana svih porodica sakupljača otpada koje su ispitane u gradu Loznici.

Izuzev jedne porodice, u kojoj su obojica radno sposobnih muškaraca formalno obrazovana (za autolimara i automehaničara), svi ostali radno sposobni članovi ispitanih porodica u gradu Loznici nemaju formalno obrazovanje ili imaju završenu samo osnovnu školu, ili manje i od toga. Oni koji nisu formalno obrazovani pribeleženo je da nemaju drugih veština.

Iako se prikupljanjem otpada ne bave svi članovi porodica, u gradu Loznici neki žele da kao sakupljači pristupe zadrugama. Većina nije izrazila želju za prekvalifikacijom. Oni koji nisu zainteresovani za prekvalifikaciju kao razlog navode da nemaju vremena za obuku jer moraju da obezbede prihod za svoje porodice.

Potrebe i ostvarena socijalna prava i usluge članova domaćinstva koji nisu radno sposobni ili su 65+ godina starosti

Članovi domaćinstva koji nisu radno sposobni ili su stariji od 65 godina starosti prisutni su u samo dva domaćinstva od ukupno osam ispitanih u gradu Loznici. Samo dve osobe nisu radno sposobne od ukupno 43 ispitanih članova domaćinstava sakupljača otpada. Jedna osoba je penzioner, dok je druga otežanog zdravstvenog stanja, te iz tog razloga nije radno sposobna.

Mapiranje potreba dece u domaćinstvu

Samo jedna porodica u gradu Loznici nema decu. Pribeležen broj dece u ostalih sedam domaćinstava je 17, 11 muškog i šest ženskog pola. Najviše dece, njih sedam, pripada domaćinstvu od 11 članova. Najmlađe dete ima godinu dana, dok najstarije ima 16 godina. Sva deca su zdrava i nemaju poteškoća. Nije uočen rizik od zanemarivanja i zlostavljanja.

Zaključak

Grad Loznica prepoznaje nekoliko ranjivih grupa na svojoj teritoriji: **Romi, staračka i samačka domaćinstva, deca iz hraniteljskih porodica i domova, deca sa smetnjama u razvoju, deca iz siromašnih porodica.** Od usluga socijalne zaštite najčešće se koriste usluge koje pruža Dnevni boravak „Sunce“ za decu i odrasle sa smetnjama u razvoju, kao i usluge pomoć u kući i lični pratilac. Uprkos tome, finansijska socijalna pomoć je najzastupljeniji vid ostvarivanja socijalnih prava. Potreba grada za novim uslugama socijalne zaštite i proširenjem starih je velika, zbog velikog broja korisnika, velike potražnje, malog broja stručnjaka i nedovoljnog i skućenog prostora.

Zdravstvenu zaštitu u gradu Loznici pruža ZC Loznica. U ZC se redovno **organizuju preventivni pregledi** za opštu populaciju, a **posebno za penzionere i za Rome**. ZC Loznica iskazao je nezadovoljstvo zbog manjka medicinske opreme, ali pre svega zbog manjka lekara (nedostaje 21 lekar, kako bi se rad obavljao neometano i kako bi postojao lekar za svaku oblast predviđenu Pravilnikom o radu zdravstvenog centra).

Kada se radi o mogućnostima obrazovanja, ono se ostvaruje preko redovnog ili vanrednog školovanja i putem programa prekvalifikacije i dokvalifikacije koje organizuje NSZ.

Prema nezvaničnim informacijama, smatra se da je broj **ljudi koji se bave neformalnim prikupljanjem otpada na komunalnoj deponiji oko 13, i još 5–6 koji prikupljaju otpad direktno iz kanti za smeće**.

Sektor u kome ima prostora za zaposlenje niže kvalifikovane radne snage su velike fabrike, poput „Minta“, koje su u skorije vreme otvorene u Loznici. A odnedavno će ta mogućnost biti dostupna i u okviru JKP „Naš dom“ u reciklažnom dvorištu. Takođe, JKP „Naš dom“ ima i stalnu mogućnost zapošljavanja marginalizovanih lica.

U gradu Loznici evidentirano je osam porodica koje se bave sakupljanjem otpada. Sve porodice se nalaze u lošoj finansijskoj situaciji. Međutim, sve imaju radno sposobne, ali radno neangažovane članove, koji bi mogli da utiču na poboljšanje finansijskog položaja porodice. U nekoliko stambenih jedinica nema električne energije. Ne poseduju svi članovi porodica obuhvaćenih istraživanjem u gradu Loznici lične karte, niti overene zdravstvene knjižice. Radno sposobni članovi porodica uglavnom ne izražavaju želju da se prekvalifikuju. Članovi porodica koji nisu radno angažovani su deca i osobe koje su u penziji ili imaju zdravstvene probleme. Samo dve osobe nisu radno sposobne. Većina porodica u gradu Loznici ima dosta dece.

OPŠTINA OBRENOVAC

Prema zvaničnim podacima Republičkog zavoda za statistiku Republike Srbije (RZS), opština Obrenovac ima **64.964** stanovnika, od čega **1.426** romskog porekla. Iako je prema zvaničnoj statistici RZS zabeleženo **1.426** Roma, sagovornici u opštini Obrenovac procenjuju da se ovaj broj kreće oko **15.000**. Romi se smatraju najugroženijom grupom stanovnika. Oko 4.000 Roma su u kategoriji interno raseljenih lica. Procena je da se devet porodica bave prikupljanjem otpada, ali je taj broj veći.

Prema Popisu stanovništva 2022. godine (RZS), prosečna starost stanovništva u opštini Obrenovac iznosi **43,01** godinu. Teritorija opštine Obrenovac prostire se na **410 km²** i broji **29** naselja.

U opštini Obrenovac intervjui na teme socijalne zaštite, finansijskih mogućnosti i podrške u JLS, zdravstvene zaštite, mogućnosti obrazovanja i zaposlenja, sa posebnim naglaskom na sakupljačima otpada, vođeni su sa zaposlenima u opštini, CSR, OŠ i NSZ, filijala Obrenovac, i JKP Obrenovac. Aktivno učešće na sastancima uzelo je 13 učesnika, 8 žena i 5 muškaraca.

Opština Obrenovac ima **usvojen Plan razvoja (2022–2025)**, koji u svom sadržaju ne spominje prikupljanje otpada, ali se spominje deponija. Takođe, postoje akcioni planovi za mlade, kao i poseban plan za Rome, kao dokument javne politike. Važno je naglasiti da svaki dokument javne politike u opštini Obrenovac uključuje i Rome.

Aktivnosti u sektoru socijalne zaštite

Opština Obrenovac kao ranjive grupe na svojoj teritoriji prepoznaje: **Rome, decu iz nepotpunih porodica, osobe sa invaliditetom, starija lica, migrantsku populaciju, žene žrtve nasilja, teže zapošljiva lica, raseljena lica i materijalno ugroženo stanovništvo**. Romi se smatraju najugroženijom grupom stanovnika, jer se čak **4.000 Roma svrstava i u kategoriju interno raseljenih lica sa Kosova i Metohije**.

Usluge socijalne zaštite kojima raspolaže opština Obrenovac su: **koordinaciono telo i mobilni tim za Rome, socijalno stanovanje, pravo na tuđu negu i pomoć, smeštaj u prihvatilište za decu u Beogradu, sigurna kuća, privremeno stanovanje za decu koja izlaze iz sistema socijalne zaštite, savetovalište, dnevni boravak za odrasle, lični pratilac dece** (za ovu uslugu postoji i lista čekanja), **pomoć u kući, prihvatilište za decu i odrasle** (postoji potreba za većim prostorom), **predah smeštaj**. Pored ovih usluga, opština Obrenovac raspolaže i romskim centrom. „Humanitarni centar Rom Obrenovac“ svoje aktivnosti uglavnom usmerava na obrazovanje i opismenjavanje romske populacije, posebno na stipendiranje i dodatno finansijsko podsticanje

mladih Roma da se obrazuju i završavaju formalno obrazovanje, sa ciljem da završe srednje škole. Ovaj humanitarni centar takođe radi i na poboljšanju zdravstvenog stanja Roma, podizanju svesti o važnosti prevencije i lečenja. Odraslo stanovništvo edukuju o porodičnom planiranju, podižu svest o zdravlju, ali i organizuju digitalno opismenjavanje.

CSR nedostaju stručni kadrovi. Prema sistematizaciji radnih mesta broj zaposlenih je regularan, ali u praksi **nedostaje najmanje 2–3 stručnih lica. Ističe se potreba za većim prostorom, više novčanih sredstava, kao i više vozila za rad na terenu**, jer opština Obrenovac obuhvata 30 mesnih zajednica (seoskih naselja). Korisnici iz ruralnih sredina zbog toga postaju nevidljivi, ne mogu da se prijave za korišćenje usluga socijalne zaštite, a zaposleni u CSR imaju samo jedno vozilo na raspolaganju za terenski rad.

Finansijske mogućnosti i podrška

Finansijska podrška, kao usluga socijalne zaštite, postoji u dva oblika: kao jednokratna finansijska pomoć i kao redovna novčana socijalna pomoć. Oba vida podrške su izuzetno zastupljena u opštini.

Pored ovog vida direktne novčane pomoći, omogućeno je subvencionisanje energetski ugroženog kupca. Pored toga, postoje i raznovrsni vidovi materijalne podrške: jednokratna pomoć za nabavku školskog pribora, besplatni udžbenici, paketi hrane. Često se dešava da romska populacija odbija pakete hrane i traži zamenu za novčanu pomoć koja je mnogo poželjnija.

Specijalizovani programi namenjeni posebno osetljivim grupama

Osetljivim grupama posebno su namenjeni: jednokratna pomoć za nabavku školskog pribora, besplatni udžbenici i mesečni paketi hrane.

Zdravstvena zaštita

Zdravstvenu zaštitu u opštini Obrenovac pruža DZ Obrenovac, gde se redovno organizuju preventivni pregledi za opštu populaciju, pa samim tim i pripadnike ranjivih društvenih grupa.

Mogućnost obrazovanja

Mogućnosti obrazovanja u opštini Obrenovac ograničene su na **redovno ili vanredno školovanje ili obuke koje organizuje NSZ**. Opština raspolaže i školom za obrazovanje odraslih koji su ranije napustili redovno školovanje. Vanredno školovanje ili prekvalifikacija i dokvalifikacija održava se u Tehničkoj školi. U Tehničkoj školi održavaju se programi neformalnog obrazovanja odraslih i obuke za nezaposlene koje traju između 6 i 8 meseci.

Učenici romske populacije prekidaju pohađanje nastave već u 5. razredu osnovne škole.

Plan upisa dece u sistem dualnog obrazovanja, koje obuhvata srednje stručne škole, direktno je povezan sa potrebama preduzeća (EPS i „Toplovod“). Samim tim, deca koja pristupe tom vidu obrazovanja vrlo brzo imaju mogućnost zapošljavanja. Stepenn završavanja osnovne škole je poboljšana, naročito među romskom populacijom, ali je srednje obrazovanje u povećanom riziku od napuštanja školovanja.

Zaposlenje

Zaposlenjem u opštini Obrenovac bavi se filijala **NSZ**, u kojoj su zaposlena tri stručna radnika što je, prema rečima sagovornika, nedovoljno. NSZ povremeno organizuje **obuke dokvalifikacije i prekvalifikacije**. Postoje **posebni programi za žene**, gde one imaju prednost pri zapošljavanju i mogućnost prekvalifikacije. Takođe, **aktivno se vrši i zapošljavanje teže zapošljivih lica**, kao i **program samozapošljavanja Roma**. Postoje stalni pozivi za **zapošljavanje osoba sa invaliditetom**.

Stalno otvorenih i dostupnih radnih mesta nema. Međutim, postoji stalna potreba za **molerima, bravarima, mašinbravarima** i generalno zanatima. Trenutno postoji velika potreba za **trgovcima** u radnjama. Kao i u većini drugih opština/gradova obuhvaćenih ovim mapiranjem, i u Obrenovcu nedostaju stručni kadrovi: nastavnici u Tehničkoj školi, nastavni kadar iz prirodnih nauka, građevinski i elektrotehnički inženjeri.

Volju za otvaranjem radnih mesta i za radnom snagom iskazalo je JKP Obrenovac. Preduzeće je spremno da uz podršku Programa PRO i uz dodatna sredstva, poveća svoje kapacitete, mada trenutno nema nepopunjenih radnih mesta. JKP Obrenovac ima ostvarenu saradnju sa sakupljačima otpada. Pored toga, zapošljavaju i određen broj Roma. Zbog vrste posla kojim se bave, JKP zapošljava veliki broj nekvalifikovane radne snage.

Posebni programi za Rome

U opštini Obrenovac postoje posebni programi za samozapošljavanje Roma. Pored toga, JKP Obrenovac redovno zapošljava romsko stanovništvo, mada to nije formalizovano posebnim programom.

Sakupljači otpada

Sakupljači otpada sakupljaju otpad sa jedne zvanične deponije i velikog broja neformalnih deponija (koje JKP Obrenovac povremeno sanira) i često saraduju sa JKP Obrenovac, koje im dozvoljava da selektuju otpad. JKP Obrenovac je uključeno u projekat Regionalnog reciklažnog centra, prema kojem je **predviđeno da opština ima transfer stanicu**. Na liniji za separaciju radili bi nekvalifikovani radnici.

JKP Obrenovac je voljno da formalizuje saradnju sa sakupljačima otpada. Spremni su da organizuju obuke ili odgovarajuće forme dokvalifikacije, u saradnji sa NSZ.

Otkupljivači otpada na teritoriji opštine Obrenovac su, po pravilu, registrovani. Postoji i jedna fabrika kartona (Fabrika kartona „Umka“), sa kojom JKP Obrenovac ima dobru saradnju.

Potrebe porodica sakupljača otpada

U opštini Obrenovac porodični asistent je ispitivao potrebe **14 porodica** sakupljača otpada. Ispitivanje njihovih potreba vršeno je neposrednim posmatranjem i boravkom u domaćinstvu, i sprovođenjem unapred pripremljenih intervju sa svakim od članova domaćinstva. U Obrenovcu su ukupno ispitane **72 osobe**, od čega 45 muškog i 27 ženskog pola. Porodice u Obrenovcu su višegeneracijske i često mnogobrojne. Broj članova varira od jednog do 10, a prosečan broj članova je oko pet.

Struktura domaćinstava i uslovi stanovanja

Svi objekti u kojima porodice žive su u njihovom privatnom vlasništvu (ili vlasništvu nekog od starijih članova porodice koji ne boravi u istom objektu), a nekoliko je u procesu otplate. Neki objekti jesu evidentirani u katastru, dok je kod nekih deo objekta upisan u katastar, a dograđeni deo nije. Za neke objekte vlasnici ne znaju da li su upisani u katastar. Domaćinstva raspolažu stambenim prostorom površine između 20 m² i 200 m², a najčešći oko 50 m². Porodice uglavnom imaju struju i vodu u svojim stambenim objektima, i kupatilo. Mnogi neredovno izmiruju račune za struju. Svi stanovi se zimi zagrevaju putem peći na drva.

Domaćinstva ostvaruju prihode između 30.000 i 140.000 RSD mesečno. Nema domaćinstva bez prihoda, a najčešće taj prihod iznosi oko 50.000 RSD. Osnovni izvori prihoda ovih porodica su sekundarne sirovine i materijalna primanja iz sistema socijalne zaštite. Kao najveći mesečni trošak uglavnom navode ishranu i odeću i obuću.

Ostvarena socijalna prava i usluge – posed ličnih dokumenata

Svi punoletni članovi ovih 14 porodica u opštini Obrenovac imaju ličnu kartu, ali nemaju svi članovi porodica overene zdravstvene knjižice. U većini porodica ostvarena su socijalna prava i usluge u vidu dečijeg dodatka i besplatnih udžbenika.

Samo dve porodice smatraju da imaju dovoljno dobre energetske uslove u domaćinstvu. Samo jedna porodica ima status energetske ugroženog kupca, a mnogi o svom statusu nisu sigurni.

Informisanje o pravima i uslugama koje postoje u njihovoj opštini, u sektoru socijalne i zdravstvene zaštite, raznim beneficijama (popusti), mogućnostima dobijanja besplatnih paketa ili drugih povoljnosti, porodice ostvaruju uglavnom putem medija, javnih glasila (poput televizije, novina, interneta) i preko pisanih obaveštenja na oglasnim tablama u opštini, CSR, DZ, na tržištu rada, u firmi, u organizaciji „Crvenog krsta“ i sl.

Mapiranje i kontekstualizacija životnih uslova i ostvarenih socijalnih prava i usluga odraslih članova domaćinstva koji su radno sposobni (od 15 do 65 godina)

Radno sposobni članovi čine skoro polovinu ukupno ispitanih članova porodica. Od ukupno ispitana 72 člana porodica sakupljača otpada u opštini Obrenovac, 30 je radno sposobno. Jedna porodica nema nijednog radno sposobnog člana. U radno sposobno stanovništvo spada i 11 osoba ženskog pola, koje se, po pravilu, izjašnjavaju kao domaćice, koje zbog brige o deci i domaćinstvu nisu u mogućnosti da rade i/ili pohađaju bilo koju vrstu obuke ili prekvalifikacije. Ukoliko izuzmemo ovih 11 žena, broj radno sposobnih i spremnih za radni angažman smanjuje se na samo 19 od ukupno 72 člana svih porodica sakupljača otpada koje su ispitane u opštini Obrenovac.

Najveći broj radno sposobnih članova domaćinstava u Obrenovcu ima završenu osnovnu školu, ili manje od toga, međutim jedan značajan broj ima završenu osnovnu školu za obrazovanje odraslih. Oni koji nemaju formalno obrazovanje uglavnom tvrde da koriste oba pisma (čitanje i pisanje). Kao druge veštine i kvalifikacije navode vozačku dozvolu B kategorije, korišćenje interneta i računara, kao i neki od zanata (moler, brodomonter, stolar). Jedna žena je navela i manikir.

Većina anketiranih članova domaćinstava u opštini Obrenovac zainteresovana je da se organizuje u zadrugama sakupljača. Većina, takođe, izražava želju za nekim vidom prekvalifikacije. Muškarci su zainteresovani za zanimanje vozača, rad na građevini, rad u JKP Obrenovac. Sa druge strane, radno sposobne žene izražavaju želju za prekvalifikacijom u zanimanja poput frizerki i kozmetičarki. Oni koji nisu zainteresovani za prekvalifikaciju kao razlog navode da nemaju vremena za obuku, jer moraju da obezbede prihod za izdržavanje porodice, brigu za ostale članove, ili su lošijeg zdravstvenog stanja (u slučaju žene iz samačkog domaćinstva). Neki radno sposobni članovi domaćinstava su već radno angažovani u JKP Obrenovac, u fabrici, ili rade sezonske poslove.

Potrebe i ostvarena socijalna prava i usluge članova domaćinstva koji nisu radno sposobni ili su 65+ godina starosti

Mali je broj članova domaćinstva koji nisu radno sposobni ili su stariji od 65 godina u JLS Obrenovac. Samo tri porodice imaju članove koji nisu radno sposobni ili su stariji od 65 godina. Njih je ukupno četvoro. Polovina su penzioneri, dok su dve osobe onesposobljene za rad zbog zdravstvenog stanja – onkološki pacijent i potpuno oštećenje sluha.

Mapiranje potreba dece u domaćinstvu

Samo jedna porodica u opštini Obrenovac nema decu u svom domaćinstvu. Pribeleženi broj dece u opštini Obrenovac je 37 (24 muškog i 13 ženskog pola). Sva deca imaju overene zdravstvene knjižice i redovno pohađaju školu, ukoliko su

školskog uzrasta, osim onih koja su slabijeg zdravstvenog stanja (astma). Najmlađe dete rođeno je 2024. godine, dok najstarije dete ima 17 godina.

Zaključak

Iako je prema zvaničnoj statistici zabeleženo **1.426** Roma, prema nezvaničnim informacijama zaposlenih u opštini Obrenovac, broj Roma u opštini kreće se oko **15.000**. Romi se smatraju najugroženijom grupom stanovnika, a 4.000 Roma spadaju u kategoriju interno raseljenih lica. Procenjeno je da se oko 9 porodica u opštini Obrenovac bavi neformalnim sakupljanjem otpada, ali je taj broj veći.

Opština Obrenovac kao ranjive grupe na svojoj teritoriji prepoznaje: **Rome, decu iz nepotpunih porodica, osobe sa invaliditetom, starija lica, migrantsku populaciju, žene žrtve nasilja, teže zapošljiva lica, raseljena lica i materijalno ugroženo stanovništvo.**

Usluge socijalne zaštite kojima raspolaže opština Obrenovac su: **koordinaciono telo i mobilni tim za Rome, socijalno stanovanje, pravo na tuđu negu i pomoć, smeštaj u prihvatilište za decu u Beogradu, sigurna kuća, privremeno stanovanje za decu koja izlaze iz sistema socijalne zaštite, savetovalište, dnevni boravak za odrasle, lični pratilac dece** (za ovu uslugu postoji i lista čekanja), **pomoć u kući, prihvatilište za decu i odrasle** (postoji potreba za većim prostorom), **predah smeštaj**. Pored ovih usluga, opština Obrenovac raspolaže i Romskim centrom.

Kada se radi o mogućnostima obrazovanja u opštini Obrenovac, one se svode na **redovno ili vanredno školovanje ili obuke koje organizuje NSZ**. Opština raspolaže i školom za obrazovanje odraslih koji su ranije napustili sistem redovnog školovanja. Tehnička škola uključena je u sistem dualnog obrazovanja koje je povezano sa preduzećima EPS i „Toplovod“.

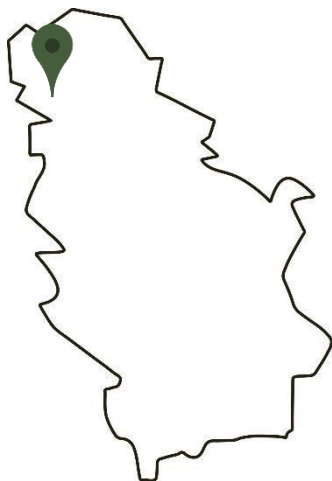
Stalno otvorenih i dostupnih radnih mesta nema. Međutim, postoji stalna potreba za **molerima, bravarima, mašinbravarima** i generalno zanatima. Trenutno postoji velika potreba za **trgovcima** u radnjama. Pored toga, postoji i dobra volja za zapošljavanje sakupljača otpada u programom predviđenoj transfer stanici.

Sakupljači otpada sakupljaju otpad sa deponija, jedne zvanične i velikog broja neformalnih deponija. Postoji daleko veći broj lica i članova njihovih porodica koji se bave sakupljanjem otpada nego što je procenjeno. Biće dosta zahtevno da se obezbede radna mesta za sva lica.

U opštini Obrenovac evidentiran je najveći broj porodica sakupljača otpada – 14, sa ukupno 72 člana. Većina porodica je u lošoj finansijskoj situaciji, međutim sve porodice, osim jedne, imaju radno sposobne, ali radno neangažovane članove, koji bi mogli da doprinesu poboljšanju finansijskog stanja porodice. Stambeni prostor je opremljen je strujom i vodom. Svi članovi porodica obuhvaćenih istraživanjem u opštini Obrenovac poseduju lične karte i overene ili neoverene zdravstvene knjižice.

Većina ispitanih sakupljača otpada u opštini Obrenovac zainteresovana je da se priključi zadruzi sakupljača i da se prekvalifikuje. Svega tri domaćinstva imaju radno nesposobne članove (ukupno četiri člana). Sve porodice, osim jedne, imaju maloletnu decu. Deca redovno pohađaju nastavu, ukoliko su školskog uzrasta i nisu sprečena iz zdravstvenih razloga.

OPŠTINA ODŽACI

Prema podacima Popisa stanovništva 2022. (RZS), opština Odžaci ima **24.926** stanovnika, od čega **1.172** romskog porekla. Sagovornici nisu dali procenu stvarnog broja Roma u opštini. Ukupan broj sakupljača otpada u opštini Odžaci procenjen je na više od 10 (odnosno 4–5 porodica). U opštini postoji jedna zvanična deponija, dok druge koje nastaju spontano, pored puteva, nastoje da saniraju i zatvore.

Prema Popisu stanovništva 2022. godine (RZS), prosečna starost stanovništva u opštini Odžaci iznosi **45,42** godine. Teritorija opštine Odžaci prostire se na **411 km²** i broji **9** naselja.

Opština Odžaci ima **Plan razvoja (2022–2028)**, kao i **Akcioni plan zapošljavanja** i poseban **Plan za Rome kao dokument javnih politika**. Opština ima usvojen Program rešavanja pitanja čvrstog otpada u okviru dokumenata javne politike.

U opštini Odžaci intervjui na teme socijalne zaštite, finansijskih mogućnosti i podrške, zdravstvene zaštite, mogućnosti obrazovanja i zaposlenja, sa posebnim naglaskom na sakupljačima otpada, vođeni su sa romskim koordinatorom, drugim zaposlenima u opštini, CSR, OŠ, srednjoj tehničkoj školi, NSZ, filijala Odžaci i JKP „Usluga“. Aktivno učešće na sastancima uzelo je 16 učesnika, 11 žena i 5 muškaraca.

Aktivnosti u sektoru socijalne zaštite

U opštini Odžaci prepoznate su sledeće ranjive grupe: **Romi, samohrane majke, borci sa posttraumatskim stresnim poremećajem, ratni invalidi**. Od svih ranjivih grupa najzastupljenija i najbrojnija je romska populacija.

Usluge socijalne zaštite organizovane u opštini Odžaci su: **tuđa nega i pomoć, pomoć u kući za starija lica, rad sa decom sa smetnjama u razvoju, lični pratilac deteta, romski koordinator**. Podrška za decu koja izlaze iz sistema socijalne zaštite, u okviru opštinskih nadležnosti, nije organizovana. Organizacija civilnog društva MNRO „Zlatna barka“ obezbeđuje smeštaj i ishranu za tu decu (oko 25 korisnika). U opštini je aktivan **projekat „Da svaki Rom ima dom“ u okviru koga se grade socijalni stanovi**. Do sada su opremljene 34 kuće za stanovanje, a realizuje se i program povratka mladih na selo.

Potreba za gerontodomaćicama i uslugom tuđe nege i pomoći neprekidno se uvećava zbog starenja stanovništva. Sve je veća potreba za uslugama ličnog pratioca, personalnog asistenta, razvojnog savetovaništa, podrške za povratnike iz zatvora, kao i za mlade koji se uključuju na tržište rada. Pored toga, potrebno je i savetovanište za mlade koji pate od bolesti zavisnosti. Pored ovoga, postoji i potreba za povećanjem novčanih sredstava kao i većim brojem zaposlenih u svim

ustanovama socijalne zaštite. Nedostaju socijalni radnici, psiholozi, pedagozi, patronažna služba, logopedi.

Finansijske mogućnosti i podrška

Kao i u drugim JLS, i u opštini Odžaci finansijska podrška, kao usluga socijalne zaštite, postoji u dva oblika: kao jednokratna finansijska pomoć i kao redovna novčana socijalna pomoć. Oba vida podrške izuzetno su zastupljena u ovoj opštini.

Pored ovog vida direktne novčane podrške, omogućeno je i subvencionisanje energetski ugroženog kupca. Postoje i drugačiji vidovi materijalne podrške poput stipendije i novčanih nagrada za decu koja se školuju i studiraju, kao i besplatni udžbenici. Romska deca imaju afirmativne mere prilikom upisa u školu i na fakultet, odnosno blaže kriterijume za upis. Samohrane majke imaju podršku u vidu besplatnih usluga ili dobara, koje obuhvataju besplatan vrtić, prevoz i užinu za decu. Romski koordinator obezbeđuje besplatne lekove romskoj populaciji.

Specijalizovani programi namenjeni posebno osetljivim grupama

U opštini Odžaci romska deca imaju afirmativne mere prilikom upisa u školu i na fakultet. Samohranim majkama opština obezbeđuje podršku u vidu besplatnog vrtića, prevoza i užine za decu, a romski koordinator obezbeđuje besplatne lekove Romima kojima su potrebni.

Zdravstvena zaštita

Uslugu zdravstvene zaštite u opštini Odžaci pruža dom zdravlja, koji obezbeđuje preventivne preglede opštoj populaciji, organizovane jednom nedeljno. Ne zna se u kojoj meri pripadnici ranjivih grupa dolaze, ali sagovornici kažu da se odazivaju na ove pozive znatno manje od ostalih građana.

Mogućnosti obrazovanja

Kao i u ostalim opštinama, u opštini Odžaci najzastupljenije forme obrazovanja su **redovno i vanredno školovanje i obuke koje organizuje NSZ.** Škole za osnovno obrazovanje odraslih nisu zastupljene u opštini Odžaci.

Postoji vanredno školovanje za osobe koje su napustile sistem redovnog školovanja. Međutim, ovi programi se plaćaju. Sagovornici tvrde da bi trebalo organizovati programe **prekvalifikacije i dokvalifikacije, i učiniti ih dostupnim zainteresovanim građanima.**

Veći broj dece iz ranjivih grupa, a naročito iz romskih zajednica, ne upisuje srednju školu. U osnovnim školama jedan broj učenika napušta školovanje posle završenog četvrtog razreda.

Postoji promocija srednje tehničke škole koja je u sistemu dualnog obrazovanja, namenjena i deci i roditeljima, radi obaveštavanja o mogućnostima za

zapošljavanje. Dan otvorenih vrata za male maturante organizuje se zajedno sa poslodavcima. Redovno se organizuju odlasci maturanata na sajam obrazovanja.

Ranije je postojao Centar za mlade, a sada radi nekoliko organizacija civilnog društva koje su posvećene mladima.

Najveći broj male dece ide u vrtiće.

Zaposlenje

Problemom zaposlenja u opštini Odžaci bavi se filijala NSZ u ovoj opštini. **Prema rečima sagovornika, stvarni broj nezaposlenih lica u opštini manji je od službeno objavljenih podataka.** Sagovornici kažu da je poznato da veliki broj evidentiranih na listama nezaposlenih radi „na crno“, za dnevnicu. Stav NSZ je da ih ne brišu iz registra zbog loše finansijske situacije tih lica. Pored toga, dosta zaposlenih građana uz redovan posao rade i dodatne poslove „na crno“ za dnevnicu.

Prema informacijama NSZ, među nezaposlenima je jednak broj romskog i neromskog stanovništva. Osobe sa invaliditetom se izuzetno teško zapošljavaju, uprkos subvencijama koje preduzeća dobijaju od države. Sagovornici kažu da postoji deficit radnih mesta koja su prilagođena osobama sa invaliditetom. Najveći poslodavci u opštini Odžaci su velika preduzeća „Magna“ (šivači, krojači) i „Greiner“, koji imaju stalno otvorene pozive za zapošljavanje lica sa nižim kvalifikacijama.

Prema rečima sagovornika, postoje znatne poteškoće prilikom zapošljavanja Roma. Navodi se da Romi ne žele stalan posao, da ne odlaze na razgovor o zapošljavanju, te da odbijaju stalno zaposlenje, odnosno vezivanje za radno mesto ili poslodavca. S druge strane, romska populacija, naročito sakupljači otpada, počeli su da se raspituju za preduzetništvo, otvaranje firme za reciklažu, i sl. Postoji volja za formiranje zadruga i prodaju otpada.

Većina zanimanja su deficitarna, osim poljoprivrede. Međutim, najviše se oseća manjak visokoobrazovanog stanovništva – pravnika, učitelja, nastavnika, ekonomista.

Sagovornici iz JKP „Usluga“ Odžaci kažu da su im potrebna finansijska sredstva za proširenje kapaciteta i vrsta poslova, kako njihovi poslovi ne bi bili ograničeni samo na transport otpada iz Odžaka u Regionalni reciklažni centar u Somboru. Spremni su za saradnju, širenje oblasti delovanja i zapošljavanje, međutim za to bi bila neophodna znatno veća novčana sredstva. Uključeni su u projekat otvaranja Regionalnog reciklažnog centra u Somboru, ali su do sada samo prisustvovali sastancima. Rešenja i konkretni dogovori do sada nisu postignuti. Predviđeno je da se selekcija otpada obavlja u opštini Odžaci, a da se, potom, sve odnosi u Regionalni reciklažni centar u Somboru. Za odvajanje i selekciju otpada biće neophodni radnici.

U ovom trenutku, međutim, ne postoji potreba za novim radnicima, osim za grobarima.

Među zaposlenima iz ranjivih grupa najzastupljeniji su: Romi i osobe sa invaliditetom. Ugovori na neodređeno vreme potpisuju se samo sa stručnim zaposlenima, a većina niže kvalifikovanih radnika potpisuje ugovore na određeno vreme ili ugovore o privremenim i povremenim poslovima.

Posebni programi za Rome

Prema informacijama dobijenim od sagovornika iz opštine Odžaci, nema posebnih programa za zaposlenje romske populacije.

Sakupljači otpada

Ukupan broj neformalnih sakupljača otpada u opštini Odžaci procenjen je na više od 10 (odnosno 4–5 porodica). U opštini postoji jedna zvanična, komunalna deponija, dok druge koje nastaju spontano, pored puteva nastoje da saniraju i zatvore.

Opština Odžaci ima **Plan razvoja (u izradi)**, kao i **Akcioni plan zapošljavanja** i poseban **Plan za Rome**. Opština ima usvojen Program rešavanja pitanja čvrstog otpada.

U opštini postoji jedna zvanična deponija sa koje sakupljači otpada prikupljaju otpad i razne sirovine. Ostale, „divlje“ deponije su zatvorene. Sakupljači otpada počeli su da se raspituju za preduzetništvo i uslove za otvaranje firme za reciklažu. Postoji volja za formiranje zadruge i prodaju otpada.

U opštini su registrovana dva otkupljivača sekundarnih sirovina, ali sagovornici kažu da ih ima više, da nisu registrovani i da saraduju sa sakupljačima otpada. Predviđeno je da se radi selekcija otpada prikupljenog na teritoriji opštine Odžaci, a da se potom prenosi u Regionalni reciklažni centar u Somboru. Za odvajanje i selekciju otpada biće neophodni radnici, te bi praktično rešenje situacije sa sakupljačima otpada bilo da se oni premeste da rade na sortiranju i selekciji.

Potrebe porodica sakupljača otpada

U opštini Odžaci porodični asistent je ispitivao potrebe **tri porodice** sakupljača otpada. Ispitivanje njihovih potreba vršeno je neposrednim posmatranjem i boravkom u domaćinstvu, i sprovođenjem unapred pripremljenih intervjua sa svakim od članova domaćinstva. U Odžacima je ukupno ispitano **9 osoba**, od čega četiri muškog i pet ženskog pola. Porodice u Odžacima čine: jedno samačko domaćinstvo, jedno tročlano i jedno petočlano domaćinstva.

Struktura domaćinstava i uslovi stanovanja

Neki od objekata u kojima stanuju članovi porodica iz Odžaka su u njihovom privatnom vlasništvu (ili vlasništvu nekog rođaka), dok je jedna porodica korisnik

socijalnog stanovanja pod zaštićenim uslovima. Svi objekti su upisani u katastar. Domaćinstva raspolažu stambenim prostorom površine između 50 m² i 75 m². Sve porodice imaju struju i vodu u svojim stambenim objektima i deo raspolaže osnovnim nameštajem i belom tehnikom, neophodnim za dostojanstven život i adekvatan nivo lične higijene i prehrane. Svi redovno izmiruju račune za struju. Stanovi se zagrevaju pećima na drva ili kombinovanim ogrevom (nije navedeno kako).

Dve porodice ostvaruju prihode između 10.000 i 35.000 RSD mesečno, dok samačko domaćinstvo uopšte nema prihode. Osnovni izvori prihoda ovih porodica su od sirovina prikupljenih na deponiji i materijalnih primanja iz sistema socijalne zaštite. Kao najveći mesečni trošak uglavnom navode ishranu i troškove stanovanja.

Ostvarena socijalna prava i usluge – posed ličnih dokumenata

Punoletni članovi u sve tri porodice u opštini Odžaci imaju ličnu kartu, ali nemaju svi overene zdravstvene knjižice. U većini porodica ostvarena su socijalna prava i usluge u vidu: dečijeg dodatka, besplatnih udžbenika i užine, kao i novčane socijalne pomoći.

Samo jedna porodica smatra da ima dovoljno dobre energetske uslove u domaćinstvu. Dve od četiri porodice imaju status energetske ugroženog kupca.

Informisanje o pravima, uslugama socijalne i zdravstvene zaštite u opštini, raznim beneficijama (popustima), mogućnostima dobijanja besplatnih paketa ili drugih povoljnosti, porodice ostvaruju uglavnom putem medija i javnih glasila (poput televizije, novina, interneta).

Mapiranje i kontekstualizacija životnih uslova i ostvarenih socijalnih prava i usluga odraslih članova domaćinstva koji su radno sposobni (od 15 do 65 godina)

Radno sposobni članovi domaćinstva čine većinu u anketiranim porodicama. Od 9 ispitanih članova porodica sakupljača otpada u opštini Odžaci, njih šest je radno sposobno. Svaka porodica ima radno sposobne članove. U radno sposobno stanovništvo spadaju i tri osobe ženskog pola, koje se, po pravilu, izjašnjavaju kao domaćice, koje zbog brige o deci i domaćinstvu nisu u mogućnosti da rade i/ili pohađaju bilo koju vrstu obuke ili prekvalifikacije. Ukoliko se one izuzmu, broj radno sposobnih i zainteresovanih da se radno angažuju je svega trojica muškaraca, od ukupno 9 članova svih porodica sakupljača otpada koje su ispitane u opštini Odžaci. Međutim, važno je naglasiti da samačko domaćinstvo čini jedna ženska osoba, samim tim, ona mora da privređuje za sebe, i ne može da zavisi od muškog dela porodice.

Svi radno sposobni članovi ispitanih porodica u opštini Odžaci imaju završenu samo osnovnu školu, ili manje i od toga. Sagovornici bez formalnog obrazovanja tvrde da koriste oba pisma (čitanje i pisanje), te da vladaju osnovnim matematičkim operacijama. Većina nema druge veštine, a oni koji imaju navode vozačku dozvolu

B kategorije i neki od zanata (zidarski, molerski), ili veštine i znanja iz stočarstva i seče drva.

Svi članovi domaćinstava u opštini Odžaci zainteresovani su da kao sakupljači budu organizovani u zadrugama. Većina, takođe, izražava želju za prekvalifikacijom. Muškarci uglavnom preferiraju prekvalifikaciju na zanimanje profesionalnih vozača, rad u građevinarstvu, proizvodnju hrane, ili bi se prekvalifikovali na neki od zanata (stolari, moleri i sl.). Sa druge strane, radno sposobne žene izražavaju želju za prekvalifikacijom na zanimanja poput gerontodomaćica ili manikirki. Oni koji nisu zainteresovani za prekvalifikaciju kao glavni razlog navode da nemaju vremena za obuku, jer moraju da obezbede prihod za izdržavanje porodice i da se brinu za ostale članove, ili zbog lošeg zdravstvenog stanja (slučaju žene iz samačkog domaćinstva).

Potrebe i ostvarena socijalna prava i usluge članova domaćinstva koji nisu radno sposobni ili su 65+ godina starosti

Članovi domaćinstva koji nisu radno sposobni ili su stariji od 65 godina starosti nisu zabeleženi u opštini Odžaci.

Mapiranje potreba dece u domaćinstvu

Samo jedna porodica u opštini Odžaci ima decu u svom domaćinstvu. Pribeleženi broj dece je troje (jedno muškog i dvoje ženskog pola). Sva deca imaju overene zdravstvene knjižice i redovno pohađaju školu, ukoliko su školskog uzrasta. Najmlađe dete ima 7 godina, dok najstarije dete ima 11 godina.

Zaključak

Prema zvaničnim podacima Republičkog zavoda za statistiku Republike Srbije (RZS), opština Odžaci ima **25.062** stanovnika, od čega **1.172** romskog porekla. Ukupan broj sakupljača otpada u opštini Odžaci procenjen je **na više od 10 (odnosno 4–5 porodica)**, a procena broja Roma u opštini je izostala. U opštini postoji jedna zvanična komunalna deponija sa koje sakupljači otpada prikupljaju otpad i razne sirovine. Druge deponije su zatvorene.

Opština Odžaci ima **Plan razvoja (u izradi)**, kao i **Akcioni plan zapošljavanja** i poseban **Plan za Rome**. Programom opštine pokriveno je rešavanje pitanja čvrstog otpada.

U opštini Odžaci prepoznate su ranjive grupe: **Romi, samohrane majke, borci sa posttraumatskim stresnim poremećajem, ratni invalidi**.

Usluge socijalne zaštite organizovane u opštini su: **tuđa nega i pomoć, pomoć u kući za starija lica, rad sa decom sa smetnjama u razvoju, lični pratilac deteta, romski koordinator**. Podrška za decu koja izlaze iz sistema socijalne zaštite u okviru opštinskih nadležnosti nije organizovana. Organizacija civilnog društva MNRO „Zlatna barka“

obezbeđuje smeštaj i ishranu za tu decu (oko 25 korisnika). U opštini je aktivan **projekat „Da svaki Rom ima dom“ u okviru koga se grade socijalni stanovi**. Do sada su opremljene 34 kuće za subvencionirano stanovanje, a realizuje se i program povratka mladih na selo. Pored usluga socijalne zaštite, opština Odžaci pruža i socijalnu finansijsku pomoć, u vidu jednokratne novčane pomoći i redovnih socijalnih davanja. Ovaj vid ostvarivanja socijalnih prava je najzastupljeniji od svih.

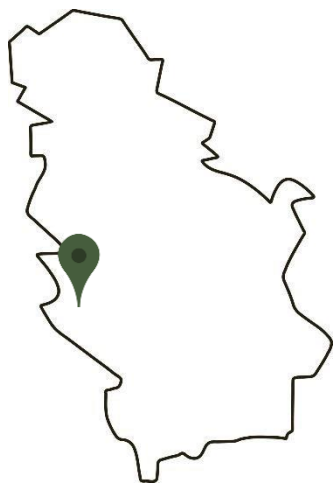
Mogućnosti obrazovanja u opštini Odžaci su **redovno ili vanredno školovanje i obuke koje organizuje NSZ**. Škole za osnovno obrazovanje odraslih nisu zastupljene u opštini Odžaci.

Najveći poslodavci u opštini Odžaci su velika preduzeća „Magna“ (potrebni šivači, krojači) i „Greiner“, kod kojih je uvek moguće zaposlenje lica sa nižim kvalifikacijama. Mogućnost zaposlenja može se ostvariti i u JKP „Usluga“, Odžaci, ukoliko za to u budućnosti bude sredstava. Pored toga, sakupljači otpada zainteresovani su i za preduzetništvo, prevashodno za otvaranje firme za reciklažu otpada. **Postoji volja za formiranje zadruga i prodaju otpada, što bi rešilo jedan deo problema, ali isključivo uz značajne subvencije i institucionalnu podršku.**

Opštini Odžaci je potreban veći broj stručnih kadrova, više kvalitetnih usluga socijalne zaštite, kao i više sredstava za omogućavanje bolje usluge i standarda korisnicima usluga CSR.

U opštini Odžaci evidentirane su tri porodice koje se bave sakupljanjem otpada. Sve porodice su u lošoj finansijskoj situaciji, međutim, sve porodice imaju radno sposobne, a radno neangažovane članove, koji bi mogli da utiču na poboljšanje finansijskog položaja porodice. Uslovi stambenog prostora su zadovoljavajući, uzevši u obzir broj članova domaćinstava i opremljenost strujom i vodom. Svi članovi porodica obuhvaćenih istraživanjem u opštini Odžaci poseduju lične karte i overene ili neoverene zdravstvene knjižice. Svi ispitani sakupljači otpada u opštini Odžaci spremni su da se priključe zadruzi sakupljača i da se prekvalifikuju. U porodicama nema radno onesposobljenih članova. Samo jedna porodica u opštini Odžaci ima decu u domaćinstvu. Sva deca imaju overene zdravstvene knjižice i redovno pohađaju školu.

OPŠTINA PRIJEPOLJE

Prema zvaničnim podacima Republičkog zavoda za statistiku Republike Srbije (RZS), opština Prijepolje ima **32.214** stanovnika od čega **199** romskog porekla. Prema Popisu stanovništva 2022. (RZS) prosečna starost stanovništva u opštini Prijepolje iznosi **43,13** godina. Opština Prijepolje se prostire na ukupno **827 km²** i sastoji se od **80** naselja. Po tipu je vrlo razučena opština, pojedina mesta izuzetno su teško dostupna, pri čemu se prvenstveno misli na obavljanje medicinskih intervencija.

Na teritoriji opštine Prijepolje kao ranjive grupe prepoznaju se: **Romi, osobe sa invaliditetom, roditelji dece sa smetnjama u razvoju i staračka domaćinstva.**

Posebno se ukazuje na starija lica koja žive na seoskim područjima, kao na najzastupljeniju ranjivu grupu, iako do sada već postoje programi koji se bave upravo ovom kategorijom stanovništva. Kada su u pitanju **pripadnici romske nacionalnosti, nezvanične informacije ukazuju da postoji oko 280 pripadnika, dok zvanični podaci pokazuju da postoji 199 osoba koje se izjašnjavaju kao Romi.**

U opštini Prijepolje intervjui na teme socijalne zaštite, finansijskih mogućnosti i podrške u JLS, zdravstvene zaštite, mogućnosti obrazovanja i zaposlenja, sa posebnim naglaskom na sakupljačima otpada, vođeni su na sastancima kojima su prisustvovali: predsednik opštine, predstavnik opštinske uprave – društvene delatnosti, predstavnik odeljenja za lokalni ekonomski razvoj, predstavnica OŠ „Milosav Stiković“, predstavnik JKP „Lim“, predstavnik DZ, predstavnica NSZ, porodična asistentkinja i predstavnice CSR. Aktivno učešće na sastancima uzelo je 18 učesnika, 12 žena i 6 muškaraca.

Aktivnosti u sektoru socijalne zaštite

Od usluga socijalne zaštite koje su trenutno aktivne u opštini Prijepolje navode se: **lični pratilac deteta, pomoć u kući, dnevni centar za mlade u sukobu sa zakonom, kao i za osobe sa smetnjama u razvoju.** Istovremeno u okviru dnevnog centra, a uz pomoć opštine Prijepolje, otvoren je **kafić „Frend“** u kojem rade osobe sa smetnjama u razvoju. Sve usluge socijalne zaštite su besplatne, finansiraju se iz budžeta opštine, u saradnji sa CSR. Uslugu **pomoć u kući** trenutno koristi oko 220 korisnika. Postoji velika potreba za ovom uslugom, iako se sprovodi dva puta nedeljno. Pored pomenutih usluga, postoji i **narodna kuhinja** za koju je nadležan „Crveni krst“ opštine Prijepolje i broji oko 300 korisnika, od kojih su 170 korisnika pripadnici romske populacije. Dodatne aktivnosti „Crvenog krsta“ su: obuke prve pomoći, prikupljanje i promocija dobrovoljnog davanja krvi, i dr. Dodatno, jednom godišnje dele se paketi hrane i higijene za udaljena seoska domaćinstva.

Predstavnici CSR naglašavaju da se javlja potreba za socijalnim preduzetništvom, naročito kada imamo u vidu osobe sa smetnjama u razvoju koje bi bile radno angažovane u skladu sa njihovim kapacitetima. Takođe, sve veća potreba postoji i za uslugom **prihvatište**, koja bi bila multifunkcionalnog karaktera i obuhvatala bi i **svratište** kao uslugu socijalne zaštite. Veliki problem predstavlja smeštaj starijih lica – stoga i postoji potreba za prihvatilištem. **Stanovanje uz podršku za mlade koji izlaze iz sistema socijalne zaštite** ne postoji, ali je prisutna alternativna usluga pod nazivom „**zaštićeno stanovanje**“ u okviru koje postoji 13 stambenih jedinica. Ističe se da CSR ima izuzetnu potrebu za novijim vozilom koje bi moglo da zadovolji potrebe rada na terenu, budući da opština Prijepolje obuhvata prostranu teritoriju. Kada govorimo o dodatnim potrebama neophodnim za kvalitetniji rad CSR, potrebno je pomenuti podatak da je 2023. godine sprovedeno **12.500 usluga** u okviru socijalne zaštite.

Finansijske mogućnosti i podrška

Predstavnici opštinske uprave navode da postoji **Plan razvoja opštine Prijepolje za period od 2022. do 2027. godine**. Takođe, postoji i **Srednjoročni plan razvoja** koji se donosi na period od tri godine. Sagovornici takođe navode i da od lokalnih akcionih planova postoji plan za zapošljavanje, kao i plan za razvoj turizma i sporta. Navode se još i programi energetske efikasnosti, socijalne politike, kao i rodne ravnopravnosti. Istovremeno, ukazuje se na problem ogromnog iseljavanja stanovništva. Kako se saznaje iz razgovora, usluge lični pratilac i pomoć u kući u celini se finansiraju iz budžeta opštine Prijepolje, dok preko CSR postoje i programi jednokratne novčane pomoći. Usluga personalnog asistenta postojala je 2023, ali od 2024. godine više ne postoji potreba za ovom uslugom.

Specijalizovani programi namenjeni posebno osetljivim grupama

Početakom 2024. godine započeta je izrada **lokalne Strategije za mlade**. Pokušaji da se stupi u kontakt sa mladima iz romske populacije završeni su bezuspešno. Takođe, predstavnici opštinske uprave Prijepolje navode da postoje organizacije civilnog društva koje se bave društveno osetljivim grupama, kao i jedna organizacija koja se bavi rodnom ravnopravnošću („Forum žena“). Međutim, daljom pretragom se nailazi na samo jednu organizaciju civilnog društva (Savez slepih i slabovidih) koja se bavi društveno osetljivim grupama.

Zdravstvena zaštita

Predstavnik DZ ukazuje na deficit u ljudskim resursima, kao jedan od bitnijih problema – nedostaje potreban broj lekara i medicinskih sestara. Naglašava se da, u bliskoj budućnosti, veći broj lekara odlazi u penziju, a da nema priliva novih kolega. Na nivou celokupne teritorije opštine Prijepolje ne postoje ORL i stomatološke usluge. Takođe, veliki problem se ogleda i u nedovoljnom broju vozila za potrebe efikasnog rada hitnih i mobilnih timova. Pokriva se ogromna teritorija sa samo jednim timom lekara, što za posledicu ima da služba Hitne pomoći ostaje u većini slučajeva prazna,

dok je lekarski tim na terenu. Preventivni zdravstveni pregledi organizuju se na svakih 15 dana, a odziv je veoma dobar.

Mogućnosti obrazovanja

Predstavnica OŠ „Milosav Stiković“ kao poseban problem ističe da romska deca često izostaju sa nastave i da vrlo mali postotak romske dece završi osnovnu školu. Budući da je na sastanku bila predstavnica osnovne škole, nisu dobijene dodatne informacije o ulozi srednjih škola na tržištu rada. Međutim, iz pomenutog razgovora ukazuje se na to da Srednja tehnička škola ima komunikaciju sa tržištem rada kroz dualno obrazovanje, a ističe se i da je najzastupljenija potreba za tekstilnim radnicima. Većina zanimanja jesu tradicionalnog tipa, iako za sada postoji volja opštine da razvije nove programe u cilju razvoja poljoprivrede i turizma, budući da su ovo najveći aduti opštine Prijepolje. Članica interresorne komisije opštine Prijepolje, koja je ujedno i porodična asistentkinja, naglašava da su u svakoj školi potrebni bar po jedan defektolog i pedagoški asistent. Istovremeno, pojavljuje se potreba i za senzornom sobom.

Zaposlenje

Predstavnica NSZ navodi da postoje programi koji se realizuju jednom godišnje i imaju za cilj prekvalifikaciju i dokvalifikaciju. Međutim, problem koji se javlja jeste preveliko oslanjanje na usluge socijalne i novčane pomoći. Sagovornica ukazuje na činjenicu da je opština Prijepolje većinski iseljenička opština, što u perspektivi predstavlja ozbiljan problem. Do sada su postojale potrebe za radnicima tekstilne industrije. Po pitanju zaposlenja navodi se kako su žene, naročito one koje imaju navršenih 50+ godina, izuzetno diskriminisane, budući da postoji vrlo mali broj mogućnosti, ali i volje za njihovo zaposlenje. Dodatno, predstavnica NSZ navodi da „nije moguće izdvojiti specifična zanimanja koja su pritom deficitarna u opštini Prijepolje, a da postoji potreba za zaposlenjem nove radne snage“.

Posebni programi za Rome

Predstavnici opštine Prijepolje navode da ne postoje posebni programi za osnaživanje i zaposlenje koji bi uključivali osobe romske nacionalnosti, i kao i u većini drugih opština, ukazuje se na diskrepancu između usluga socijalne i novčane pomoći i tržišta rada. Naslanjajući se na pomenuto, predstavnica NSZ navodi kako je većina osoba iz ranjivih grupa primarno više zainteresovana da dobije novčanu pomoć, nego da se aktivno uključi u tržište rada.

Sakupljači otpada

Sakupljače otpada na deponiji čine članovi dve porodice. Predstavnik JKP „Lim“, Prijepolje, navodi da je za tačnije podatke potrebno kontaktirati neke od privatnih kompanija koje se bave otkupljivanjem sekundarnih sirovina. U opštini Prijepolje je do 2020. godine postojala nesanitarna deponija. Postoji preduzeće „Banjica“ koje će

se u budućnosti baviti selektovanjem otpada. Do sada je bilo pokušaja da se uspostavi reciklažno ostrvo na nekom užem, opštinskom delu, ali to nije zaživelo. Ukoliko pomenuto mesto „Banjica“ postane prostor odlaganja, ali i sortiranja otpada, postojaće velika potreba za primarnom selekcijom sekundarnih sirovina. Prisutna je i sve veća potreba za ljudskim resursima (radnom snagom) koji su iz godine u godinu sve veći problem. To se naročito ogleda u potrebi dodatnih ljudskih resursa u gradskoj čistoći, ali i selektovanju otpada. Otežavajuća okolnost jeste i to što JKP „Lim“ pokriva veliki broj podsektora – uređenje puteva, održavanje groblja, odvoženje čvrstog otpada, vodosnabdevanje. Stoga i postoji velika potreba za dodatnim kadrom, kako bi se pomenuti poslovi efikasnije obavljali. Predstavnik JKP „Lim“ ukazuje da je Plan upravljanja čvrstim otpadom uvršten u Plan razvoja opštine Prijepolje.

Potrebe porodica sakupljača otpada

Na osnovu prikupljenih podataka od strane porodične asistentkinje, na teritoriji opštine Prijepolje postoje **četiri porodice** koje se bave sakupljanjem otpada i koje ukupno broje **13 članova**. Ispitivanje njihovih potreba vršeno je neposrednim posmatranjem i boravkom u domaćinstvu. i sprovođenjem unapred pripremljenih intervjua sa svakim od članova domaćinstva.

Struktura domaćinstava i uslovi stanovanja

Na teritoriji opštine Prijepolje postoje četiri porodice koje se bave prikupljanjem sekundarnih sirovina, sa ukupno 13 članova. Jedno domaćinstvo je samačko, jedno je proširena porodica i dva domaćinstva su porodice bračnog para sa decom. Nijedan od radno sposobnih članova nije zaposlen. Dodatno, nijedan punoletni član domaćinstava nije povratnik po readmisiji.

Sva četiri domaćinstva žive u prigradskom naselju. Tri porodice (od kojih je jedna samačko domaćinstvo) žive u jednoporodičnoj zgradi, a jedna porodica živi u zgradi sa više stanova. Tri domaćinstva su vlasnici objekta u kojem žive, dok je jedno domaćinstvo suvlasnik sa bratom kuće domaćina. Tri domaćinstva imaju struju, vodu, kupatilo, i opremljena su nameštajem i belom tehnikom, dok jedno domaćinstvo nema vodu, kupatilo i, kako se navodi, nema osnovni nameštaj i belu tehniku. U pogledu dugova za električnu energiju, dva domaćinstva kasne sa uplatama, a trećem domaćinstvu je trenutno isključena struja. Za četvrto domaćinstvo nema podataka. Domaćinstva se većinski greju na drva.

Kada govorimo o ukupnim prihodima, sagovornici iz sva četiri domaćinstva ukazuju na to kako mesečni prihodi nisu redovni niti zagarantovani, odnosno prihodi su ili minimalni, ili ih uopšte nema. U sva četiri domaćinstva samo jedan član ostvaruje prihode. Kako se navodi, sakupljanje otpada jeste ključni izvor prihoda za dva domaćinstva, dok su u druga dva to povremeni poslovi.

Sagovornici potvrđuju da troškovi stanovanja (struja, voda, infostan, grejanje) veoma mnogo utiču na budžet domaćinstva, a dodatno se navodi da, imajući u vidu ukupne prihode, domaćinstva veoma teško izmiruju sve neophodne troškove. Najveći izdaci koji se navode jesu za grejanje, ishranu, odeću i obuću, dok u jednom domaćinstvu postoje i veliki izdaci za lekove.

Ostvarena socijalna prava i usluge – posed ličnih dokumenata

Sagovornici ukazuju na to da svi punoletni članovi imaju lične karte. U dva domaćinstva samo pojedini članovi imaju overene zdravstvene knjižice. Samo u jednom domaćinstvu svi članovi imaju overene zdravstvene knjižice. U četiri domaćinstva članovi ostvaruju prava na narodnu kuhinju, a u jednom ostvaruju prava na dečiji dodatak, kao i na besplatne udžbenike za decu.

Zajedničko za sva domaćinstva je da stambeni prostor nema dovoljno dobre energetske uslove. Sagovornici to objašnjavaju nesigurnim primanjima, visokim cenama energenata, kao i malom energetsom efikasnošću objekta (slaba izolacija, stolarija). Dodatno, sagovornici iz tri domaćinstva navode kako znaju za pravo energetski ugroženog kupca, ali nisu upoznati kako to pravo mogu da ostvare. Sagovornik iz četvrtog domaćinstva nije uopšte upoznat sa statusom energetski ugroženog kupca. Ukućani ovih domaćinstava se o pravima, uslugama socijalne zaštite, zdravstva ili drugih beneficija najviše obaveštavaju putem pisanih obaveštenja na oglasnim tablama (opština, CSR, DZ), kao i putem informacija koje im direktno daju službenici u različitim ustanovama.

Mapiranje i kontekstualizacija životnih uslova i ostvarenih socijalnih prava i usluga odraslih članova domaćinstva koji su radno sposobni (od 15 do 65 godina)

Pored nosilaca domaćinstava, članovi koji su takođe radno sposobni jesu supruge i punoletna deca. U dva domaćinstva su to samo supruge, dok u trećem pored supruge postoje i odrasla deca koja su radno sposobna (26 i 21 godina starosti). Međutim, nijedan član ovih domaćinstava nije radno angažovan. Najviši završeni stepen obrazovanja svih članova domaćinstava jeste završena osnovna škola ili manje. Dve osobe navode kako teško čitaju i pišu, dok druge dve koriste oba pisma (čitaju), ali slabije pišu. Jedna osoba ne poseduje druge veštine ili kvalifikacije koje nisu stečene formalnim obrazovanjem, dok ostale navode upotrebu interneta. Sagovornici navode da umeju da koriste pametni telefon, ali ne poseduju sopstveni.

Na pitanje da li se bave sakupljanjem otpada, svi sem jedne osobe odgovaraju potvrdno, naglašavajući da im je to glavni izvor prihoda. Kada govorimo o radnom statusu, jedna osoba navodi kako je neaktivna, van tržišta rada, dok ostale osobe objašnjavaju da su nezaposleni, van tržišta rada, ali povremeno rade poslove za nadnicu. Svi sagovornici iskazuju želju za učlanjenjem u zadrugu sakupljača ukoliko bi nastavili da se bave sakupljanjem otpada. Međutim, troje sagovornika iz različitih domaćinstava navodi kako bi se, pored programa dokvalifikacije i prekvalifikacije, i

dalje bavili sakupljanjem otpada. Dva sagovornika navode kako bi to bili poslovi u oblasti pružanja zanatskih usluga (kozmetičar/ka, frizer/ka). Razlozi koji bi sprečavali sagovornike u pohađanju obuke, u okviru programa dokvalifikacije i prekvalifikacije, jesu: posvećivanje vremena deci i kućni poslovi; obezbeđivanje prihoda za izdržavanje porodice; i poteškoće u čitanju i pisanju.

Kada govorimo o zdravstvenom statusu sagovornika, navodi se da svi imaju zdravstvene knjižice, međutim kod pojedinih osoba zdravstvene knjižice nisu overene u dužem vremenskom periodu. Svi sagovornici obezbeđuju zdravstveno osiguranje preko NSZ. Samo jedna osoba prijavljuje više udruženih bolesti – srčani problemi i glavobolje. Svi ispitanici navode da imaju izabranog lekara, dok je odlazak kod lekara uslovljen samo slučajevima bolesti. Takođe, nijedan ispitanik ne odlazi kod stomatologa usled zubobolje ili nekih drugih stanja. Dve od tri osobe ženskog pola ne idu na redovne ginekološke preglede. Kako ispitanici navode, svoje opšte zdravstveno stanje ocenili bi kao vrlo dobro ili odlično.

Potrebe i ostvarena socijalna prava i usluge članova domaćinstva koji nisu radno sposobni ili su 65+ godina starosti

Među ispitanicima nema odraslih osoba koje nisu radno sposobne ili su 65+ godina starosti.

Mapiranje potreba dece u domaćinstvu

U okviru jednog domaćinstva postoji četvoro dece koja su mlađa od 15 godina. Dvoje dece su osnovnoškolskog uzrasta (četvrti i drugi razred), dok su drugo dvoje u vrtiću i jaslicama. Za decu koja idu u osnovnu školu navodi se da često izostaju, a razlog tome je odsustvo želje za pohađanjem nastave. Dodatno, deca imaju overene zdravstvene knjižice, kao i izabranog lekara (pedijatar), i po potrebi idu na stomatološke preglede.

Komentar porodične asistentkinje jeste da nema vidljivog rizika od zanemarivanja, zlostavljanja ili zloupotrebe dece.

Zaključak

Prema zvaničnim podacima Republičkog zavoda za statistiku Republike Srbije (RZS), opština Prijepolje ima **32.214** stanovnika od čega **199** romskog porekla. Ukupan broj sakupljača otpada procenjen je na dve porodice, dok se za tačnije podatke upućuje na privatne kompanije koje se bave otkupljivanjem otpada. U opštini Prijepolje je do 2020. godine postojala nesanitarna deponija, dok trenutno postoji preduzeće „Banjica“ koje će se u budućnosti baviti i selektovanjem otpada.

U opštini Prijepolje postoji **Plan razvoja (2022–2027)**, kao i **Akcioni plan za zapošljavanje, turizam i sport**. Posebni programi za osnaživanje i zaposlenje koji bi uključivali osobe romske nacionalnosti ne postoje. Plan upravljanja čvrstim otpadom uvršten je u Plan razvoja opštine Prijepolje.

Prepoznate ranjive grupe su: **Romi, osobe sa invaliditetom, roditelji dece sa smetnjama u razvoju i staračka domaćinstva.**

Usluge socijalne zaštite organizovane u opštini Prijepolje: **lični pratilac deteta, pomoć u kući, dnevni centar za mlade u sukobu sa zakonom, kao i za osobe sa smetnjama u razvoju.** Takođe, uz podršku opštine Prijepolje otvoren je kafić „Frend“ u kojem rade osobe sa smetnjama u razvoju. Dodatno, postoji i narodna kuhinja koja broji oko 300 korisnika. Pored usluga socijalne zaštite, opština Prijepolje pruža socijalnu i finansijsku pomoć, u vidu jednokratne novčane pomoći i redovnih socijalnih davanja. Ovaj vid ostvarivanja socijalnih prava najzastupljeniji je od svih.

Mogućnost obrazovanja najviše se svodi na redovno školovanje, iako se ističe da mali procenat romske dece završi osnovnu i upiše srednju školu. Imajući u vidu potrebe tržišta, ističe se najveća potreba za tekstilnim radnicima. Dodatno, za sada postoji volja opštine da razvije nove programe u cilju razvoja poljoprivrede i turizma.

Iako u opštini Prijepolje postoje programi prekvalifikacije i dokvalifikacije, ističe se da i dalje postoji preveliko oslanjanje na usluge socijalne i novčane pomoći. Postoji sve veća potreba za dodatnom radnom snagom u sektoru javno komunalnih poslova koji pokrivaju veći broj podsektora: uređenje puteva, održavanje groblja, odvoženje čvrstog otpada, vodosnabdevanje.

Opština Prijepolje ima potrebu za zapošljavanjem stručnih lica u cilju poboljšanja kvaliteta i vrsta usluga socijalne zaštite. Pored toga, potrebna je i nabavka odgovarajućih vozila radi efikasnije i bolje pokrivenosti teritorije opštine uslugama socijalne zaštite.

Na osnovu sprovedenog terenskog istraživanja i pribavljenih podataka od strane porodične asistentkinje, na teritoriji opštine Prijepolje postoje četiri porodice sa 13 članova koji se u većoj ili manjoj meri bave sakupljanjem otpada. Karakteristično za pomenuta domaćinstva jeste da radno sposobni članovi nisu zaposleni. Za razliku od ostala tri domaćinstva koja imaju struju, vodu, kupatilo, i opremljena su nameštajem i belom tehnikom, jedno domaćinstvo nema vodu, kupatilo, i kako se navodi, nema osnovni nameštaj i belu tehniku.

Kada govorimo o izmirenju dugova za električnu energiju, trenutna situacija jeste vrlo nepovoljna. Sagovornici potvrđuju da troškovi stanovanja (struja, voda, infostan, grejanje) veoma mnogo utiču na budžet domaćinstva, a dodatno se navodi da, imajući u vidu ukupne prihode, domaćinstva veoma teško izmiruju sve neophodne troškove. Zajedničko za sva domaćinstva je to da stambeni prostori porodica nemaju dovoljno dobre energetske uslove.

Sakupljanjem otpada bave se svi sem jedne osobe, naglašavajući da im je to glavni izvor prihoda. Kada govorimo o radnom statusu, većina sagovornika navodi da su nezaposleni, van tržišta rada, ali povremeno rade poslove za nadnicu. Međutim, troje sagovornika iz različitih domaćinstava navodi kako bi se, pored programa

dokvalifikacije i prekvalifikacije, i dalje bavili sakupljanjem otpada. Dva sagovornika navode kako bi to bili poslovi u oblasti pružanja zanatskih usluga (kozmetičar/ka, frizer/ka).

OPŠTINA RUMA

Prema zvaničnim podacima Republičkog zavoda za statistiku Republike Srbije (RZS), opština Ruma ima **48.621** stanovnika od čega **1.372** romskog porekla. Prema Popisu stanovništva 2022. godine (RZS), prosečna starost stanovništva u opštini Ruma iznosi **44,66** godina. Teritorija opštine Ruma prostire se na **582 km²** i broji **17** naselja.

Iako se prema Popisu stanovništva 1.372 osobe izjašnjavaju kao pripadnici romske nacionalnosti, smatra se da ovaj podatak ne svedoči o stanju kakvo se zatiče na terenu. Razlog koji se navodi jeste to da ljudi ne žele da se izjašnjavaju kao pripadnici romske nacionalnosti, dok istovremeno postoji i veći broj onih koji uopšte nisu prijavljeni.

Kao ranjive ili društveno marginalizovane grupe u opštini Ruma prepoznaju se: **deca, maloletna lica, kao i mladi**. Pomenuti ujedno spadaju i u najugroženije ranjive grupe. Takođe, sve veći izazov za opštinu Ruma predstavlja i problem stanovanja. Postoji veći broj porodica koje u ovom trenutku nemaju rešen krov nad glavom i ne nazire se skoro rešenje. Stoga su ovo svakodnevni izazovi sa kojima se suočavaju akteri koji posredno ili neposredno učestvuju u pružanju pomoći i podršci, kada govorimo o uslugama socijalne zaštite.

U opštini Ruma intervjui na teme socijalne zaštite, finansijskih mogućnosti i podrške u JLS, zdravstvene zaštite, mogućnosti obrazovanja i zaposlenja, sa posebnim naglaskom na sakupljačima otpada, vođeni su na sastancima sa predstavnikom opštinske uprave, odeljenja za lokalni ekonomski razvoj, zdravstvenom medijatoricom, predstavnikom JKP „Komunalac“, koordinatorkom za romska pitanja, predstavnicom Udruženja Roma, DZ, porodičnom asistentkinjom i predstavnikom ustanove „Solidarnost“ (partner CSR). Aktivno učešće na sastancima uzelo je 14 učesnika, 10 žena i četvorica muškaraca.

Aktivnosti u sektoru socijalne zaštite

Kroz razgovor sa predstavnikom ustanove „Solidarnost“, koja je pružalac usluga socijalne zaštite, ističe se da usluga **dnevni boravak** (za decu i mlade) postoji, ali je u procesu licenciranja i broji oko 40 korisnika sa tendencijom rasta. Istovremeno postoji i **Klub za lica sa smetnjama u razvoju** koja prelaze starosnu granicu za uslugu dnevni boravak, a koja iznosi 26 godina. Usluga **pomoć u kući** je najmasovnija usluga i broji oko 220 korisnika. **Lični pratilac deteta** broji 24 korisnika i ova usluga je licencirana. Postoji alternativna usluga koja se zove **personalno-pedagoška podrška u obrazovanju** „koja je kombinacija personalnog i pedagoškog asistenta“, kako navodi predstavnik ustanove „Solidarnost“, i trenutno broji 35 korisnika. Prednost pomenute usluge jeste u tome što pored praćenja dece, **personalno-pedagoška**

podrška obezbeđuje i prisustvo asistenata na nastavi, tako da je deci omogućeno i olakšano praćenje nastave. **Svratište** ne postoji, ali se navodi da uz pomoć drugih aktera postoji namera da se licencira jedna slična usluga: „**sigurni kutak**“. Ovom uslugom biće obuhvaćena ona lica koja se češće nalaze u kriznim situacijama (napuštanje porodice, sukob sa zakonom) na period duži od jednog dana. **Personalna asistencija za odrasle osobe sa invaliditetom** trenutno ne postoji, i ističe se kako do sada nije postojalo interesovanje za pomenutu uslugu. Međutim, primetno je povećanje potencijalnog broja (10–15) korisnika, pa stoga i potrebe za ovom uslugom. Istovremeno postoji i potreba za uspostavljanjem usluge **stanovanje uz podršku za mlade koji izlaze iz sistema socijalne zaštite**, kao i za odrasle osobe sa invaliditetom. Usluga **savetovališta** postoji i ona obuhvata brak i porodicu, a takođe i maloletna lica. Važno je napomenuti da navedene usluge socijalne zaštite pokrivaju celokupnu teritoriju opštine Ruma.

Ističe se da će biti potrebno zapošljavanje dodatnog stručnog kadra kada usluge koje su u procesu dobijanja dozvole budu aktivirane i funkcionalne. Dodaje se i to da postoji odlična saradnja između svih aktera koji su važni za pružanje usluga socijalne zaštite.

Finansijske mogućnosti i podrška

Predstavnici opštine Ruma navode da postoji aktuelni **Plan razvoja** do 2030. godine. Takođe, navodi se i da postoji socijalno stanovanje, ali su svi kapaciteti već popunjeni. Kako romska koordinatorka navodi, „već sada postoje četiri porodice koje nemaju rešeno pitanje stanovanja“. Postoji podrška za energetski ugroženog kupca – grejanje i struja. Obaveštavanje građana oko usluga i prava socijalne zaštite vrši se preko društvenih mreža, lokalnih medija, kao i terenskog rada.

Specijalizovani programi namenjeni posebno osetljivim grupama

Romska koordinatorka, kao i predstavnici opštine Ruma, navode da postoji lokalni Akcioni plan koji je namenjen romskoj populaciji. Ne postoje posebni programi namenjeni ženama i deci koji pripadaju socijalno ugroženim grupama.

Zdravstvena zaštita

Predstavnica DZ prepoznaje maloletne trudnice kao najučestaliju ranjivu grupu. Važno je napomenuti da postoji odlična saradnja sa CSR. Istovremeno, redovno se organizuju preventivni zdravstveni pregledi – uglavnom za opštu populaciju. Građani se o zdravstvenim uslugama najviše obaveštavaju terenskim putem, dok je takođe celokupna teritorija opštine Ruma pokrivena zdravstvenim uslugama – koriste se mobilni timovi i ambulante. Ističe se da je najveći deficit u **ljudskim resursima**, a naročito nedostaju **pedijatri**.

Mogućnosti obrazovanja

Kada govorimo o podršci obrazovanju dece i mladih, bitno je napomenuti da opština Ruma stipendira studente, kao i da dodeljuje besplatne udžbenike. Takođe, postoji i besplatan prevoz na teritoriji opštine za sve učenike u kategoriji ranjivih grupa koji redovno pohađaju osnovno i srednje obrazovanje. Pored toga, kao važna usluga ističe se i besplatan vrtić. Pri OŠ „Ivo Lola Ribar“ u opštini Ruma postoji i dnevni boravak za decu gde su obezbeđeni obroci, kao i pedagoški asistenti.

Broj romske dece koja upisuje srednju školu znatno varira. Romska koordinatorka navodi kako je u jednoj školskoj godini bilo upisano 84 dece, a već u narednoj 47. Važno je napomenuti da veliki postotak romske dece završava srednju školu. Postoji i večernja škola koja nudi mogućnost završetka osnovne škole za one koji su prevremeno napustili sistem obrazovanja.

Kada su u pitanju preferencije romske dece po pitanju obrazovanja, navodi se da najčešće upisuju Tehničku školu, a neki od atraktivnih smerova su: bravar, automehaničar, električar, mašinski tehničar za kompjutersko konstruisanje. Interesovanje vlada i za upis u Saobraćajnu školu. U planu je, i uskoro bi trebalo da se realizuje saradnja sa Tehničkim fakultetom iz Novog Sada, dok se vode pregovori oko otvaranja Više škole ili ogranka fakulteta Tehničkih nauka. Sa realizacijom navedenih projekata očekuje se zaposlenje od preko 3.000 ljudi. Stoga predstavnici opštine Ruma navode da će postojati velika potreba za stručnim kadrom.

Zaposlenje

Kada su u pitanju pripadnici romske populacije, ugovori na koje su prijavljeni jesu najčešće privremeno-povremeni poslovi. Predstavnik Udruženja „Solidarnost“ ukazuje na problem da i nesigurno zaposlenje za posledicu ima gubitak prava na socijalnu pomoć, čak i nakon okončanja ugovora o radu. CSR, iako ima dovoljan broj stručnog kadra, ima problem sa starosnim granicama, jer se očekuje da veliki broj zaposlenih ode u penziju. Stoga, postoji deficit u prilivu mlađih saradnika. Predstavnici opštine Ruma navode da postoje programi prekvalifikacije i dokvalifikacije.⁴

Posebni programi za Rome

Kroz razgovor sa romskom koordinatorkom zaključuje se da do sada nisu postojali posebni programi zapošljavanja Roma. Sagovornica dodaje da se NSZ nije često obraćala romskim koordinatorima u vezi sa zaposlenjem pripadnika romske populacije.

⁴ Sastanak sa predstavnicima Nacionalne službe za zapošljavanje nije bio održan, stoga su i nepotpuni podaci o aktuelnim planovima zapošljavanja, kao i o programima dokvalifikacije i prekvalifikacije.

Sakupljači otpada

Na teritoriji opštine Ruma postoji oko 17 deponija, i većinom su nesanitarnog tipa. Usled sprečenosti direktora JKP „Komunalac“, Ruma, razgovoru je prisustvovao rukovodilac gradske čistoće. Sagovornik navodi da postoji deficit radne snage u okviru gradske čistoće, dok ne može sa sigurnošću da govori o JKP „Komunalac“ i eventualnoj potrebi zapošljavanja dodatne radne snage. Romska koordinatorka, kao i predstavnici opštine Ruma, procenjuju da na deponijama na teritoriji Rume postoji oko 30–40 porodica koje se bave sakupljanjem otpada.

Potrebe porodica sakupljača otpada

Na osnovu prikupljenih podataka od strane porodične asistentkinje, na teritoriji opštine Ruma postoje **tri porodice** koje se bave sakupljanjem otpada i koje imaju **14 članova**. Ispitivanje njihovih potreba vršeno je neposrednim posmatranjem i boravkom u domaćinstvu, i sprovođenjem unapred pripremljenih intervjua sa svakim od članova domaćinstva.

Struktura domaćinstava i uslovi stanovanja

Na teritoriji opštine Ruma evidentirane su tri porodice sa 14 članova koji se u većoj ili manjoj meri bave sakupljanjem otpada. Nosioци ovih domaćinstava navode da su radno sposobni, ali i radno angažovani. U dva domaćinstva žive samohrani roditelji sa po četvoro dece, dok je treće domaćinstvo u kategoriji vanbračni par sa troje dece. Sva tri domaćinstva su romske nacionalnosti, pravoslavne veroispovesti. Dodatno, nijedan punoletni član domaćinstava nije povratnik po readmisiji.

Dve porodice žive u gradskom naselju, u zgradama jednorodničkog stanovanja, dok treća porodica živi na selu, u nenamenskom (prilagođenom) objektu nestambene strukture. Nosioци dva domaćinstva potvrđuju da su vlasnici objekata u kojima žive, dok treća sagovornica ukazuje na to da nije ni vlasnica niti zakupac, ne specificujući tačno status u odnosu na nekretninu. U dva domaćinstva je sprovedena voda i struja, postoji većina potrebnog nameštaja i bele tehnike, kao i automobil (u jednoj porodici), dok u trećem domaćinstvu ne postoji struja, niti više namenskih prostorija, dok postoji samo osnovni nameštaj. Dva domaćinstva redovno izmiruju račune za struju, dok u slučaju trećeg ne postoji podatak. Sva domaćinstva se greju na drva.

Prosečni mesečni prihod sva tri domaćinstva iznosi 86.000 RSD. Kao ključni izvori prihoda navode se: povremeni poslovi koje obavljaju članovi; poljoprivreda/vrtlarstvo; i materijalna primanja iz sistema socijalne zaštite. Navodi se da ukupni troškovi stanovanja u velikoj meri utiču na budžet domaćinstva, a najveći mesečni trošak predstavljaju: ishrana, školovanje dece i izmirivanje dugova. Sagovornici navode da teško ili veoma teško uspevaju da podmire sve neophodne troškove.

Ostvarena socijalna prava i usluge – posed ličnih dokumenata

Svi punoletni članovi domaćinstava imaju ličnu kartu i overenu zdravstvenu knjižicu. Pojedinačni članovi tri domaćinstva ostvaruju sledeća prava i usluge: roditeljski i dečiji dodatak, novčanu socijalnu pomoć, pravo na narodnu kuhinju, besplatne udžbenike za učenike i besplatnu užinu za učenike. Sagovornici navode da stambeni prostor nema dovoljno dobre energetske uslove usled niskih primanja i male energetske efikasnosti objekta (loša izolacija, slaba stolarija). Nijedna od porodica nema status energetske ugroženog kupca.

Dve od tri porodice se uopšte ne informišu kada su u pitanju usluge i prava socijalne zaštite, zdravstvo, kao i mogućnosti drugih beneficija, dok se treća porodica informiše preko medija i javnih glasila (TV, novine, internet).

Mapiranje i kontekstualizacija životnih uslova i ostvarenih socijalnih prava i usluga odraslih članova domaćinstva koji su radno sposobni (od 15 do 65 godina)

Pored nosilaca domaćinstava, postoje i tri člana domaćinstava koji su radno sposobni. U različitim domaćinstvima tri člana su bez formalnog obrazovanja, dok je kod ostalih najviši završeni stepen obrazovanja završena osnovna škola ili manje. Tri osobe navode da koriste oba pisma (čitaju i pišu), kao i da vladaju osnovnim matematičkim operacijama. Jedna osoba teško čita i piše, dok dve osobe ne znaju da čitaju i pišu.

Veštine, odnosno kvalifikacije koje sagovornici poseduju, a koje nisu stečene formalnim obrazovanjem, jesu: upotreba interneta, rad na računaru i zanatski poslovi (šivenje, građevinski, stolarski i mehaničarski poslovi). Četiri osobe navode da koriste tzv. pametni telefon, dok dve osobe ukazuju na to da umeju da koriste ali nemaju sopstveni telefon. Na pitanje da li se bave sakupljanjem otpada, sagovornici odgovaraju potvrdno (povremeno, skoro redovno i redovno). Radni status sagovornika potpada pod status: nezaposleni (na evidenciji NSZ), nezaposleni – van tržišta rada ali povremeno rade za nadnicu, sezonski radnik. Kao najredovniji izvor finansijskih prihoda, sagovornici navode novčanu socijalnu pomoć i druga materijalna primanja; dnevnicu (zarada svakog meseca); i povremene dnevnicu (neredovna zarada).

Stavovi o ulasku u zadrugu sakupljača među sagovornicima su podeljeni. Potencijalni poslovi za koje bi sagovornici bili zainteresovani, ukoliko budu postojali programi dokvalifikacije i prekvalifikacije, su: krojač/ica, proizvodnja hrane, nameštaja, mehaničarski i građevinski poslovi, taksista, operater na CNC mašini. Troje sagovornika navode da im pohađanje obuke, kroz program dokvalifikacije i prekvalifikacije, ne bi predstavljalo problem. Kod ostalih ispitanika osnovna prepreka u pohađanju obuke predstavlja obezbeđivanje prihoda za izdržavanje domaćinstva.

Svi članovi domaćinstava imaju zdravstvenu knjižicu, međutim, kod dvoje sagovornika zdravstvena knjižica nije overena već duže vreme. Dodatno, zdravstveno osiguranje se obezbeđuje preko NSZ. Jedan od šest sagovornika ima izabranog lekara, dok se odlasci kod lekara dešavaju retko ili nikad. Karakteristično je i to da nijedan od sagovornika ne odlazi kod stomatologa. Takođe, sagovornice navode kako ne idu redovno na ginekološki pregled. Sagovornici svoje opšte zdravstveno stanje ocenjuju najvišom ocenom.

Potrebe i ostvarena socijalna prava i usluge članova domaćinstva koji nisu radno sposobni ili su 65+ godina starosti

Među ispitanicima nema odraslih osoba koje nisu radno sposobne ili su 65+ godina starosti.

Mapiranje potreba dece u domaćinstvu

U okviru tri domaćinstva ima ukupno osmoro dece – četiri u jednoj porodici (uzrasta od 11 do 15 godina), troje u drugoj porodici (uzrasta od 6 do 13 godina) i jedno dete u trećoj porodici (uzrasta 13 godina). Sedmoro od osmoro dece pohađa osnovnu školu, dok jedno dete pohađa srednju školu (smer kuvar). Deca u većini slučajeva redovno pohađaju školu, sa povremenim izostancima. U jednoj porodici kao najčešći razlog navode veliku udaljenost škole. Kada govorimo o veštinama i znanjima koje deca poseduju, naglašava se znanje stranog jezika (engleski), rad na računaru, korišćenje interneta, i veštine u sportovima.

Deca u dva domaćinstva imaju overenu zdravstvenu knjižicu, izabranog lekara, posećuju stomatologa i ginekologa (u slučaju jedne adolescentkinje). Sa druge strane, deca u trećoj porodici nemaju overenu zdravstvenu knjižicu, izabranog lekara, niti idu kod stomatologa na redovne preglede.

Komentar porodične asistentkinje je da nema vidljivog rizika od zanemarivanja, zlostavljanja ili zloupotrebe dece.

Zaključak

Prema zvaničnim podacima Republičkog zavoda za statistiku Republike Srbije (RZS), opština Ruma ima **48.621** stanovnika od čega **1.372** romskog porekla. Procena je da broj sakupljača otpada iznosi oko 30–40 porodica, kao i da postoji oko 17 deponija koje su većinski nesanitarnog tipa.

U opštini Ruma postoji **Plan razvoja (do 2030. godine)**, takođe postoji i Akcioni plan koji obuhvata romsku populaciju i tiče se stanovanja. Posebni programi za osnaživanje i zaposlenje koji bi uključivali osobe romske nacionalnosti ne postoje, kao ni uspostavljena veza NSZ i romskih koordinatora. Plan upravljanja čvrstim otpadom trenutno ne postoji.

Prepoznate ranjive grupe su: **deca, maloletna lica i mladi.**

Usluge socijalne zaštite organizovane u opštini su: **dnevni boravak, lični pratilac deteta, pomoć u kući, savetovalište**. Alternativne usluge socijalne zaštite koje postoje su: **klub za lica sa smetnjama u razvoju, personalno-pedagoška podrška u obrazovanju**. Usluge socijalne zaštite za kojima postoji potreba su: **svratište, personalna asistencija za odrasle osobe sa invaliditetom, kao i stanovanje uz podršku za mlade koji izlaze iz sistema socijalne zaštite**. Pored usluga socijalne zaštite, opština Ruma pruža i socijalnu i finansijsku pomoć, u vidu stipendiranja studenata, dodeljivanja besplatnih udžbenika, besplatnog prevoza na teritoriji opštine za sve učenike u kategoriji ranjivih grupa koji redovno pohađaju osnovno i srednje obrazovanje.

Mogućnosti obrazovanja u opštini Ruma jesu redovno i vanredno školovanje. Postoji večernja škola koja nudi mogućnost završetka osnovne škole za one koji su prevremeno napustili sistem obrazovanja. Takođe, veliki procenat romske dece završava srednju školu, iako taj broj varira. Imajući u vidu potrebe tržišta, ističe se najveća potreba za tekstilnim radnicima.

U opštini Ruma se vode pregovori oko otvaranja Više škole ili ogranka fakulteta Tehničkih nauka, i ukoliko realizacija bude uspešna očekuje se otvaranje radnih mesta za preko 3.000 ljudi. U CSR trenutno postoji dovoljan broj stručnog kadra, međutim, postoji problem sa starosnim granicama jer će u perspektivi veći broj zaposlenih otići u penziju, bez zaposlenja dodatnog stručnog kadra. Navodi se da u opštini Ruma postoje programi prekvalifikacije i dokvalifikacije.

Postoji dodatna potreba za zaposlenjem nove radne snage u sektoru gradske čistoće u okviru JKP „Komunalac“.

Na osnovu sprovedenog terenskog istraživanja i pribavljenih podataka od strane porodične asistentkinje, na teritoriji opštine Ruma postoje tri porodice sa 14 članova koji se u većoj ili manjoj meri bave sakupljanjem otpada. Nosioci ovih domaćinstava navode da su radno sposobni, ali i radno angažovani. Zajedničko svim domaćinstvima jeste da ukupni troškovi stanovanja u velikoj meri utiču na budžet domaćinstva, a najveći mesečni trošak predstavljaju: ishrana, školovanje dece i izmirivanje dugova. Sagovornici navode da teško ili veoma teško uspevaju da podmire sve neophodne troškove. Dodatno, stambeni prostori porodica nemaju dovoljno dobre energetske uslove usled niskih primanja i male energetske efikasnosti objekata.

Potencijalni poslovi za koje bi sagovornici bili zainteresovani, ukoliko budu postojali programi dokvalifikacije i prekvalifikacije, su: krojač/ica, proizvodnja hrane, nameštaja, mehaničarski i građevinski poslovi, taksista, operater na CNC mašini. Osnovna prepreka u pohađanju obuke, kroz program dokvalifikacije i prekvalifikacije, predstavlja obezbeđivanje prihoda za izdržavanje domaćinstva.

Najčešći razlog neredovnog pohađanja škole, kada govorimo o deci, jeste velika udaljenost škole. Komentar porodične asistentkinje je da nema vidljivog rizika od zanemarivanja, zlostavljanja ili zloupotrebe dece.

GRAD SREMSKA MITROVICA

Prema zvaničnim podacima Republičkog zavoda za statistiku Republike Srbije (RZS), grad Sremska Mitrovica ima **72.580** stanovnika. Prema Popisu stanovništva 2022. godine (RZS), prosečna starost stanovništva u gradu Sremskoj Mitrovici iznosi **44.57** godina. Grad se prostire na **762 km²** i broji **26** naselja. Prema popisu, broj lica koja se izjašnjavaju kao pripadnici romske populacije iznosi **1.328**.

Među ranjivim grupama na teritoriji grada Sremske Mitrovice izdvajaju se: **nekvalifikovana radna snaga, starija lica, Romi, osobe sa invaliditetom i mladi.**

Na osnovu svakodnevnih terenskih obilazaka, sagovornici naročito ukazuju na potrebe za podrškom osobama sa invaliditetom i starijim licima. Naglašava se da ne postoji niko ko bi brinuo o ovim licima, a naročito o osobama koje žive u ruralnim područjima.

U gradu Sremskoj Mitrovici intervjui na teme socijalne zaštite, finansijskih mogućnosti i podrške u JLS, zdravstvene zaštite, mogućnosti obrazovanja i zaposlenja, sa posebnim naglaskom na sakupljačima otpada, vođeni su na sastancima kojima su prisustvovali predstavnici: NSZ, filijala Sremska Mitrovica, DZ, CSR, porodična asistentkinja, škole za osnovno i srednje obrazovanje dece i omladine sa posebnim potrebama „Radivoj Popović“, Gradske uprave za obrazovanje i Gradske uprave za socijalnu zaštitu. Aktivno učešće na sastancima uzelo je 13 učesnika, 10 žena i trojica muškaraca.

Aktivnosti u sektoru socijalne zaštite

U razgovoru sa predstavnicima grada Sremske Mitrovice o trenutnim kapacitetima usluga socijalne zaštite i eventualnim potrebama za proširenje usluga, navedeno je: (1) da je **socijalno stanovanje** vrlo dobro organizovana i dostupna usluga u gradu Sremskoj Mitrovici; (2) da je izuzetno razvijena usluga **pomoć u kući**, koja je i besplatna za sve korisnike. Usluga je podeljena tako što CSR obuhvata starija lica, dok grad obuhvata decu sa smetnjama u razvoju. Kapaciteti grada dozvoljavaju da se ova usluga sprovodi do dva puta nedeljno; (3) u gradu postoji **60 ličnih pratilaca**, sa potrebom za širenjem ove usluge; (4) da usluga **dnevni boravak** (za decu, mlade i odrasle osobe sa smetnjama u razvoju i invaliditetom) trenutno broji 35 korisnika sa tendencijom konstantnog priliva novih korisnika; (5) organizovan je i **prevoz učenika ka i od škola** i ovom uslugom je obuhvaćen grad Sremska Mitrovica, kao i okolna naselja koja pripadaju gradu. Ukazano je na to da se razmatra koncept **registrovanja socijalnog preduzetništva**, sa ciljem da se povežu usluge socijalne zaštite i postojeći smerovi u srednjim školama.

Pored standardnih usluga socijalne zaštite, grad izlazi i sa predlozima alternativnih usluga ili zanimanja, i jedna od njih je i **roditelj – negovatelj**. Usluga je specifična za ovu lokalnu sredinu i nastala je iz potrebe za finansiranjem onih roditelja čije/a dete/deca nisu u sistemu socijalne zaštite, a koji nemaju stalno zaposlenje zbog celodnevne nege deteta. Još jedna alternativna usluga specifična za ovaj grad je **inkluzivno dvorište** koje je dopuna tretmana za decu koja su korisnici usluga. Organizovana je i usluga **porodično orijentisane rane intervencije**. Takođe, postoji i **razvojno savetovalište** u okviru doma zdravlja kome korisnici mogu da se obrate u vezi sa temama o braku i porodici. Pri CSR postoji i **Kancelarija za smanjenje siromaštva**.

Usluga **predah smeštaja** trenutno ne postoji usled nedostatka kapaciteta, međutim predstavnici grada naglašavaju da je u vidu adaptiranje novih prostorija, kako bi se ova usluga u potpunosti koristila, jer već sada postoji velika potreba za ovom uslugom. Sagovornici ukazuju i na sve veću potrebu za uslugom **prihvatište** (naglasak je na starijim licima). Usluge **personalna asistencija za odrasle osobe sa invaliditetom i stanovanje uz podršku za mlade koji se osposobljavaju za samostalan život** ne postoje, ali postoje potencijalni/zainteresovani korisnici za pomenute usluge. Sagovornici navode i to da je u perspektivi ponovno aktiviranje usluge **stanovanje uz podršku za mlade**. Istovremeno, ukazuje se na nedostatak pokrivenosti celokupne teritorije sa postojećim uslugama socijalne zaštite, a kao razlog se navode nedovoljni ljudski resursi potrebni da se adekvatno pokrije cela teritorija grada, odnosno sva seoska naselja koja gravitiraju ka gradu Sremskoj Mitrovici.

Finansijske mogućnosti i podrška

Predstavnici JLS navode da je usvojen **Plan razvoja grada Sremska Mitrovica za period 2023–2030. godina**. Dodatno, kako kažu, postoji i srednjoročni plan razvoja koji je aktivan za period 2023–2025. godina. U pogledu mehanizama koje koristi grad radi finansiranja usluga socijalne zaštite, sagovornici kažu da se iz budžetskih sredstava izdvajaju posebna sredstva u cilju pokrivanja finansijskih troškova za operaciju dece. Finansiranje usluga socijalne zaštite uglavnom se obavlja iz budžeta grada, ali kako se navodi, postoji tendencija okretanja ka projektnom finansiranju. Dodatno, postoje i organizacije civilnog društva koje se bave društveno osetljivim grupama, kao i rodnom ravnopravnošću – navodi se oko 20 udruženja. Kako je već rečeno, grad većinski učestvuje u pokrivanju troškova pomenutih usluga, stoga su sve usluge koje su dostupne građanima, besplatne.

Specijalizovani programi namenjeni posebno osetljivim grupama

Postoji **lokalni Akcioni plan namenjen Romima i Romkinjama** koji obuhvata stanovanje, zdravstvenu i socijalnu zaštitu. Pomenuti lokalni Akcioni plan donet je 2019. i traje do 2025. godine. Predstavnici grada nisu sa sigurnošću mogli da potvrde da li postoji lokalni Akcioni plan za mlade, i uputili su na dalju proveru. Uvid u

dokumente gradske uprave za kulturu i sport, kao i Plan razvoja grada Sremska Mitrovica, ukazuju na to da trenutno ne postoji lokalni Akcioni plan za mlade.

Zdravstvena zaštita

U sklopu zdravstvene zaštite građana, ali sa posebnim naglaskom na ranjive grupe, predstavnici DZ ističu da je potreban socijalni radnik u pružanju efikasnije podrške osobama koje pripadaju ranjivim grupama. Pored navedenog, potrebno je nabaviti i nekoliko ambulansnih vozila, jer postojeći broj nije dovoljan za efikasno pokrivanje teritorije grada. Deficit se takođe ogleda i u nedovoljnom broju lekara i medicinskih sestara. Preventivni pregledi se sprovode više puta godišnje, dok se obaveštavanje građana vrši putem lokalnih medija, kao i terenskih poseta. Predstavnici grada dodaju da se na teritoriji grada Sremske Mitrovice ne vrše stomatološki pregledi i slične intervencije za decu sa smetnjama u razvoju, već se ona dalje upućuju u Beograd ili Novi Sad.

Mogućnosti obrazovanja

Predstavnica škole za osnovno i srednje obrazovanje „Radivoj Popović“⁵ navodi kako za sada nemaju potrebu za dodatnim kadrovima u vidu psihologa i pedagoga. Uz to se dodaje da postoji vrlo dobra saradnja sa CSR, NSZ i JLS. Takođe se ističe da postoji veoma mala zainteresovanost za zanimanja pokrivena dualnim obrazovanjem. Kao primer navodi se da postoji realna potreba za zanimanjem – mesar, ali se za to zanimanje niko ne prijavljuje. Zanimanja kao što su bravari ili pekari ocenjuju se kao nepopularna. Problem jeste i to što škole konstantno moraju da kreiraju nove programe za nova zanimanja, jer će se u suprotnom škola ugasiti. Stručne škole i zanimanja imaju izuzetno nizak priliv novih đaka, dok su najveća interesovanja u oblasti tehničkih, mašinskih inženjera, kao i programera. Trenutno atraktivno zanimanje jeste pedijatrijska sestra. Sagovornica ukazuje na to da u školi postoje planovi i programi prekvalifikacije i dokvalifikacije.

Zaposlenje

Plan i program zapošljavanja povezuje se sa nacionalnim planom i postoje izdvojena sredstva iz budžeta za njegovo sprovođenje. Dalje, predstavnica NSZ navodi kako objektivno postoji potreba za tehničkim i strukovnim zanimanjima, ali realan problem jeste što te poslove niko ne želi da radi. Sagovornica navodi kako za trenutno deficitarne poslove postoje obuke uz koje bi polaznici vrlo lako mogli da pronađu posao. Naglašava se i to da postoji više slobodnih mesta nego samih lica na evidenciji službe za zapošljavanje. Zanimanja koja su deficitarna jesu: **frizeri, moleri,**

⁵ Škola za osnovno i srednje obrazovanje „Radivoj Popović“ u Sremskoj Mitrovici bavi se vaspitanjem, obrazovanjem, stručnim osposobljavanjem i pružanjem različitih vidova psihosocijalne podrške kako dece i omladine sa posebnom potrebom za društvenom podrškom, tako i njihovih porodica.

zidari, automehaničari, tesari. Navodi se da postoji dobra saradnja sa CSR, ali i ostalim akterima koji pružaju usluge socijalne zaštite.

Istovremeno, ne postoje posebni programi koji su usmereni ka ženama u cilju osnaživanja i podsticanja lokalnih i preduzetničkih inicijativa.

Posebni programi za Rome

Sagovornici navode kako ne postoje specifični programi i planovi za zaposlenje kada govorimo o pripadnicima romske nacionalnosti.

Sakupljači otpada

Predstavnici grada, kao i CSR, pominju da postoji šest porodica koje su sakupljači otpada. Međutim, neformalna saznanja predstavnika grada ukazuju na to da je broj porodica veći od naznačenog. Na teritoriji grada Sremske Mitrovice postoji reciklažno dvorište, kao i reciklažna ostrva, u cilju smanjenja broja nesanitarnih deponija, dok je trenutno aktivna jedna regionalna deponija za odlaganje otpada.⁶ Dokumenti zaštite životne sredine pokazuju da postoji lokalni Plan za upravljanje otpadom koji je aktivan za period od 2023. do 2033. godine.

Potrebe porodica sakupljača otpada

Na osnovu prikupljenih podataka od strane porodične asistentkinje, na teritoriji grada Sremske Mitrovice postoji **šest porodica** koje se u većoj ili manjoj meri bave sakupljanjem otpada i koje ukupno broje **29 članova**. Ispitivanje njihovih potreba vršeno je neposrednim posmatranjem i boravkom u domaćinstvu, i sprovođenjem unapred pripremljenih intervjua sa svakim od članova domaćinstva.

Struktura domaćinstava i uslovi stanovanja

Polovina od šestoro anketiranih je radno sposobna, a radno angažovana je samo jedna osoba. Struktura domaćinstava je heterogena: jedna porodica je višegeneracijskog tipa, dve su višegeneracijske, a tri porodice čine bračni parovi sa decom. Svi nosioci domaćinstava su romske nacionalnosti. Četvoro sagovornika navode da niko od članova nije povratnik po readmisiji, u jednoj porodici su svi članovi povratnici po readmisiji, dok su u jednoj porodici to samo dve osobe.

Dvoje od šestoro sagovornika žive u ruralnom naselju/selu, a ostali stanuju u gradu. Dve porodice stanuju u nenamenski građenim (adaptiranim) objektima, dok četiri porodice žive u zgradama jednoporodičnog stanovanja. Petoro od šestoro sagovornika su vlasnici objekta u kojem stanuju, dok jedna porodica navodi da je predala zahtev gradskoj upravi u vezi sa identifikacijom vlasništva nad nekretninom. Tri od šest objekata su evidentirani u katastru.

⁶ Sastanak sa predstavnicima JKP nije održan, stoga i nedostatak dodatnih podataka o neformalnim sakupljačima otpada, kao i o lokalnom planu upravljanja otpadom.

Kada imamo u vidu uslove stanovanja, tri porodice imaju substandardne uslove: iako postoje struja i voda, nemaju kupatilo, niti osnovni nameštaj i belu tehniku. Ostale porodice navode da skromno žive, da imaju sprovedenu struju, vodu i većinu potrebnog nameštaja i bele tehnike. Svi sagovornici navode da redovno izmiruju račune za struju. Sva domaćinstva se greju na drva. Ukupni mesečni prihodi koje sagovornici prijavljuju variraju od 10.000 do 40.000 RSD, a broj članova koji ostvaruju prihode su po dvoje u slučaju četiri porodice, a po jedan u slučaju dve porodice. Najčešći izvori prihoda su povremeni poslovi, zatim zarade iz redovnog radnog odnosa, kao i materijalna primanja iz sistema socijalne zaštite. Svi sagovornici se slažu da troškovi stanovanja u velikoj meri utiču na budžet domaćinstva, a tome najviše doprinose izdaci za grejanje, ishranu, odeću, obuću i lekove. Takođe, domaćinstva teško ili veoma teško uspevaju da izmire sve troškove trenutnim iznosima mesečnih primanja.

Ostvarena socijalna prava i usluge – posed ličnih dokumenata

Svi (punoletni) članovi domaćinstava imaju ličnu kartu i overene zdravstvene knjižice. Jedino pravo/usluga koje porodice ostvaruju jeste dečiji dodatak. Energetsku situaciju domaćinstva ocenjuju kao nepovoljnu, a glavni razlozi za takvu ocenu su niska i nesigurna primanja. Nijedan sagovornik nema status energetski ugroženog kupca. Najčešći oblik informisanja u vezi usluga i prava socijalne zaštite i drugih beneficija jeste putem medija, javnih glasila (TV, novine, internet) i preko rodbine i prijatelja.

Mapiranje i kontekstualizacija životnih usluga i ostvarenih socijalnih prava i usluga odraslih članova domaćinstva koji su radno sposobni (od 15 do 65 godina)

Ukupno šesnaest članova u šest domaćinstava su radno sposobni, od toga dve osobe su radno angažovane. Četiri osobe u različitim domaćinstvima nemaju završeno formalno obrazovanje, njih deset ima završenu osnovnu školu ili manje, jedna osoba ima završenu osnovnu školu za obrazovanje odraslih, dok jedna osoba ima završenu srednju trogodišnju školu i zvanje frizer. Najveći broj osoba koje nemaju formalno obrazovanje ili imaju završenu osnovnu školu ili manje, ukazuje na to da koriste oba pisma bez poteškoća, kao i da vladaju osnovnim matematičkim operacijama, dok manji broj prijavljuje poteškoće u čitanju i pisanju. Devet osoba nema drugih veština ili kvalifikacija stečenih van formalnog obrazovanja, četiri osobe navode da znaju da koriste računar i internet, dok tri osobe imaju vozačku dozvolu B kategorije. Slično je i sa korišćenjem tzv. pametnog telefona, devet osoba koristi i ima mobilni telefon, četiri osobe ne umeju da ga koriste, dok tri osobe umeju da koriste, ali nemaju sopstveni mobilni uređaj.

Na pitanje o prikupljanju otpada, devet osoba odgovara potvrdno, šest osoba navodi da se ne bavi time, dok jedna osoba ostaje suzdržana. Kada je reč o radnom statusu, četrnaest osoba ulazi u kategoriju nezaposlen, na evidenciji NSZ i sezonski radnik, dok su dve osobe zaposlene u privatnom sektoru kod poslodavca. Za većinu

sagovornika osnovni finansijski izvor je (neredovna) nadnica i roditeljski dodatak. Dodatno, većina sagovornika (11) ističe kako su zainteresovani za ulazak u zadrugu sakupljača. Zanimanja kojima bi se sagovornici bavili, kroz program dokvalifikacije i prekvalifikacije, jesu: frizer, moler, fasader, trgovac, ugostitelj, mehaničar, bravar, transport i skladištenje. Među sagovornicima, tri osobe navode da im pohađanje obuke ne bi predstavljalo problem, dok ostali kao glavne prepreke navode: finansijsko izdržavanje porodice, kućni poslovi, i zaposlenje.

Kako je već navedeno, svi članovi domaćinstava imaju overene zdravstvene knjižice, a najčešći osnov zdravstvenog osiguranja su NSZ i Republički fond za zdravstveno osiguranje (RFZO). Polovina sagovornika ima hronične bolesti koje se manifestuju kroz kardiovaskularne i endokrinološke bolesti, dok nijedna osoba ne specifikuje osnov ostvarivanja prava. Sve osobe imaju izabranog lekara i kod istog odlaze samo u slučajevima bolesti, dok stomatologa posećuje četvoro sagovornika. Tri od osam osoba ženskog pola odlazi na ginekološke preglede.

Potrebe i ostvarena socijalna prava i usluge članova domaćinstva koji nisu radno sposobni ili su 65+ godina starosti

Ukupno tri osobe u dva domaćinstva ulaze u navedenu kategoriju. Jedna od dve osobe ima overenu zdravstvenu knjižicu, dok treća osoba uopšte nema zdravstveno osiguranje. Jedna osoba obezbeđuje zdravstveno osiguranje preko RFZO, dok druga to čini preko penzionog fonda. Bitno je napomenuti i da je jedna osoba imala moždani udar i kao hroničnu bolest ima visok krvni pritisak, dok je druga osoba, osoba sa invaliditetom – gluva osoba. Nijedan od članova domaćinstava ne ostvaruje neka od prava i usluga. Jedan sagovornik navodi da je potpuno zavisn od brige i nege članova domaćinstva, dok je u slučaju druge osobe potrebna pomoć samo u nekim situacijama. Odlasci kod lekara su uslovljeni samo u slučaju bolesti. Zajedničko za sve tri osobe je i to da ne odlaze na stomatološke preglede.

Mapiranje potreba dece u domaćinstvu

U okviru pet domaćinstava ima ukupno devetoro dece – troje dece (godine uzrasta 6, 12, 16 godina), dvoje dece (godine uzrasta 2 i 4), dvoje dece (godine uzrasta 2 i 3), jedno dete (7 godina) i jedno dete (11 godina). Kada govorimo o obrazovnom statusu dece, u slučaju jedne porodice jedno dete pohađa srednju stručnu školu (smer negovatelj), drugo dete redovno pohađa osnovnu školu, a treće dete ne pohađa predškolsku ustanovu (kako se navodi trenutno nema mesta u predškolskoj ustanovi). U slučaju druge porodice nijedno dete ne pohađa predškolsku ustanovu. U trećem domaćinstvu jedno dete pohađa predškolsku ustanovu. U četvrtom domaćinstvu dete pohađa osnovnu školu. Za jednu porodicu nema dostupnih podataka.

Sva deca imaju overene zdravstvene knjižice. Komentar porodične asistentkinje je da nema vidljivog rizika od zanemarivanja, zlostavljanja ili zloupotrebe dece.

Zaključak

Prema zvaničnim podacima Republičkog zavoda za statistiku Republike Srbije (RZS), grad Sremska Mitrovica ima **72.580** stanovnika od čega **1.328** romskog porekla. Procena je da se oko šest porodica bavi sakupljanjem otpada. Na teritoriji grada Sremske Mitrovice postoji reciklažno dvorište, kao i reciklažna ostrva kako bi se smanjio broj nesanitarnih deponija. Dokumenti zaštite životne sredine pokazuju da postoji lokalni Plan za upravljanje otpadom od 2023. do 2033. godine.

U gradu Sremskoj Mitrovici postoji **Plan razvoja grada (2023–2033. godine)**, kao **srednjoročni plan razvoja (2023–2025. godine)**. Takođe, postoji i lokalni **Akcioni plan (2019–2025) namenjen Romima i Romkinjama**, koji obuhvata stanovanje, zdravstvenu zaštitu i socijalnu zaštitu. Trenutno ne postoji lokalni Akcioni plan za mlade.

U gradu Sremskoj Mitrovici prepoznate su ranjive grupe: **nekvalifikovana radna snaga, starija lica, Romi, osobe sa invaliditetom i mladi**.

Usluge socijalne zaštite organizovane u gradu Sremskoj Mitrovici su: **dnevni boravak, lični pratilac deteta, pomoć u kući, socijalno stanovanje, razvojno savetovaništvo**. Alternativne usluge socijalne zaštite koje postoje su: **roditelj – negovatelj, inkluzivno dvorište, porodično orijentisane rane intervencije**. Usluge socijalne zaštite za kojima postoji potreba su: **predah smeštaj, prihvatilište, personalna asistencija za odrasle osobe sa invaliditetom, stanovanje uz podršku za mlade koji se osposobljavaju za samostalan život, kao i stanovanje uz podršku za mlade**. Pored usluga socijalne zaštite, grad Sremska Mitrovica dodatno obezbeđuje i sredstva u cilju pokrivanja finansijskih troškova za operaciju dece.

Kada govorimo o obrazovanju, ne postoji potreba za dodatnim stručnim kadrom. Međutim, postoji veoma mala zainteresovanost za zanimanja pokrivena dualnim obrazovanjem. Postoji potreba za zanimanjem **mesar**, ali ne postoje zainteresovani. Slično je i sa zanimanjima **bravar i pekar**. Postoji dobra saradnja sa CSR, kao i NSZ.

U gradu Sremskoj Mitrovici ne postoji lokalni plan i program zapošljavanja, već se takvi programi povezuju sa nacionalnim planom zapošljavanja. Postoji velika potreba za tehničkim i strukovnim zanimanjima. Neka od zanimanja koja su deficitarna su: **frizeri, moleri, zidari, automehaničari, tesari**. Ne postoje posebni programi i planovi zaposlenja koji bi obuhvatali lica romske nacionalnosti.

Kao veliki problem ističe se nedovoljna pokrivenost teritorije grada Sremska Mitrovica uslugama socijalne zaštite. Razlog se vidi u nedovoljnim ljudskim resursima kako bi se adekvatno pokrila cela teritorija grada.

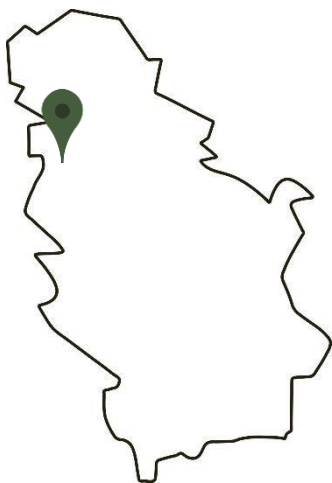
Na osnovu sprovedenog terenskog istraživanja i pribavljenih podataka od strane porodične asistentkinje, na teritoriji grada Sremska Mitrovica postoji šest porodica sa 29 članova koji se u većoj ili manjoj meri bave sakupljanjem otpada. Polovina

nosilaca domaćinstava je radno sposobna, dok je radno angažovana samo jedna od šest osoba. Dodatno, postoje dve porodice čiji su članovi povratnici po readmisiji.

Kada imamo u vidu uslove stanovanja, tri porodice izrazito teško žive, iako postoje sprovedene struja i voda, nemaju kupatilo, niti osnovni nameštaj i belu tehniku. Ostatak porodica prijavljuje skromne uslove za život, sprovedenu struju, vodu i većinu potrebnog nameštaja i bele tehnike. Najčešći izvori prihoda su povremeni poslovi, zatim plate i materijalna primanja iz sistema socijalne zaštite. Svi sagovornici se slažu da troškovi stanovanja u velikoj meri utiču na budžet domaćinstva, a tome najviše doprinose izdaci za grejanje, ishranu, odeću, obuću i lekove. Takođe, domaćinstva teško ili veoma teško uspevaju da izmire sve troškove trenutnim iznosima mesečnih primanja. Jedino pravo/usluga na koju porodice ostvaruju pravo jeste dečiji dodatak.

Za većinu sagovornika osnovni finansijski izvor je (neredovna) nadnica i roditeljski dodatak. Zanimanja kojima bi se sagovornici bavili, kroz program dokvalifikacije i prekvalifikacije, jesu: frizer, moler, fasader, trgovac, ugostitelj, mehaničar, bravar, transport i skladištenje. Kao glavne prepreke pohađanju obuka, u okviru programa dokvalifikacije i prekvalifikacije, sagovornici navode: finansijsko izdržavanje porodice i kućne poslove.

OPŠTINA ŠID

Prema zvaničnim podacima Republičkog zavoda za statistiku Republike Srbije (RZS), opština Šid ima **27.894** stanovnika od čega **190** romskog porekla. Prema podacima Popisa stanovništva 2022. godine (RZS), prosečna starost stanovništva u opštini Šid iznosi **45,72** godine. Opština se prostire na **687 km²** i sastoji se od **19** naselja u okviru teritorije.

Kao ranjive ili društveno osetljive grupe u opštini Šid prepoznaju se: **Romi, deca sa smetnjama u razvoju i deca socijalno ugroženih porodica**. Prema podacima Popisa stanovništva 2022. godine, zvaničan podatak pokazuje da postoji 190 osoba koje se izjašnjavaju kao pripadnici romske nacionalnosti.

Međutim, ono što i sagovornici ističu, jeste da ovaj broj varira i da je upitna njegova tačnost iz razloga što velika većina Roma ne želi da se izjašnjava kao pripadnik te etničke grupe. Budući i da ne postoji zakonska obaveza izjašnjavanja o nacionalnosti ili veroispovesti, taj broj je stoga upitan.

U opštini Šid intervjui na teme socijalne zaštite, finansijskih mogućnosti i podrške u JLS, zdravstvene zaštite, mogućnosti obrazovanja i zaposlenja, sa posebnim naglaskom na sakupljačima otpada, vođeni su na sastancima kojima su prisustvovali predstavnici: opštine Šid, DZ, CSR, porodični asistent, predstavnici OŠ „Sremski front“, OŠ „Branko Radičević“, Tehničke škole „Nikola Tesla“, JKP „Standard“, NSZ, filijala Šid, i Udruženja građana „Jezero“. Sastancima je prisustvovalo 18 učesnika, od kojih je bilo 13 žena i petorica muškaraca.

Aktivnosti u sektoru socijalne zaštite

Aktivne usluge socijalne zaštite u opštini Šid su: **lični pratilac deteta** (za kojom postoji sve veća potreba), **pomoć u kući** (za starija lica), kao i usluga **dnevni boravak** (za decu i mlade). Usluga pomoć u kući privremeno je prekinuta, međutim navodi se kako je u procesu licenciranja i uskoro se očekuje ponovno aktiviranje ove usluge. Kada govorimo o uslugama koje su najpotrebnije shodno broju trenutnih i potencijalnih korisnika, usluge dnevni boravak i pomoć u kući su u prvom planu. Postoji izražena potreba za pomenutim uslugama, i predstavnici opštine i CSR navode kako već sada potražnja premašuje trenutne kapacitete. Kroz projekte u saradnji sa Stalnom konferencijom gradova i opština (SKGO) planira se implementacija inovativne usluge **integralna podrška deci i mladima sa smetnjama u razvoju** koja obuhvata decu, njihove roditelje, kao i odrasle osobe.

U opštini Šid ne postoje usluge socijalno-psihološke podrške i usluge prevencije. Istovremeno, kada govorimo o potrebama institucija koje se bave pružanjem usluga socijalne zaštite, bitno je napomenuti da postoji velika potreba za stručnim

radnicima u CSR – socijalni radnik, psiholog. Predstavnicima opštine navode da ne postoje posebni programi koji bi uključivali osobe ženskog pola, već su to objedinjeni programi namenjeni ranjivim grupama uopšte.

Finansijske mogućnosti i podrška

Kada govorimo o podršci uslugama socijalne zaštite, ali i ranjivim grupama uopšte, koju obezbeđuje opština Šid, važno je napomenuti da postoje usluge **boravak u vrtiću, prevoz dece i prevoz studenata**, koje nisu isključivo povezane sa potrebama romske populacije. Pomenute usluge su namenjene opštoj populaciji. Istovremeno, briga za obrazovanjem podrazumeva program/uslugu prava na **besplatne udžbenike**, kao i **besplatnu ishranu**. Predstavnicima opštine navode da **lokalni Akcioni plan za mlade** postoji, međutim opština ne raspolaže omladinskim centrom ili klubom koji bi služio za okupljanje mladih. Socijalno stanovanje kao usluga ne postoji, dok je obezbeđena podrška za energetski ugroženog kupca.

Specijalizovani programi namenjeni posebno osetljivim grupama

Samo u slučaju stipendiranja đaka i studenata postoji poseban program koji ima za cilj olakšavanje dobijanja stipendija u slučaju studenata romske populacije. Takođe, predstavnici opštine Šid naglašavaju da je aktivan i jednogodišnji lokalni plan čija je tema rodna ravnopravnost, kojim je predviđena podrška teže zapošljivim kategorijama, i ženama u seoskim područjima, a koji podrazumeva podršku u započinjanju privatnog biznisa.

Zdravstvena zaštita

Predstavnicima DZ kaže da postoji manjak zaposlenih i pored stalnih konkursa NSZ. Ambulante postoje u svakom seoskom naselju i imaju najmanje jednog zaposlenog lekara. U opštini Šid se vrše i redovni preventivni zdravstveni pregledi o čemu su građani uredno obavješteni. Međutim, ukazuje se na to da se na preventivne zdravstvene preglede manje odazivaju osobe iz ranjivih grupa, iako se nadležni trude da kroz terenski rad, lokalna glasila, kao i internet portale, obavještavaju sve građane o tekućim uslugama. DZ ne pruža dodatnu zdravstvenu zaštitu za osobe koje su sakupljači otpada. Dodatna zdravstvena, odnosno preventivna zaštita, podrazumeva odgovarajuću odeću i opremu koja bi se dodeljivala sakupljačima otpada u cilju poboljšanja higijenskih i bezbednosnih uslova prilikom rada na nesanitarnoj deponiji.

Mogućnosti obrazovanja

Sagovornicima iz osnovnih i srednje škole kao posebno rizične ranjive grupe navode Rome i decu iz socijalno ugroženih porodica. Postoje programi tzv. individualnog obrazovnog plana za učenike sa invaliditetom i učenike migrante. Ukazuje se na problem ranog napuštanja školovanja, najčešće nakon završenog 7. razreda osnovne škole. Deca – migranti najčešće napuštaju školovanje. Prosvetni radnici

pohađali su prilagođene kurseve – obuke u okviru programa „Srpski kao strani jezik“. Postoje razlike između škola u pogledu procene da li su potrebni dodatni stručni kadrovi – psiholozi i pedagozi. U nekoliko škola ukazano je na sve veću potrebu za angažovanjem pedagoških asistenata i logopeda.

Sagovornici ističu dobru saradnju sa opštinom Šid i CSR. Kada govorimo o Tehničkoj školi, važno je napomenuti da do sada nije bila razvijena bliža saradnja sa NSZ.

Zaposlenje

U razgovoru sa predstavnikom NSZ o mogućnostima zaposlenja i promene postojećih zanimanja, rečeno je da se organizuju programi za prekvalifikaciju i dokvalifikaciju, ali da je zainteresovanost izuzetno niska. Znanje se prepoznaju kao sektor u kome postoji najveći prostor za zapošljavanje nove radne snage, a neki od profila koji nedostaju su: **pekari, ugostitelji, mašinski radnici, elektro struka, bravari, automehaničari, autoelektričari**. Kapaciteti privrednih preduzeća (uglavnom prehrambena i prerađivačka industrija) nisu veliki i zapošljavaju relativno mali broj radnika.

Posebni programi za Rome

Predstavnik NSZ navodi da ne postoje posebni programi koji su namenjeni romskoj populaciji, u cilju osnaživanja i podsticanja preduzetničkih kapaciteta, ili pak povećavanja broja zaposlenih.

Sakupljači otpada

Prema rečima sagovornice iz JKP „Standard“, Šid, oko desetak porodica sakuplja otpad sa deponije. Ovo je slobodna procena, budući da ne postoji zvaničan spisak tih ljudi. Rečeno je da postoji jedna privatna firma koja se bavi otkupljivanjem sekundarnih sirovina. Predstavnice opštine Šid i JKP „Standard“ kažu da postoji jedna nesanitarna deponija na kojoj se vrši prikupljanje otpada. U okviru projekta Regionalnog reciklažnog centra za upravljanje otpadom, predviđeno je da se formira reciklažno dvorište. Koncept reciklažnog dvorišta podrazumeva selektovanje jednog dela otpada koji će se zadržavati u opštini Šid u cilju prerade i distribucije, dok će se ostatak otpada slati u Regionalni reciklažni centar u Sremskoj Mitrovici. Sagovornica ocenjuje da za sada ne postoji potreba za dodatnom radnom snagom u JKP „Standard“. Kada Reciklažni centar i reciklažno dvorište budu pušteni u rad, procenjuje se da će biti potreba za novom radnom snagom. Predstavnica JKP „Standard“ navodi da će postojati potreba za građevinskim poslovima, bušenjem i brušenjem.

Potrebe porodica sakupljača otpada

Na osnovu prikupljenih podataka od strane porodičnog asistenta, na teritoriji opštine Šid postoje **četiri porodice** koje se bave sakupljanjem otpada i ukupno broje **33 člana** domaćinstava. Ispitivanje njihovih potreba vršeno je neposrednim

posmatranjem i boravkom u domaćinstvu i sprovođenjem unapred pripremljenih intervjuja sa svakim od članova domaćinstva.

Struktura domaćinstava i uslovi stanovanja

Kao što je navedeno, na teritoriji opštine Šid postoje četiri porodice sa ukupno 33 člana. Nosioци ovih domaćinstava navode da su radno sposobni, međutim nijedan sagovornik nije radno angažovan. Karakteristično za sva četiri domaćinstva jeste da nijedan član nije radno angažovan, dok je 17 osoba radno sposobno. Dve porodice ulaze u kategoriju proširene porodice, dok je jedna porodica višegeneracijska, a jednu čini bračni par sa decom. Dodatno, nijedan član domaćinstva nije povratnik po readmisiji.

Tri porodice žive u gradskom naselju, dok jedna porodica živi u ruralnom naselju/selu. Sve porodice žive u zgradama jednoporodičnog stanovanja (stambene kuće, objekti sa do dva zasebna stana), dok samo jedan nosilac domaćinstva prijavljuje da je vlasnik nekretnine. Dve porodice navode da imaju sprovedenu vodu i struju, imaju i okućnicu sa baštom za sopstvene potrebe, kao i većinu potrebnog nameštaja i bele tehnike. Sagovornik u jednoj porodici ukazuje da objekat nema vodu, dok postoji većina nameštaja i bele tehnike. Treće domaćinstvo nema sprovedenu vodu, struju, kao ni osnovni nameštaj i belu tehniku. Sagovornici navode i da kasne sa izmirenjima dugova za upotrebu električne energije, dok je u jednoj porodici struja isključena. Osnovni način grejanja je na drva.

Prosečni mesečni prihod u četiri domaćinstva iznosi 25.250 RSD. U slučaju dve porodice mesečnim prihodima doprinose tri člana, u trećoj porodici dva člana, i jedan član u četvrtom domaćinstvu. Ključni izvori prihoda su povremeni poslovi, dok su svi sagovornici usaglašeni u stavu da troškovi stanovanja u velikoj meri utiču na budžet. Grejanje, ishrana, obuća i odeća, kao i dugovi, najviše opterećuju kućni budžet, otuda i zajednička ocena sagovornika da veoma teško uspevaju da izmire sve neophodne troškove.

Ostvarena socijalna prava i usluge – posed ličnih dokumenata

Svi punoletni članovi imaju ličnu kartu, svi članovi domaćinstava imaju overenu zdravstvenu knjižicu. Porodice ostvaruju pravo na dečiji dodatak, novčanu socijalnu pomoć, obroke u narodnoj kuhinji, besplatne udžbenike za učenike. Stambeni prostori nemaju dobre energetske uslove, a tome doprinose i niska i nesigurna primanja, visoke cene energenata i mala energetska efikasnost objekta. Nijedan nosilac domaćinstva nema status energetske ugroženog kupca. O pravima i uslugama koje postoje u njihovoj opštini neki ispitanici se informišu preko medija i javnih glasila, dok se pojedini uopšte ne informišu.

Mapiranje i kontekstualizacija životnih uslova i ostvarenih socijalnih prava i usluga odraslih članova domaćinstva koji su radno sposobni (od 15 do 65 godina)

Od 17 radno sposobnih članova domaćinstava jedna osoba nema formalno obrazovanje, dok njih 16 ima završenu osnovnu školu, ili nezavršenu. Većina osoba koristi oba pisma i vlada osnovnim matematičkim operacijama. Kada govorimo o veštinama ili kvalifikacijama koje nisu stečene formalnim obrazovanjem, većinom se navodi poznavanje rada na računaru i pretraživanje interneta, dok tri osobe imaju vozačku dozvolu (B kategorija). Svi sagovornici poseduju tzv. pametni telefon. Na pitanje o prikupljanju otpada, sve osobe navode da su se ranije bavile time, dok danas ne. Stoga, najčešći opis radnog statusa jeste – nezaposlen, na evidenciji NSZ, ili sezonski radnik.

Najčešći oblik prihoda su neredovne dnevnice, novčana socijalna pomoć i druga materijalna primanja u sistemu socijalne zaštite. Svi sagovornici su zainteresovani da budu deo zadruge sakupljača. Tri sagovornika iskazuju želju za radnim angažovanjem u JKP „Standard“, Šid, dok ostale osobe navode oblasti: ugostiteljstvo, građevinarstvo, vulkanizerski i mehaničarski poslovi, trgovac/kinja, frizer/ka, pekar/ka. Osam osoba navodi da im pohađanje obuke ne bi predstavljalo problem, u programu dokvalifikacije i prekvalifikacije, dok ostali kao osnovnu prepreku navode obaveze izdržavanja porodice.

Svi članovi domaćinstava imaju overene zdravstvene knjižice, dok zdravstveno osiguranje obezbeđuju preko NSZ. Dodatno, sagovornici imaju izabranog lekara, kod koga odlaze samo u slučaju bolesti. Nijedna osoba ne ide na stomatološke preglede, dok većina osoba ženskog pola ne ide na ginekološke preglede.

Potrebe i ostvarena socijalna prava i usluge članova domaćinstva koji nisu radno sposobni ili su 65+ godina starosti

U kategoriju lica koja nisu radno sposobna ili onih koja imaju 65+ godina starosti ulaze tri osobe. Zdravstveno osiguranje obezbeđuju preko RFZO. Kod dve osobe prisutan je zdravstveni problem u oblasti mentalnog zdravlja – shizofrenija, dok su kod treće osobe prisutne katarakta i slepilo. Jedna osoba ostvaruje pravo na tuđu negu i pomoć, dok druga osoba čeka rešenje za pomenutu uslugu. Kako se navodi, samo jedna osoba može da se stara o sebi, dok su druge dve osobe potpuno zavisne od brige i nege članova porodice. Odlasci kod izabranog lekara su uslovljeni samo stanjima bolesti, dok nijedna osoba ne odlazi na stomatološke preglede. Jedna osoba prijavljuje da ima stalan izvor prihoda – tuđa nega i pomoć.

Mapiranje potreba dece u domaćinstvu

U okviru tri domaćinstva ima ukupno 11 dece. Petoro dece ne pohađa predškolsku ustanovu, petoro dece redovno pohađaju osnovnu školu, dok je jedno dete srednjoškolskog uzrasta, ali nije upisalo srednju školu. U slučaju jednog deteta razlog

za nepohađanje osnovne škole je vršnjačko nasilje, dok u slučaju drugog deteta postoji problem sa prevozom do škole.

Kao veštine i znanja navode se poznavanje stranog jezika, rad na računaru, pretraga interneta i veštine u sportovima. Komentar porodičnog asistenta je da nema vidljivog rizika od zanemarivanja, zlostavljanja ili zloupotrebe dece.

Zaključak

Prema zvaničnim podacima Republičkog zavoda za statistiku Republike Srbije (RZS), opština Šid ima **27.894** stanovnika od čega **190** romskog porekla. Procena je da se oko 10 porodica bavi sakupljanjem otpada i postoji jedna nesanitarna deponija.

U opštini Šid postoji jednogodišnji **lokalni Akcioni plan za rodnu ravnopravnost**, dok samo u slučaju stipendiranja đaka i studenata postoji poseban program koji obuhvata romsku populaciju. Posebni programi za osnaživanje i zaposlenje koji bi uključivali osobe romske nacionalnosti ne postoje. Takođe, ne postoje ni posebni programi koji bi uključivali osobe ženskog pola, već su to objedinjeni programi namenjeni ranjivim grupama uopšte.

Prepoznate ranjive grupe su: **Romi, deca sa smetnjama u razvoju i deca socijalno ugroženih porodica.**

Usluge socijalne zaštite organizovane u opštini Šid su: **lični pratilac deteta, pomoć u kući i dnevni boravak**. Usluge socijalne zaštite koje se prepoznaju kao najpotrebnije jesu: **dnevni boravak i pomoć u kući**. Pored usluga socijalne zaštite, obezbeđene su i usluge: **boravak u vrtiću**, kao i **prevoz dece i studenata** koji nije isključivo povezan sa potrebama romske populacije.

U pogledu obrazovanja bitno je napomenuti da postoje programi individualnog obrazovnog plana za učenike sa invaliditetom i učenike migrante. Takođe, postoji i problem ranog napuštanja školovanja, najčešće nakon završenog sedmog razreda osnovne škole. U nekoliko škola ukazano je na sve veću potrebu za angažovanjem pedagoških asistenata i logopeda. Za sada nije ostvarena bliža saradnja Tehničke škole „Nikola Tesla“ i NSZ.

U opštini Šid postoje programi prekvalifikacije i dokvalifikacije, ali je zainteresovanost za njih izuzetno niska. Zanimanja koja su deficitarna i u kojima se prepoznaje potreba za dodatnom radnom snagom jesu: **pekari, ugostitelji, mašinski radnici, elektrostruka, bravari, automehaničari, autoelektričari.**

U okviru JKP „Standard“ trenutno ne postoji potreba za dodatnim zapošljavanjem radne snage, međutim kada Reciklažni centar i reciklažno dvorište budu pušteni u rad, procenjuje se da će biti potreba za dodatnim ljudskim resursima – najviše u građevinskim poslovima (bušenje i brušenje).

Na osnovu sprovedenog terenskog istraživanja i pribavljenih podataka od strane porodičnog asistenta, na teritoriji opštine Šid postoje četiri porodice sa 33 člana koji se u većoj ili manjoj meri bave sakupljanjem otpada. Nosioци ovih domaćinstava navode da su radno sposobni, međutim nijedan sagovornik nije radno angažovan, što je slučaj i sa svim ostalim članovima četiri domaćinstva. Dva domaćinstva nemaju sprovedenu vodu, dok jedno domaćinstvo dodatno nema sprovedenu struju kao ni osnovni nameštaj i belu tehniku. Ključni izvori prihoda su povremeni poslovi, dok su svi sagovornici usaglašeni u stavu da troškovi stanovanja u velikoj meri utiču na budžet. Grejanje, ishrana, obuća i odeća, kao i dugovi, najviše opterećuju kućni budžet, otuda i jedinstven stav sagovornika da veoma teško uspevaju da izmire sve neophodne troškove. Nijedan nosilac domaćinstva nema status energetskegroženog kupca. Ukoliko bi postojao program prekvalifikacije i dokvalifikacije, sagovornici ističu želju za sledećim poslovima i zanimanjima: poslovi u JKP „Standard“, ugostitelj, građevinarski poslovi, vulkanizer, automehaničar, trgovac, frizer, pekar.

OPŠTINA UB

Prema zvaničnim podacima Republičkog zavoda za statistiku Republike Srbije (RZS), opština Ub ima **25.780** stanovnika. Prema podacima Popisa stanovništva 2022. godine (RZS), prosečna starost stanovništva u opštini Ub iznosi **43,65** godina. Opština Ub se prostire na **456 km²** i broji **35** naselja. Prema RZS, u opštini Ub postoji **795** osoba koje se izjašnjavaju kao pripadnici romske etničke grupe.

Kao najzastupljenije ranjive grupe na teritoriji opštine Ub, navode se: **Romi, osobe sa invaliditetom i samohrane majke**. U opštini Ub intervjui na teme socijalne zaštite, finansijskih mogućnosti i podrške u JLS, zdravstvene zaštite, i o mogućnosti

obrazovanja i zaposlenja, sa posebnim naglaskom na sakupljačima otpada, vođeni su na sastancima kojima su prisustvovali predstavnici: DZ, CSR, opštinske uprave, srednje Tehničke škole „Ub“, KJP „EKO Tamnava“ i KJP „Đunis“. Opština Ub nema NSZ, već se sedište nalazi u Valjevu. Sastancima je prisustvovalo 23 učesnika od kojih je bilo 10 žena i 13 muškaraca.

Aktivnosti u sektoru socijalne zaštite

Usluge socijalne zaštite koje postoje u opštini su: **služba za zaštitu odraslih i starijih, pomoć i nega u kući** – uslugama su obuhvaćene 52 porodice. Kako predstavnica CSR navodi, CSR je institucija koja vrši procenu da li porodica može da postane korisnik neke od pomenutih usluga. Usluga dnevni boravak se ne organizuje. Međutim, sagovornica ukazuje na to da u okviru OŠ „Milan Munjas“ postoji „zgrada koja je namenjena i koja je delom kao usluga dnevni boravak, ali se ne naziva tako, jer se sprovodi u okviru pomenute škole“. Ostale usluge, kako ih prepoznaje i definiše Zakon o socijalnoj zaštiti, nisu organizovane. Bitno je naglasiti da se najveći deo socijalnih usluga organizuje u porodici, odnosno da o tome brinu članovi porodice. Ovakav postupak sagovornica objašnjava time da se korisnici najprijatnije i najsigurnije osećaju u svojim domovima i u krugu porodice, a tome se dodaje i komentar da je opština Ub ruralno područje, pa da zbog toga ne postoji potreba za većim brojem usluga socijalne zaštite.

Sagovornica iz CSR ističe da postojeće usluge u potpunosti obuhvataju celokupnu teritoriju opštine Ub. Kaže i da je međusektorska saradnja na visokom nivou. Informisanje građana o uslugama socijalne zaštite vrši se preko lokalnih medija (novine, internet portali), kao i preko svakodnevnog rada na terenu. Ipak, kako se navodi, građani nisu sasvim upoznati sa svim pravima i uslugama socijalne zaštite. Bitno je napomenuti da CSR pokriva široku lepezu dodatnih usluga (odlazak kod lekara sa korisnicima, kupovina lekova, odvoženje i dovoženje starijih lica u DZ). Na pitanje o finansijskoj održivosti postojećih usluga sagovornica odgovara potvrdno.

Usluge socijalne zaštite se financiraju iz budžeta opštine, kao i iz namenskih transfera Ministarstva za rad, zapošljavanje, boračka i socijalna pitanja.

Sagovornica naglašava da CSR nije u deficitu u pogledu stručnog osoblja – socijalnih radnika ili nekih drugih profila koji odgovaraju opisu posla. Ističu se vrlo dobri uslovi rada, kao i to da svako od zaposlenih ima sopstvenu kancelariju, pa je i rad sa strankama mnogo prijatniji. Međutim, kako se navodi, potrebno je organizovanje više seminara – obuka za zaposlene, koji bi bili besplatni, a koji su potrebni za prikupljanje obaveznih bodova za produžavanje licence.

Finansijske mogućnosti i podrška

Predstavnik opštine Ub navodi da su kapaciteti u opštini minimalni, kada govorimo o podršci ranjivim i društveno ugroženim grupama. Nije samo reč o uslugama socijalne zaštite, već i o drugim vidovima institucionalne pomoći. Sagovornik navodi kako „postoji lokalni Akcioni plan za mlade. Dugo godina je postojala Kancelarija za mlade (ili klub), ali je u međuvremenu ugašena“. Istovremeno, naglašava se i problem deficita stručnog osoblja, kako u opštini, tako i u ostalim institucijama, koje bi moglo efektivnije da prati određene teme, kao što su, na primer, sakupljači otpada.

Plan razvoja opštine Ub u periodu sprovođenja intervjua nije postojao, a ne postoje ni drugi akcioni planovi koji se odnose na zapošljavanje ili rodnu ravnopravnost. Opština Ub raspolaže jednim brojem socijalnih stanova izgrađenih kroz projektno finansiranje. Nadalje, sagovornik ističe da u budžetu opštine postoje predviđena sredstva kojima se financiraju aktivnosti DZ, što značajno povećava izgleda efikasnijeg odgovora zdravstvene zaštite ranjivih grupa. Finansiraju se i specijalistički pregledi koji izlaze iz okvira osnovne zdravstvene zaštite. Dodatno se izdvajaju sredstva za jednokratne novčane pomoći socijalno ugroženim pojedincima. Ova sredstva se u saradnji sa CSR dalje distribuiraju. Važno je napomenuti da postoji i podrška za obrazovanje dece u vidu naknade dela troškova za studiranje, dok za učenike srednjih škola postoje i nagrade za ostvarene rezultate na opštinskim i republičkim takmičenjima.

Lokalni Akcioni plan koji se bavi mladima je istekao i očekuje se njegovo obnavljanje. Ne postoji podrška za energetski ugroženog kupca. Do sada nije postojao plan i program koji bi se bavio pitanjem čvrstog otpada na relaciji opština Ub – JKP.

Specijalizovani programi namenjeni posebno osetljivim grupama

U toku sprovođenja intervjua nisu postojali posebni programi koji bi imali za cilj prepoznavanje i osnaživanje osoba koje pripadaju ranjivim grupama.

Zdravstvena zaštita

Predstavnici kažu da je objekat DZ uz finansijsku podršku opštine Ub prilagođen potrebama lica sa teškoćama u kretanju: izgrađene su posebne rampe, prilagođeni

liftovi i uređene ostale prostorije za korisnike u kolicima ili teško pokretna lica. DZ organizuje preglede za građane koji nemaju zdravstveno osiguranje. Postoje četiri aktivne ambulante, ali se u skoroj budućnosti javlja problem nedostatka 5–7 lekara, zbog odlaska u penziju. Sagovornici naglašavaju potrebu za dodatnim planovima i strategijama (finansijskim, stambenim) u cilju privlačenja mlađih lekara. Istovremeno, postoji potreba i za tehničkim sredstvima za planirane specijalizacije (ORL, internista) radi povećanja efikasnosti usluga. Pored ovoga, postoji potreba i za višim nivoom kvalifikacija (više i visoke škole), koje su do sada obavljali zaposleni sa srednjom školom. Navode da im je potreban interni revizor, kao i patronažne medicinske sestre sa višom školom. DZ redovno vrši preventivne zdravstvene preglede, međutim odziv pripadnika ranjivih grupa nije na zadovoljavajućem nivou. Istovremeno, postoji vrlo dobra pokrivenost obaveštenosti o uslugama koje nudi DZ Ub.

Mogućnosti obrazovanja

Predstavnici Tehničke škole „Ub“ navode da učenici Romi u malom broju završavaju školovanje. Problem je i prevremeno sklapanje brakova – pre završetka osnovne ili početka srednje škole. Navodi se i to da je donedavno radio romski koordinator, ali je usluga kratkotrajnog tipa (trajanje najviše godinu dana). U vreme sprovođenja intervjua ova usluga nije postojala. Ostali problemi koje je potrebno napomenuti povezani su sa nabavkom udžbenika u Tehničkoj školi koji se koriste u različitim programima i smerovima u školi. Nepovoljni finansijski i životni uslovi dovode do toga da deca i mladi ne mogu da priušte kupovinu knjiga za praćenje nastave, pa su škole često primorane da se adaptiraju i traže alternativne načine praćenja nastave. Saradnja NSZ i Tehničke škole „Ub“ nije uspostavljena.

Predstavnici Tehničke škole navode da pored potrebe za institucionalnom pomoći (deficit profesionalnih kadrova u radu sa decom i mladima), nedostaje i rad sa porodicama u cilju zadržavanja dece u školama i njihovom daljem školovanju. Sagovornici posebno ukazuju na potrebu za stručnim kadrom kada govorimo o osobama sa invaliditetom – **potrebna je usluga lični pratilac**. Postoji godišnji plan u školi koji se bavi strategijama zadržavanja dece i mladih u sistemu obrazovanja. U Tehničkoj školi „Ub“ postoji plan dokvalifikacije i prekvalifikacije koji uključuje do 40 mladih koji već imaju navršениh 18 godina.

Zaposlenje

Kada govorimo o mogućnostima zaposlenja i tržištu rada, važno je naglasiti da ne postoje planovi i programi prekvalifikacije i dokvalifikacije. Predstavnici Tehničke škole „Ub“ naglašavaju problem zaposlenja mladih koji mahom dolaze iz tehničkih škola, budući da poslodavci nisu spremni na saradnju, jer se mladi ne zadržavaju dugo na tim poslovima.

Predstavnik KJP „Đunis“ navodi da za sada imaju popunjen fond zaposlenih i da trenutno ne postoji potreba za dodatnim radnim mestima. Međutim, navodi da u

sklopu razvoja programa Regionalnog reciklažnog centra mogu da projektuju otvaranje potencijalnih mesta u skladu sa potrebama. Obaveštavanje građana o potencijalnim poslovima nije organizovano, budući da, kako se ističe, „opština Ub jeste mala zajednica i sami građani nastoje da se obaveste o potencijalnim radnim mestima“.

Posebni programi za Rome

U toku sprovođenja intervjua nisu postojali posebni programi koji bi imali za cilj osnaživanje osoba romske populacije u preduzetništvu, kao i subvencionisanju za pokretanje sopstvenih biznisa.

Sakupljači otpada

U razgovoru o broju sakupljača otpada, predstavnik KJP „EKO Tamnava“ pominje da postoje do pet porodica koje posećuju deponiju. Međutim, pomenuti broj nije stalan iz razloga što se pojedinci i porodice ne izjašnjavaju kao sakupljači otpada iz bojazni da će izgubiti pravo na socijalnu i novčanu pomoć. Istovremeno, navodi se da je na teritoriji opštine Ub bilo pokušaja da se evidentiraju osobe kao sakupljači otpada, ali bezuspešno. Što se tiče samog Plana čvrstog otpada, kako navodi predstavnik KJP „EKO Tamnava“, on „jeste uvršten u trenutna akta lokalne samouprave, ali nedostaje efikasnije izvršenje istog“. Pored toga, ne postoji jasan plan zapošljavanja osoba koje pripadaju pomenutoj ranjivoj grupi. Navodi se da postoji potreba za stručnom radnom snagom u okviru funkcionisanja Regionalnog reciklažnog centra. Pomenuto podrazumeva obučavanje radnika za upravljanje specijalizovanim kamionima, za rad u skladu sa novim sistemima separacije sekundarnih sirovina, kao i za rad na drugim specijalizovanim mašinama posebno namenjenim poslovima u okviru Regionalnog reciklažnog centra. Procenjuje se da će biti otvorene pozicije za oko 40 radnika. Sagovornik naglašava da je prisutna volja za obuku i zapošljavanje novih lica kada Regionalni reciklažni centar u Kaleniću bude otvoren. Međutim, potrebna je i dodatna opreznost i odgovornost u radu sa specifičnim mašinama.

U okviru preduzeća KJP „EKO Tamnava“ navodi se da u sklopu interne organizacije poslova imaju potrebu za dodatnim profilima zaposlenih kao što su: **ekonomisti, pravnici, stručni radnici iz oblasti elektrostruke**.

Potrebe porodica sakupljača otpada

Na osnovu prikupljenih podataka od strane porodičnog asistenta, na teritoriji opštine Ub postoje **četiri porodice** koje se bave sakupljanjem otpada i ukupno broje **19 članova** domaćinstava. Ispitivanje njihovih potreba vršeno je neposrednim posmatranjem i boravkom u domaćinstvu, i sprovođenjem unapred pripremljenih intervjua sa svakim od članova domaćinstva.

Struktura domaćinstava i uslovi stanovanja

Na teritoriji opštine Ub evidentirane su četiri porodice koje se bave sakupljanjem otpada, sa ukupno 19 članova domaćinstava. Tri od četiri nosioca domaćinstava potvrđuju da su radno sposobni, dok nijedna osoba nije radno angažovana. Od 19 članova domaćinstva, njih 10 je radno sposobno, dok su dve osobe radno angažovane. Struktura jedne porodice je bračni par sa decom, dok su tri porodice u kategoriji višegeneracijske porodice. Sva četiri domaćinstva su romske nacionalnosti. Jedna porodica (sem unuka) je povratnik po readmisiji.

Mesto stanovanja dve porodice je ruralno naselje/selo, dok druge dve žive u prigradskom naselju. Tip objekta u kojem porodice žive jeste stambeni objekat jednoporodičnog stanovanja, dok je samo jedan sagovornik vlasnik nekretnine. Tri porodice navode da imaju sprovedenu vodu, struju, dodatno, postoji kupatilo, dvorište, kao i većina potrebnog nameštaja i bele tehnike, dok jedna porodica poseduje i automobil. Predstavnik jedne porodice prijavljuje da domaćinstvo ima sprovedenu vodu i struju. Objekat je opremljen kupatilom, međutim, domaćinstvo nema osnovni nameštaj niti belu tehniku. Svi sagovornici navode da su kasnili sa izmirenjem dugova za električnu energiju. Domaćinstva se greju na drva. U tri porodice ukupni mesečni prihodi domaćinstva iznose 60.000 RSD, dok je u jednoj porodici prijavljen iznos od 30.000 RSD. Mesečnim prihodima doprinose dva ili tri člana, a ključni izvor prihoda jesu povremeni poslovi i pravo na pomoć i negu drugog lica (u slučaju jedne porodice). Sagovornici navode da troškovi stanovanja u velikoj meri opterećuju kućni budžet, a tome najviše doprinose: grejanje, ishrana, troškovi odevanja, lekovi, školovanje dece i dugovi. Slično kao i u drugim opštinama/gradovima, nosioci domaćinstva ukazuju kako veoma teško uspevaju da izmire sve neophodne troškove.

Ostvarena socijalna prava i usluge – posed ličnih dokumenata

U tri porodice svi punoletni članovi imaju lične karte i svi članovi imaju overene zdravstvene knjižice, dok u jednoj porodici polovina članova ima overenu zdravstvenu knjižicu. Jedna porodica ostvaruje pravo na tuđu negu i pomoć, dok ostale tri porodice znaju za prava i usluge socijalne pomoći, međutim ne znaju na koji način mogu da ih ostvare. Stambeni prostori nemaju dovoljno dobre energetske uslove, a tome najviše doprinose niska primanja, visoke cene energenata, kao i niska energetska efikasnost objekta. Svi nosioci domaćinstva potvrđuju da imaju status energetske ugroženog kupca. Ukućani se o pravima i uslugama socijalne pomoći i drugim beneficijama informišu preko prijatelja i rodbine.

Mapiranje i kontekstualizacije životnih uslova i ostvarenih socijalnih prava i usluga odraslih članova domaćinstva koji su radno sposobni (od 15 do 65 godina)

Kada govorimo o obrazovnom statusu članova domaćinstava, dve osobe imaju završenu srednju trogodišnju školu smer – pekar, dve osobe su bez formalnog

obrazovanja, dok ostale osobe ulaze u kategoriju završena (ili nezavršena) osnovna škola. Većina sagovornika nema poteškoća u korišćenju oba pisma (čitanju i pisanju), i vladanju osnovnim matematičkim operacijama. Sagovornici, od veština ili kvalifikacija koje nisu stekli formalnim obrazovanjem, navode rad na računaru, zanate (mehaničar) i vozačku dozvolu (B kategorija). Većina sagovornika ili ne zna da koristi ili nema sopstveni tzv. pametni telefon. Devet osoba navodi da se redovno bavi sakupljanjem otpada, tri osobe navode kako je to dodatni izvor zarade, dok jedna osoba kaže da se ne bavi tim poslovima. Najučestaliji radni status jeste – nezaposlen, van tržišta rada, ali radi za udruženje sakupljača i platu prima „na ruke“. Dnevnica je osnovni izvor mesečnih primanja, a na pitanje o ulasku u zadrugu sakupljača svi sagovornici odgovaraju potvrdno. Ukoliko bi postojao program dokvalifikacije i prekvalifikacije, sagovornici bi sebe mogli da vide u oblasti ugostiteljstva, proizvodnje hrane, mehaničarskih, vulkanizerskih, molerskih poslova, a prisutno je interesovanje i za zanimanja kao što su frizer/ka i kozmetičar/ka. Dve od 13 osoba smatraju da im pohađanje obuke ne bi predstavljalo problem, dok se kao osnovna prepreka navodi obezbeđivanje prihoda za izdržavanje porodice, ili pak kućni poslovi.

Zdravstveno osiguranje članovi najčešće obezbeđuju preko NSZ, dok niko ne prijavljuje nijedan ozbiljniji zdravstveni problem. Jedna osoba u jednoj porodici nema izabranog lekara, dok veći deo članova odlazi na preglede kod izabranog lekara i stomatologa. Dodatno, sve osobe ženskog pola prijavljuju kako odlaze na ginekološke preglede. Subjektivna procena opšteg zdravstvenog stanja od strane sagovornika je vrlo dobra ili odlična.

Potrebe i ostvarena socijalna prava i usluge članova domaćinstva koji nisu radno sposobni ili su 65+ godina starosti

U okviru četiri domaćinstva jedna osoba ulazi u kategoriju osoba koje nisu radno sposobne ili su 65+ godina starosti. Sagovornik ima overenu zdravstvenu knjižicu, a zdravstveno osiguranje obezbeđuje preko RFZO. Od izraženijih zdravstvenih problema, sagovornik navodi povredu kičme i ostvaruje pravo na tuđu negu i pomoć. Sagovornik navodi kako može da se stara o sebi, ima izabranog lekara, dok kod istog odlazi samo u slučaju bolesti. Sagovornik ima stalan izvor prihoda – tuđa nega i pomoć.

Mapiranje potreba dece u domaćinstvu

U četiri porodice postoji petoro dece – dvoje dece (uzrasta 9 i 12 godina) koja ne pohađaju osnovnu školu; jedno dete (uzrasta 6 godina) koje redovno pohađa predškolsku ustanovu; jedno dete (uzrasta 13 godina) koje redovno pohađa osnovnu školu; i jedno dete (uzrasta 17 godina) koje ne pohađa srednju školu. Razlozi nepohađanja škole jesu nedovoljnost finansijskih sredstava i nepostojanje motivacije kod deteta da nastavi školovanje.

Veština i znanja koja deca poseduju su u oblasti rada na računaru i korišćenja interneta. Sva deca imaju overenu zdravstvenu knjižicu, redovno posećuju izabranog lekara i stomatologa. Komentar porodičnog asistenta je da nema vidljivog rizika od zanemarivanja, zlostavljanja ili zloupotrebe dece.

Zaključak

Prema zvaničnim podacima Republičkog zavoda za statistiku Republike Srbije (RZS), opština Ub ima **25.780** stanovnika od čega **795** romskog porekla. Procena je da se oko pet porodica bavi sakupljanjem otpada.

U opštini Ub u vreme nastanka ovog dokumenta nije postojao Plan razvoja opštine, niti drugi akcioni planovi koji se odnose na zaposlenje ili rodnu ravnopravnost kada govorimo o osetljivim grupama uopšte. Plan čvrstog otpada jeste uvršten u akta lokalne samouprave, ali se ukazuje na njegovo neefikasno sprovođenje.

Prepoznate ranjive grupe su: **Romi, osobe sa invaliditetom i samohrane majke.**

Usluge socijalne zaštite organizovane u opštini Ub su: **služba za zaštitu odraslih i starijih, pomoć i nega u kući.** Pored usluga socijalne zaštite, posebno se izdvajaju sredstva za finansiranje aktivnosti u DZ, što povećava izgleda efikasnijeg odgovora u pogledu zdravstvene zaštite ranjivih grupa. Takođe, opština Ub izdvaja dodatna sredstva u vidu jednokratne novčane pomoći ranjivim grupama, dok se podrška obrazovanju ogleda u vidu naknade dela troškova za studiranje, kao i nagrada za ostvarene rezultate na takmičenjima.

U pogledu obrazovanja problem koji se javlja jeste prevremeno završavanje školovanja, kao i nedostatak stručnog kadra. Posebno se naglašava potreba za uslugom **lični pratilac.** Specifičan problem koji postoji jeste otežana nabavka udžbenika usled slabijeg finansijskog položaja roditelja. Saradnja između NSZ i Tehničke škole „Ub“ u vreme pisanja ovog dokumenta nije uspostavljena. U pomenutoj školi postoji plan dokvalifikacije i prekvalifikacije koji uključuje do 40 mladih koji imaju navršениh 18 godina.

Na nivou opštine Ub ne postoje planovi i programi prekvalifikacije i dokvalifikacije. Međutim, u sklopu razvoja Regionalnog reciklažnog centra moguće je projektovati otvaranje novih radnih mesta u skladu sa potrebama. Procena je da će biti otvorene pozicije za oko 40 radnika.

Postoji velika potreba za stručnim osobljem u svrhu dodatne podrške osobama koje pripadaju nekoj od ranjivih grupa. U okviru zdravstvene zaštite prisutan je deficit mlađih lekara, kao i potreba za višim nivoom kvalifikacija koje su do sada obavljali zaposleni sa srednjom školom.

Na osnovu sprovedenog terenskog istraživanja i pribavljenih podataka od strane porodičnog asistenta, na teritoriji opštine Ub postoje četiri porodice sa 19 članova koje se u većoj ili manjoj meri bave sakupljanjem otpada. Od 19 članova, njih 10 je

radno sposobno, dok su dve osobe radno angažovane. Sagovornici navode da troškovi stanovanja u velikoj meri opterećuju kućni budžet, a tome najviše doprinose: grejanje, ishrana, troškovi odevanja, lekovi, školovanje dece i zaduženja.

Stambeni prostori nemaju dovoljno dobre energetske uslove, a tome najviše doprinose niska primanja, visoke cene energenata, kao i niska energetska efikasnost objekta. Svi nosioci domaćinstva potvrđuju da imaju status energetske ugroženog kupca.

Većina osoba se redovno bavi sakupljanjem otpada. Ukoliko bi postojao program dokvalifikacije i prekvalifikacije, sagovornici sebe vide u oblasti ugostiteljstva, proizvodnje hrane, mehaničarskih, vulkanizerskih, molerskih poslova, a prisutno je interesovanje i za zanimanja kao što su frizer/ka i kozmetičar/ka.

GRAD VALJEVO

Prema zvaničnim podacima Republičkog zavoda za statistiku Republike Srbije (RZS), grad Valjevo ima **82.169** stanovnika od čega **1.275** romskog porekla. Grad Valjevo se prostire na **905 km²** i sastoji se od **78** naselja od kojih su dva gradska i 76 seoskog tipa. Kada govorimo o strukturi stanovništva, ono što predstavnica CSR naglašava jeste da prevagu čine staračka domaćinstva, posebno ona koja žive na seoskom području. Upravo ovu grupu stanovništva sagovornici prepoznaju i kao najzastupljeniju, kada govorimo o ranjivim grupama. Pomenuto dodatno podupire i podatak da je prosečna starost stanovništva u gradu Valjevu **44,9** godina.

Najbrojnija ranjiva grupa na teritoriji grada Valjeva su staračka domaćinstva. Najviše su ugrožena staračka domaćinstva u seoskim područjima. Kao ranjiva grupa navode se i deca ulice, međutim lokalna zajednica je kroz razne projekte uspela da ovu grupu obuhvati socijalnim uslugama. Mladi, naročito oni u riziku od sklapanja maloletničkih brakova, takođe su prepoznati kao ranjiva grupa, međutim nisu u velikoj meri zastupljeni na teritoriji grada Valjeva. Romi i osobe koje su sakupljači otpada se ne prepoznaju kao posebna ranjiva grupa, ali se pominju u okviru staračkih domaćinstava, a naročito zbog nasilja nad ženama.

Prema rezultatima Popisa stanovništva 2022. godine (RZS), u gradu Valjevu se 1.275 osoba izjasnilo kao Romi, dok sagovornici navode brojku od oko 5.000 stanovnika. Takođe, navode se i naselja u kojima većinski žive Romi, kao što su: Dublje, Kotešica, Gornja Grabovica, Balačka i Kolubara 1.

Evidentirano je šest sakupljača otpada koji su svakodnevno prisutni na deponiji.

U gradu Valjevu intervjui na teme socijalne zaštite, finansijskih mogućnosti i podrške u JLS, zdravstvene zaštite, mogućnosti obrazovanja i zaposlenja, sa posebnim naglaskom na sakupljačima otpada, vođeni su na sastancima kojima su prisustvovali predstavnici: JKP „Vidrak“, gradske uprave, OŠ „Desanka Maksimović“, CSR, NSZ, „Crvenog krsta“ Valjevo, kao i porodična asistentkinja. Na sastancima je aktivno učešće uzelo 12 učesnika od kojih je bilo šest žena i šestorica muškaraca.

Aktivnosti u sektoru socijalne zaštite

Do kraja 2024. godine, u gradu Valjevu bi trebalo da budu organizovane dve nove usluge: **prihvatište za starije i centar za starije** – koji je pandan usluzi dnevni boravak. Usluge socijalne zaštite koje ne postoje na teritoriji grada, a za kojima postoji potreba su: **predah smeštaja, stanovanje uz podršku, personalna asistencija**. Postoji usluga **lični pratilac**, ali i potreba za proširenjem kapaciteta ove usluge, budući da se povećava broj potencijalnih korisnika. Svratište ne postoji, ali predstavnica CSR tvrdi

da ne postoji potreba za tom uslugom. Postoji **Savetovalište za brak i porodicu** i planira se proširenje usluga savetovališta i za porodice sa decom sa smetnjama u razvoju. SOS telefonsko pružanje saveta postojalo je do pre dve godine, ali je kompanija koja je pružala usluge izgubila licencu. Predstavnik „Crvenog krsta“ ističe uslugu narodne kuhinje koja se sprovodi u kontinuitetu od 2010. godine. Trenutni kapacitet narodne kuhinje je 406 korisnika, od čega su 74 korisnika deca romske populacije, i sprovodi se 12 meseci uz podršku „Crvenog krsta“ Srbije. Navodi se da je međusobna saradnja institucija u lokalnoj zajednici koje se bave uslugama socijalne zaštite na odličnom nivou. Kao problem javlja se deficit kapaciteta (ljudski resursi, vozila) za nastavak pružanja pomenutih usluga. Predstavnik „Crvenog krsta“ Valjevo dodaje da sistem pokrivenosti uslugama socijalne zaštite nije razvijen u potpunosti i da za sada te usluge pokrivaju samo uži deo grada, dok seoska područja ostaju nepokrivena. Jedino se izdvaja usluga **pomoć u kući** koja se sprovodi i u seoskim područjima. Međutim, sagovornici naglašavaju da se usluga finansira projektno. Uslugu sprovode Caritas Valjevo i CSR.

Kao ključni problem u efikasnijem sprovođenju postojećih i planiranju dodatnih usluga socijalne zaštite navodi se finansiranje.

Finansijske mogućnosti i podrška

Predstavnik grada navodi da u trenutku sprovođenja intervjua, u gradu Valjevu nije bio usvojen Plan razvoja, odnosno da je bio u postupku licenciranja. Dosadašnjim Planom razvoja bile su obuhvaćene i ranjive grupe stanovništva, kao i sakupljači otpada. Takođe, napominje se da postoji **lokalni Akcioni plan rodne ravnopravnosti za period 2022–2026. godina**. U vezi sa ostalim akcionim planovima, sagovornici ukazuju na to da je većina istekla i očekuje se da će uskoro biti doneseni novi akcioni planovi. Navodi se takođe i da strateški dokumenti socijalne zaštite postoje i da su doneti krajem 2023. i traju do 2028. godine. Uvidom u zvanični sajt grada Valjeva, pomenuti dokumenti obuhvataju starija lica, osobe sa invaliditetom, decu i mlade, Rome, izbegla i interno raseljena lica i žrtve nasilja, zlostavljanja i zanemarivanja. Sve usluge socijalne zaštite finansiraju se iz budžeta grada. Predstavnica CSR navodi da postoji širok spektar usluga koje obezbeđuje lokalna samouprava za decu i odrasle koji su Romi, a to su: jednokratna pomoć, pravo na besplatnu ušinu u osnovnoj školi, na troškove prevoza, i pravo na subvencionirane stanarine u socijalnim stanovima. Sagovornik iz JKP „Vidrak“, Valjevo, ističe da većina osoba koje su sakupljači otpada ne žele da ulaze u stalni radni odnos, zbog bojazni od gubitka prava na socijalnu podršku i novčanu pomoć.

Specijalizovani programi namenjeni posebno osetljivim grupama

Predstavnik grada Valjeva ukazuje na postojanje **Akcionog plana za obrazovanje Roma** koji se finansira iz budžeta i koji uključuje stipendiranje učenika i studenata, kao i učenika osmih razreda osnovnih škola. Pored toga, obezbeđeno je finansiranje

školskog pribora kao i školskih ekskurzija. Budući da grad Valjevo sa svim naseljima i selima zauzima 905 km² sa velikom razuđenošću, poljoprivreda i ruralni razvoj predstavljaju značajne teme lokalnih programa. Stoga, kako se navodi, postoje posebni programi za poljoprivredu i ruralni razvoj. Istovremeno, u gradu Valjevu su do sada postojali programi koji su imali za cilj podsticanje i osnaživanje žena u oblasti preduzetništva i ruralnog razvoja. Predstavnik grada dodaje i da postoji lokalni Akcioni plan za mlade, koji stavlja naglasak na ruralni razvoj i subvencije za pokretanje biznisa. Navodi se još i da je u okviru lokalnih akcionih planova prisutan i plan za decu.

Zdravstvena zaštita

DZ organizuje redovne preventivne zdravstvene preglede za sve građane. Obaveštenja se uglavnom vrše terenskim putem, preko zdravstvenog medijatora, ali se koriste i lokalni mediji i zvanični sajt DZ. Predstavnik DZ ističe da je usvojen **Program zaštite za sakupljače otpada** koji obuhvata zakonske regulative, kao i higijenske i zdravstvene propise. Organizacije osoba sa invaliditetom ukazuju na to da imaju poteškoća sa nedovoljnim brojem fizioterapeuta.

Mogućnosti obrazovanja

Predstavnici osnovnih škola ukazuju na tendenciju smanjenja broja dece koja pohađaju OŠ i kao posledicu smanjenje broja odeljenja. Iz tog razloga predstavnici škola navode da su aplicirali za funkcionalno ili osnovno obrazovanje odraslih, koji se i prepoznaju kao ranjiva grupa. Ovaj vid obrazovanja pridružen je osnovnim školama i obuhvata sve starije od 15 godina koji nisu završili osnovnu školu. Među građanima koji nisu završili osnovnu školu najbrojniji su Romi, a potom osobe koje su iz zdravstvenih razloga morale da napuste sistem obrazovanja. Najviše građana sa završena četiri razreda osnovne škole su iz seoskih naselja koji nisu mogli da nastave školovanje u naseljima gde rade matične osnovne škole. Među polaznicima obuke za završetak osnovnog obrazovanja ima najviše polaznika od petog do osmog razreda osnovne škole. Sagovornici takođe navode da postoji i potreba za većim brojem novih polaznika, kako bi funkcionalno ili osnovno obrazovanje odraslih imalo održivu putanju. Uz pomoć Ministarstva prosvete dobijen je prostor za andragoške asistente koji dodatno pomažu u implementaciji pomenutog programa.

Zaposlenje

Predstavnik grada Valjeva navodi da postoji **lokalni Akcioni plan za zapošljavanje od 2023. do 2026. godine** koji zajedno sprovode grad Valjevo i NSZ, kroz subvencije za započinjanje sopstvenog biznisa. Predstavnik NSZ navodi da u gradu Valjevu postoje programi prekvalifikacije i dokvalifikacije. Istovremeno, ističe se da postoje i aktivne mere zapošljavanja u obliku zapošljavanja lica na novootvorenim radnim mestima iz kategorije teže zapošljivih lica, kao i programa za stručnu praksu. Deficit i potreba za dodatnom radnom snagom postoji u oblastima elektro, mašinske i

građevinske struke, bez obzira na nivo kvalifikacija, i zanatskim poslovima. Takođe postoji potreba i za vozačima, kao i rukovaocima građevinskom mehanizacijom. Sagovornik navodi da u pomenutim sektorima postoji mogućnost za zapošljavanje pripadnika društveno osetljivih grupa. Predstavnik NSZ na pitanje o saradnji službi za socijalnu zaštitu sa NSZ kaže: „Saraduju intenzivno, potpisani su i protokoli o saradnji ovih institucija na lokalnu, kao i sporazum o saradnji NSZ i grada Valjeva koji su potpisali gradonačelnik grada Valjeva i generalni direktor NSZ.“

Sakupljači otpada

Predstavnici grada i JKP „Vidrak“, Valjevo, ističu da je planirano da od 2025. godine grad Valjevo u saradnji sa JKP „Vidrak“ preusmeri odvoženje otpada u Regionalni reciklažni centar u Kaleniću. Iako ne postoji precizan podatak, procenjuje se da šest osoba romske nacionalnosti svakodnevno dolazi na neku od deponija radi sakupljanja otpada. Navodi se da postoji trenutno ograničenje u zapošljavanju novih radnika. **Međutim, postoji deficit broja radnika u JKP „Vidrak“ (oko 15) za kojima postoji potreba. Postoje četiri neformalne deponije.**

Potrebe porodica sakupljača otpada

Na teritoriji grada Valjeva evidentirano je šest sakupljača otpada koji su svakodnevno prisutni na deponiji. Međutim, na osnovu prikupljenih podataka od strane porodične asistentkinje, na teritoriji grada Valjeva postoji **pet porodica** koje se u većoj ili manjoj meri bave sakupljanjem otpada i koje ukupno broje **17 članova**.

Struktura domaćinstava i uslovi stanovanja

Na teritoriji grada Valjeva postoji pet porodica koje ukupno broje 17 članova. Tri od pet nosilaca domaćinstava su radno sposobni, dok je jedan radno angažovan. Kada govorimo o ukupnom broju članova domaćinstava, 10 osoba je radno sposobno, dok je jedna osoba radno angažovana. Kategorije koje oslikavaju heterogenu strukturu domaćinstava su: (van)bračni par sa decom, bračni par bez dece, višegeneracijska porodica i proširena porodica. Svi nosioci domaćinstva ukazuju da su romske nacionalnosti i pravoslavne veroispovesti. Takođe nijedna porodica ili njen član nije povratnik po readmisiji.

Mesto stanovanja četiri porodice je gradsko naselje, dok jedna porodica živi u prigradskom naselju. Tri porodice žive u objektima jednorodničkog stanovanja, dok su stambeni prostori dve porodice nenamenski (adaptirani) objekti nestambene strukture. Jedan nosilac domaćinstva potvrđuje da je vlasnik objekta u kojem porodica živi, dok su ostali sagovornici ili zakupci ili su stambene objekte dobili od grada Valjeva. U slučaju zakupa svi članovi domaćinstva prijavljeni su na postojeće adrese, dok je jedan objekat evidentiran u katastru. Ostali sagovornici navode da nisu sigurni ili ne znaju da li je stambena jedinica u kojoj žive zavedena u katastru. Veličina objekata u kojima porodice žive varira od 30 m² do 50 m².

Sagovornici u dve porodice navode da pored struje, vode, kupatila, domaćinstva imaju i baštu/okućnicu i prosečno su opremljena nameštajem i belom tehnikom. U kućama druge dve porodice takođe postoji voda, struja i kupatilo, ali nemaju osnovni nameštaj ili belu tehniku, dok jedno domaćinstvo nema kupatilo, niti osnovni nameštaj ili belu tehniku. Četiri od pet domaćinstava redovno izmiruju dugove za električnu energiju, dok je grejanje na drva zajednički način grejanja za sva domaćinstva. Sagovornici ne navode ukupne mesečne prihode domaćinstva, dok jedan ili dva člana doprinose mesečnim prihodima domaćinstva. Ključni izvori prihoda na mesečnom nivou su: sakupljanje otpada, povremeni poslovi, i u manjoj meri materijalna primanja iz sistema socijalne zaštite. Sagovornici navode da ukupni troškovi stanovanja veoma mnogo utiču na budžet domaćinstva, a kao najveći mesečni izdaci navode se: grejanje, ishrana, odeća i obuća, lekovi i školovanje dece. Dodatno, nosioci domaćinstva navode da teško ili veoma teško uspevaju da izmire sve neophodne troškove.

Ostvarena socijalna prava i usluge – posed ličnih dokumenata

Punoletni članovi navedenih porodica imaju lične karte, dok 12 osoba ima overenu zdravstvenu knjižicu. Navedena prava i usluge koje porodice ostvaruju su: roditeljski i dečiji dodatak, novčana socijalna pomoć i jednokratne pomoći u naturi. Sagovornici u četiri porodice navode da stambeni prostor porodice nema dovoljno dobre energetske uslove, a okolnosti koje u najvećoj meri doprinose takvom stanju jesu niska i nesigurna primanja. Nijedan sagovornik nema status energetski ugroženog kupca. Ukućani se o uslugama socijalne zaštite, zdravstva i drugim beneficijama, najčešće informišu preko rodbine i prijatelja.

Mapiranje i kontekstualizacije životnih uslova i ostvarenih socijalnih prava i usluga odraslih članova domaćinstva koji su radno sposobni (od 15 do 65 godina)

Ukupno 10 osoba je radno sposobno, dok je jedna osoba radno angažovana. Kada govorimo o najvišem završenom stepenu obrazovanja, šest ima završenu (ili nezavršenu) osnovnu školu, dok četiri osobe nemaju formalno obrazovanje. Tri osobe navode da bez poteškoća koriste oba pisma (čitanje i pisanje), dok ostali sagovornici ukazuju na poteškoće u čitanju i pisanju. U većem broju sagovornici ukazuju na to da ne poseduju druge veštine ili kvalifikacije koje nisu stečene formalnim obrazovanjem, a dve osobe prijavljuju da poseduju vozačku dozvolu (B kategorija). Na pitanje o sakupljanju otpada, većina sagovornika odgovara potvrdno (redovno i povremeno). Najčešći opisi radnog statusa sagovornika jesu: nezaposlen – na evidenciji NSZ; nezaposlen – van tržišta rada, ali radi za udruženje sakupljača i prima zaradu „na ruke“, dok je dnevnicar najčešći finansijski izvor mesečnih prihoda. Sagovornici nisu kvalitativno određeni po pitanju ulaska u zadrugu sakupljača, a takođe, ne navode nijedan posao kojim bi se bavili ukoliko bi postojala obuka kroz program dokvalifikacije i prekvalifikacije. Sledstveno

navedenom, većini sagovornika bi pohađanje obuke delimično predstavljalo problem.

Od 10 radno sposobnih članova domaćinstava, osam ima overene zdravstvene knjižice, a zdravstveno osiguranje obezbeđuju preko NSZ. Četiri osobe navode da imaju tešku/hroničnu bolest, međutim samo kod dve osobe se navodi konkretno – astma i dijabetes. Osobe sa hroničnim bolestima ne ostvaruju dodatna prava i usluge koje se direktno vezuju za njihovo zdravstveno stanje. Izabranog lekara ima samo jedna osoba. Svi sagovornici kod lekara odlaze samo u slučaju bolesti, dok polovina sagovornika odlazi na stomatološke preglede. Dve od tri osobe ženskog pola odlaze na ginekološke preglede.

Potrebe i ostvarena socijalna prava i usluge članova domaćinstva koji nisu radno sposobni ili su 65+ godina starosti

U okviru pet domaćinstava postoji pet osoba koje ulaze u kategoriju osoba koje nisu radno sposobne ili su 65+ godina starosti. Četiri od pet osoba poseduju overenu zdravstvenu knjižicu. Način ostvarivanja zdravstvenog osiguranja poznat je samo u slučaju jedne osobe koja samostalno uplaćuje ovo osiguranje. U slučaju svih osoba ukazuje se na to da imaju hronične/teške i više udruženih bolesti, ali se u izveštaju ne navode konkretni zdravstveni problemi. Nijedan sagovornik ne ostvaruje dodatna prava i usluge budući da imaju ozbiljnih zdravstvenih problema. U sklopu svakodnevnih životnih aktivnosti, jedna osoba navodi da joj je potrebna pomoć u ponekim situacijama, dok četiri osobe potpuno samostalno vrše svakodnevne poslove. Kada govorimo o odlascima kod lekara i stomatologa, situacija u gradu Valjevu ne odstupa od drugih gradova/opština. U ovom slučaju, dve osobe imaju izabranog lekara, odlasci kod lekara su samo u slučaju bolesti, dok nijedna osoba ne obavlja redovne stomatološke preglede. Dve osobe ženskog pola odlaze na redovne ginekološke preglede. Četiri osobe imaju stalni izvor prihoda – tuđa nega i pomoć i penzija.

Mapiranje potreba dece u domaćinstvu

U okviru dve porodice postoji troje dece. Kada govorimo o obrazovnom statusu dece, samo za jedno dete postoji podatak – dete redovno pohađa osnovnu školu. Veštine i znanja koje dete poseduje su: rad na računaru, upotreba interneta i sportovi. Što se tiče zdravstvenog statusa, sva deca imaju overenu zdravstvenu knjižicu, dok komentar porodične asistentkinje ukazuje na to da nema vidljivog rizika od zanemarivanja, zlostavljanja ili zloupotrebe dece.

Zaključak

Prema zvaničnim podacima Republičkog zavoda za statistiku Republike Srbije (RZS), grad Valjevo ima **82.169** stanovnika, od čega **1.275** romskog porekla. Procena je da u gradu Valjevu postoji šest osoba koje se bave sakupljanjem otpada. Na teritoriji grada Valjeva postoje četiri neformalne deponije.

U vreme izrade ovog dokumenta u gradu Valjevu nije postojao Plan razvoja. Postoji **lokalni Akcioni plan rodne ravnopravnosti (2022–2026)**, kao i **strateški dokumenti socijalne zaštite (2023–2028)**. Potonji obuhvataju starija lica, osobe sa invaliditetom, decu i mlade, Rome, izbegla i interno raseljena lica i žrtve nasilja, zlostavljanja i zanemarivanja. Takođe, u gradu Valjevu postoji i **Akcioni plan za obrazovanje Roma** koji uključuje stipendiranje učenika i studenata, kao i **Akcioni plan za zapošljavanje (2023–2026)**.

Prepoznate ranjive grupe su: **staračka domaćinstva, deca ulice, mladi – naročito oni u riziku sklapanja maloletničkih brakova**.

Usluge socijalne zaštite organizovane u gradu Valjevu su: **lični pratilac, i savetovalište za brak i porodicu**. Usluge za kojima postoji velika potreba su: **predah smeštaj, stanovanje uz podršku, personalna asistencija**. Do kraja 2024. godine trebalo bi da budu organizovane i dve nove usluge: **prihvatište za starije i centar za starije**. Pored usluga socijalne zaštite, iz budžeta grada Valjeva izdvajaju se dodatna sredstva za decu i odrasle koji su Romi. Neke od usluga su: jednokratna novčana pomoć, pravo na besplatnu užinu u osnovnoj školi, pravo na troškove prevoza, i subvencionisanje stanarine u socijalnim stanovima.

U pogledu obrazovanja, problem koji se pojavljuje jeste tendencija smanjenja broja dece koja pohađaju osnovnu školu. Stoga u gradu Valjevu postoji i mogućnost pohađanja funkcionalnog ili osnovnog obrazovanja odraslih koji su prevremeno izašli iz sistema osnovnog obrazovanja.

Na nivou grada Valjeva postoje programi dokvalifikacije i prekvalifikacije, a takođe, aktivne su i mere zapošljavanja u obliku zapošljavanja lica na novootvorenim radnim mestima iz kategorije teže zapošljivih lica. Potreba za radnom snagom postoji u oblastima elektro, mašinske i građevinske struke, zanatskim poslovima, vozačima, rukovaocima građevinskom mehanizacijom. Takođe, u JKP „Vidrak“ postoji deficit broja radnika (oko 15).

Na osnovu sprovedenog terenskog istraživanja i pribavljenih podataka od strane porodičnog asistenta, na teritoriji grada Valjeva postoji pet porodica koje ukupno broje 17 članova koji se u većoj ili manjoj meri bave sakupljanjem otpada. Ukupno 10 osoba su radno sposobne, dok je jedna osoba radno angažovana. U kućama dve porodice postoji voda, struja i kupatilo, ali ne i osnovni nameštaj ili bela tehnika, dok jedno domaćinstvo nema kupatilo, niti osnovni nameštaj ili belu tehniku. Ključni izvori prihoda na mesečnom nivou su: sakupljanje otpada, povremeni poslovi i u manjoj meri materijalna primanja iz sistema socijalne zaštite. Sagovornici navode da ukupni troškovi stanovanja veoma mnogo utiču na budžet domaćinstva, a kao najveći mesečni izdaci navode se: grejanje, ishrana, odeća i obuća, lekovi i školovanje dece. Sagovornici u četiri porodice navode da životni prostor porodice nema dovoljno dobre energetske uslove, a okolnosti koje u najvećoj meri doprinose takvom stanju jesu niska i nesigurna primanja. Sagovornici nisu kvalitativno određeni

po pitanju ulaska u zadrugu sakupljača, a takođe, ne navode nijedan posao kojim bi se bavili ukoliko bi postojala obuka kroz program dokvalifikacije i prekvalifikacije.

ZAKLJUČNA RAZMATRANJA

U okviru programa „PRO – Lokalno upravljanje za ljude i prirodu“ (Program PRO) sprovedena je procena kapaciteta i usluga socijalne zaštite postojećeg stanja i postojanje lokalnih mehanizama potrebnih za sistemsku podršku sakupljačima otpada, kao i kapaciteta pružalaca javnih usluga u 12 odabраних jedinica lokalne samouprave. JLS koje su učestvovalе u proceni kapaciteta i usluga socijalne zaštite postojećeg stanja i postojanja lokalnih mehanizama potrebnih za sistemsku podršku sakupljačima otpada, kao i kapaciteta pružalaca javnih usluga su: Apatin, Bač, Kula, Loznica, Obrenovac, Odžaci, Prijepolje, Ruma, Sremska Mitrovica, Šid, Ub i Valjevo.

Program čvrstog otpada (SWP) ima za cilj poboljšanje sistema upravljanja otpadom u Srbiji zatvaranjem 15 opštinskih deponija i razvojem šest regionalnih reciklažnih centara koji će obuhvatati 42 JLS, kao i multiregionalnog primarnog sistema sortiranja otpada. Otpad će biti preusmeren u šest regionalnih reciklažnih centara, što će za posledicu imati situaciju u kojoj će mnogi sakupljači otpada izgubiti sredstva za život. U okviru Programa čvrstog otpada, razvijen je Plan obnove sredstava za život (LRP) u skladu sa državnim legislativom, kao i socijalnim politikama i politikama zaštite životne sredine EBRD i AFD. Plan obnove sredstava za život služi kao vodič za razvoj ove aktivnosti.

Ishod izveden iz Procene lokalnih zajednica sakupljača otpada služiće kao temeljna referentna tačka pružajući značajne uvide za lokalne institucije. Ovi uvidi će ih osnažiti u formulisanju politika i implementaciji ciljanih akcija, uspešno adresirajući specifične potrebe sakupljača otpada i članova njihovih porodica.

Kao ključni problemi koji su zajednički za svih 12 JLS ističu se: nedovoljan broj stručnih kadrova u telima opštine, domovima zdravlja, ali prevashodno u institucijama koje pružaju socijalnu podršku ranjivim grupama stanovništva. U svim JLS zabeležen je nedostatak lekara, socijalnih radnika, psihologa, pedagoga, defektologa i logopeda, kao i narastajući problem nedostatka nastavničkih kadrova. Pribeležen je, prema rečima sagovornika, i deficit finansijskih i logističkih sredstava (prevozna sredstva). Takođe, sagovornici su u svih 12 JLS istakli neadekvatna prostorna rešenja. Neophodno je više finansijskih sredstava, ali i više prostora u cilju boljeg i efikasnijeg sprovođenja usluga socijalne zaštite namenjene velikom broju pripadnika ranjivih grupa stanovništva. Terensko istraživanje na teritoriji 12 JLS i sprovedeni intervjui sa zainteresovanim stranama iz svake JLS ukazali su na nejednaku pokrivenost usluga socijalne zaštite. Naime, gradske sredine, kao i naselja bliža centru JLS bolje su

pokrivena uslugama socijalne i zdravstvene zaštite. Iako malobrojne opštine/gradovi imaju mogućnost pokrivanja celokupne teritorije uslugama socijalne i zdravstvene zaštite, ta pokrivenost se sprovodi zahvaljujući žrtvovanju vremena i radnih, kao i zdravstvenih kapaciteta postojeće radne snage u institucijama socijalne i zdravstvene zaštite, kako je infrastruktura loša, a broj zaposlenih premali. Pojedine opštine/gradovi susreću se sa ozbiljnim poteškoćama u sprovođenju usluga socijalne i zdravstvene zaštite, usled različitih geografskih, ekonomskih i logističkih prepreka.

Takođe, veliki problem koji je naznačen u većini razgovora sa zainteresovanim stranama svih JLS, jeste i odnos tržišta rada i usluga socijalne i novčane pomoći. Odnosno, na tržištu rada nema upražnjenih radnih mesta koja bi mogla biti dodeljena korisnicima usluga socijalne zaštite ili novčane socijalne pomoći, kako bi štićenici CSR izašli iz kategorije ranjivog stanovništva i ostvarili uslove za dostojanstven i samostalan život. Trenutno, sagovornici ne mogu da lociraju rešenje koje bi omogućilo preusmeravanje radno sposobnih korisnika socijalne i novčane pomoći na aktivno tržište rada. Dodatno, u većini JLS usled geografskog položaja (Prijeplje), slabije ekonomske i industrijske razvijenosti i veće stope iseljavanja stanovništva, aktivno tržište rada praktično ni ne postoji.

U cilju šireg obuhvata stanovništva koje pripada ranjivim grupama, nedostaju dodatni programi namenjeni isključivo pomenutoj grupi stanovništva koji će biti uvršteni u lokalne akcione planove kao dokumenti javnih politika. Primetno je da je položaj dece, mladih i žena, nedovoljno obuhvaćen planovima i programima opština/gradova. Takođe, posebni programi za Rome ne sprovode se dosledno, ili ih ni nema kao dokumenata javnih politika.

Pored navedenog, prisutna je i neujednačena tendencija zapošljavanja lica koja su sakupljači otpada u onim opštinama/gradovima u kojima za to postoji prostor, dok u drugim opštinama/gradovima mogućnost zaposlenja tih lica uopšte ni ne postoji.

